

Vilniaus Universitetas
Filosofijos fakultetas
Sociologijos ir socialinio darbo institutas
Socialinės politikos katedra

Greta Kraujalytė

Socialinės politikos magistro studijų programa
Baigiamasis darbas

Lyčiai (ne)jautrios eko-socialinės politikos analizė Europos Sąjungoje ir Lietuvoje

Darbo vadovė: doc. dr. Jekaterina Navickė

Vilnius
2025

***Pateikties lapas** pasirašomas ir pridedamas prie baigiamojo bakalauro arba magistro darbo po antraštinio lapo (jei studijų programa to reikalauja)*

Baigiamąjį darbą „Lyčiai (ne)jautrios eko-socialinės politikos analizė Europos Sąjungoje ir Lietuvoje“, parengiau savarankiškai, tyrimą atlikau, laikydamasis tyrimo etikos reikalavimų.

2025 sausio 9 d.

(Data)

Greta Kraujalytė, 2416153,

(Studentės (-o) vardas, pavardė, studento pažymėjimo numeris, parašas)

TURINYS

SANTRAUKA	5
SUMMARY	6
PADĖKA	7
SANTRUMPOS	8
PAGRINDINĖS SĄVOKOS	9
ĮVADAS.....	11
1. Teorinės eko-socialinės politikos prielaidos ir lyties aspektas	15
1.1. Gerovės valstybė ir socialinė politika žaliosios transformacijos kontekste	15
1.2. Eko-socialinės politikos turinys ir įgyvendinimo mechanizmai Europos Sąjungoje	17
1.3. Lyčių lygybė ir intersekcionalumas kaip strateginė eko-socialinio teisingumo sąlyga.....	20
1.4. Žalioji transformacija kaip socialinis procesas – tyrimo sričių atranka ir pagrindimas	22
2. Energijos transformacija – socialinio teisingumo iššūkiai aklame lyčiai žaliajame kurse.....	25
2.1. Moteriškas energetinio skurdo veidas ir eko-socialinės politikos paradoksai.....	25
2.2. Sveikata ir darbo krūvis – nematoma energijos transformacijos kaina	26
2.3. Dalyvavimas ir valdymas: vyrų dominavimo pasekmės energetikos politikai	27
3. Tvarus judumas – nuo „vyriško“ standarto link socialiai teisingo mobilumo.....	28
3.1. Du pasauliai viename mieste – moterų ir vyrų judumo realybės	28
3.2. Regresyvi judumo politika – kai žalia tampa atskirties spalva.....	29
3.3. Kelias į priekį – „moteriškojo“ judumo koncepcija	30
4. Tvarus būstas – tarp žaliosios transformacijos ir socialinės atskirties rizikos	31
4.1. Būsto krizė ir energetinis skurdas – lyties aspektas namų aplinkoje.....	32
4.2. Žaliosios renovacijos paradoksas: „renovikcija“ ir didėjanti atskirtis.....	32
4.3. Tvaraus būsto politikos kryptys – nuo technokratinio požiūrio link socialiai jautrių sprendimų	33
5. Žalioji darbo rinka ir įgalinimas – tarp naujų galimybių ir įsisenėjusios segregacijos	34
5.1. Žaliosios darbo rinkos struktūra – techninio vyriškumo paveldas	34
5.2. Moterų įgalinimas kaip veiksmingos eko-socialinės politikos sąlyga.....	35
5.3. Užmirštoji žalioji ekonomika – priežiūros sektoriaus svarba.....	36
6. Teorinės eko-socialinės politikos analizės apibendrinimas: mechanizmai, sritys ir poveikio kryptys	37

7. TYRIMO METODIKA	39
8. KIEKYBINIO TYRIMO REZULTATAI IR INTERPRETACIJA	44
8.1. Lyčių atotrūkių aprašomoji analizė: sisteminė nelygybė su nacionalinėmis variacijomis ..	44
8.1.1. Tvaraus judumo rodiklių analizė ES-27 šalyse	44
8.1.2. Tvaraus būsto rodiklių analizė ES-27 šalyse	46
8.1.3. Žaliosios darbo rinkos rodiklių analizė ES-27 šalyse	48
8.1.4. Priežiūros sektorių rodiklių analizė ES-27 šalyse	52
8.2. Koreliacinė analizė: sankirtos, paradoksai ir fragmentacija	54
8.3. Klasterinė analizė: gerovės valstybių atspindžiai ir eko-socialiniai profiliai	57
8.3.1. Klasteris 1: Vidurio-Rytų Europos grupė – tradicinės segregacijos išlaikymas	58
8.3.2. Klasteris 2: Šiaurės-Vakarų Europos – egalitarinis pragmatizmas su išliekančiomis spragomis	61
8.3.3. Klasteris 3: Žemyninio centro Europos – konservatyvusis kompromisas	63
8.3.4. Klasteris 4: Pietų-Rytų Europos – periferinis lyčių disbalansas	65
8.4. Klasterinės analizės interpretacija – dalinė atitiktis gerovės režimams ir nauji radiniai	67
9. KOKYBINĖS ANALIZĖS REZULTATAI IR INTERPRETACIJA	70
9.1. Energijos transformacija	70
9.2. Tvarus judumas	72
9.3. Tvarus būstas	74
9.4. Žalioji darbo rinka	76
9.5. Sisteminė diagnozė – transformacinis fasadas su kompensaciniu turiniu	77
APIBENDRINIMAS	79
IŠVADOS	82
REKOMENDACIJOS	84
LITERATŪROS IR ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	88
PRIEDAI	97
1 Priedas	97
2 Priedas	101
3 Priedas	104

SANTRAUKA

Šiame magistro darbe analizuojamas Europos Sąjungos (ES) ir Lietuvos eko-socialinės politikos jautrumas lyčių aspektu. Žalioji transformacija, kuria siekiama tvarios ir mažo anglies dvideginio išmetimo ekonomikos, reikalauja esminių visuomenės struktūrų pokyčių, tačiau dažnai vertinama tik per technologinę ar ekonominę prizmę. Darbe pagrindžiama, jog akumas lyčiai politikos formavimo procese sukuria riziką, kad eko-socialinės politikos sprendimai taps socialiai regresyvūs ir pagilins egzistuojančias nelygybes.

Tyrimo tikslas – kritiškai įvertinti ES ir nacionalinės eko-socialinės politikos jautrumą lyčių aspektu. Teorinėje dalyje, remiantis eko-feministine ir intersekcionalia perspektyvomis, išskiriamos keturios tyrime analizuojamos eko-socialinės politikos sritys: energijos transformacija, tvarus judumas, tvarus būstas ir žalioji darbo rinka. Nustatomi socialinio poveikio mechanizmai (kompensacinis ir transformacinis) bei išryškinamos eko-socialinės politikos poveikio lyčiai kryptys (progresyvi, neutrali ir regresyvi).

Tyrimas atliktas taikant mišrią metodologiją. Kiekybinėje dalyje, naudojant aprašomąją statistiką, Spearman koreliacinę analizę ir hierarchinę klasterinę analizę, ES-27 šalys sugrupuotos pagal 11 eko-socialinės politikos rodiklių trijose politikos srityse (energijos transformacijos rodikliai neatitiko analizės kriterijų) profilį. Kokybinėje dalyje atlikta Lietuvos Nacionalinio energetikos ir klimato srities veiksmų plano (NEKSVP) 36-ių priemonių turinio analizė, vertinant jų poveikio mechanizmą ir kryptį.

Kiekybinis tyrimas atskleidė sisteminę lyčių nelygybę visoje ES. Vyrai dominuoja žaliojoje darbo rinkoje, o moterys yra labiau priklausomos nuo viešojo transporto bei patiria didesnę energetinio skurdo ir būsto išlaidų naštą. Klasterinė analizė patvirtino, kad eko-socialinis teisingumas stipriai priklauso nuo gerovės valstybės modelio.

Kokybinė NEKSVP analizė atskleidžia, kad nors didžioji dalis eko-socialinės politikos priemonių yra transformacinio pobūdžio, jos nukreiptos į technologinę, o ne socialinę transformaciją. Politika formuojama laikantis „lyčių neutralumo“ prielaidos. Tačiau remiantis tuo, kad 33 iš 36 priemonių turi poveikį pagal lytį, 12 iš jų yra neigiamos (regresyvios) krypties moterims ir tik 3 – vyrams, daroma išvada, kad jos yra lyčiai aklos.

SUMMARY

This master's thesis examines of eco-social policies within the European Union (EU) and Lithuania by gender sensitive approach. While the green transition aims to foster a sustainable, low-carbon economy through profound structural shifts, the process is frequently evaluated solely through narrow technocratic or economic lenses. This study posits that gender blindness in the policy-making process risks yielding socially regressive outcomes that exacerbate existing systemic inequalities.

The primary objective is to critically assess the gender sensitivity of both EU and national eco-social policies. Drawing on eco-feminist and intersectional perspectives, the theoretical framework identifies four key eco-social policy areas: energy transition, sustainable mobility, sustainable housing and the green labor market. Within these areas, the study defines social impact mechanisms as either compensatory or transformative as well as categorizes the directions of policy impact on gender as progressive, neutral or regressive.

A mixed-methods approach was adopted for this research. The quantitative component utilizes descriptive statistics, Spearman correlation and hierarchical cluster analysis to group EU-27 member states based on their performance across 11 eco-social indicators in 3 policy areas (noting that energy transition indicators did not meet the criteria for quantitative analysis). The qualitative component provides a comprehensive content analysis of 36 measures from Lithuania's National Energy and Climate Plan (NECP), evaluating their implementation mechanisms and gendered impacts.

The quantitative findings reveal systemic gender inequality across the EU. While men dominate the green labor market, women remain more dependent on public transport and bear a disproportionate burden regarding energy poverty and housing costs. The cluster analysis further demonstrates that the achievement of eco-social justice is heavily contingent upon the prevailing welfare state model.

The qualitative analysis of Lithuania's NECP indicates that although most measures are nominally transformative, they prioritize technological shifts over social transformation. The plan was formulated under an assumption of "gender neutrality". Given that 33 out of the 36 measures analyzed have a distinct gendered impact - with 12 being regressive for women and only 3 for men, the study concludes that these measures are in fact gender-blind.

PADĖKA

Šis darbas nėra vien tik individualių pastangų rezultatas – tai bendrystės, palaikymo ir vertybinių mainų audinys, kurį austi padėjo brangūs žmonės.

Didžiausią ir nuoširdžiausią padėką skiriu savo sužadėtinei Sabinai. Tavo begalinis rūpestis ir kantrybė tapo ta tylia užuovėja, kurioje šis darbas galėjo augti ir galiausiai išvysti dienos šviesą. Be tavo palaikymo ši kelionė būtų buvusi nepalyginamai sunkesnė.

Dėkoju dėstytojai Ulijonai Kaklauskaitei už meistrišką įvadą į eko-socialinės politikos erdves. Jūsų dėstomas modulis tapo tuo impulsu, kuris ne tik suteikė žinių, bet ir pasėjo tikrą susižavėjimą šios srities įvairiapusiškumu bei gyliu.

Ypatinga padėka mano darbo vadovei doc. dr. Jekaterinai Navickei. Jūsų kritinis žvilgsnis ir profesionalus palydėjimas kartinėse tyrimo stadijose kaskart kilstedavo darbo kokybę į naują lygmenį. Ačiū, kad padėjote man pačiai patikėti savo jėgomis. Jūsų tikėjimas mano verte suteikė kūrybinį polėkį padaryti daugiau, nei maniau esant įmanoma.

Dėkoju VŠĮ Lygių galimybių plėtros centro komandai. Jūsų perduota patirtis ir neįkainojamos žinios lyčių lygybės srityje tapo mano vertybiniu kompasu. Šios bendrystės dėka nebegalėjau įsivaizduoti jokios kitos analizės formos, kaip tik per lyčiai jautrią perspektyvą, kuri išryškina tai, kas dažnai lieka paraštėse.

Galiosiausiai, lenkiuosi savo kolegei dr. Margaritai Jankauskaitei. Tavo patirtis yra neįkainojamas lobynas. Tačiau man dar svarbiau tai, kaip gebi matyti žmogų. Ačiū už gilų supratimą ir nuolatinį palaikymą skatinant drąsiai skleisti mano mintims ir sumanymams.

SANTRUMPOS

AEI – atsinaujinantys energijos ištekliai

ATLPS – apyvartinių taršos leidimų prekybos sistema

EBPO (angl. OECD – *Organisation for Economic Co-operation and Development*) – Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija

EEKPI (angl. IEECP – *The Institute for European Energy and Climate Policy*) – Europos energetikos ir klimato politikos institutas

EK – Europos Komisija

ELLI (angl. EIGE – *European Institute for Gender Equality*) – Europos lyčių lygybės institutas

EPP – esamos politikos priemonės

ES – Europos Sąjunga

ES-27 – Europos Sąjungos 27 šalys narės (nuo 2020 m.)

ESMOT (angl. EAPN – *European Anti-Poverty Network*) – Europos skurdo mažinimo organizacijų tinklas

LA (angl. *gender gap*) – lyčių atotrūkis

LMLO – Lietuvos moterų lobistinė organizacija

LR – Lietuvos Respublika

MTEP – moksliniai tyrimai ir eksperimentinė plėtra

NESKVP – LR nacionalinis energetikos ir klimato srities veiksmų planas 2021–2030 m.

NSMOT – Nacionalinis skurdo mažinimo organizacijų tinklas

SADM – LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerija

SESV – Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo

SKF – Socialinis klimato fondas

STEM (angl. *Science, Technology, Engineering, and Mathematics*) – gamtos mokslai, technologijos, inžinerija ir matematika

ŠESD – šiltnamio efektą sukeliančios dujos

TDO (angl. ILO – *International Labour Organisation*) – Tarptautinė darbo organizacija

TVF (angl. IMF – *International Monetary Fund*) – Tarptautinis valiutos fondas

PAGRINDINĖS SĄVOKOS

Aklumas lyčiai (angl. *gender blindness*) – situacija, kai formuojant politiką nepripažįstama, kad lytis yra esminis veiksnys, nulemiantis skirtingą politikos poveikį asmenims, ir daroma klaidinga prielaida, jog politinės priemonės yra neutralios (Magnusdottir ir Kronsell, 2024).

Biudžeto sudarymas atsižvelgiant į lyčių aspektą ir intersekcijas (angl. *gender budgeting*) – strateginis procesas, užtikrinantis, kad viešieji ištekliai būtų renkami ir skirstomi teisingai, įvertinant skirtingą jų poveikį moterims ir vyrams bei siekiant mažinti lyčių nelygybę (ELLI, 2023).

Eko-feminizmas – teorija ir judėjimas, teigiantis, kad vyrų dominavimas prieš moteris ir aplinkos degradacija yra to paties šaltinio – patriarchalinės kapitalistinės sistemos dalis, kuri vienu metu kontroliuoja ir išnaudoja moteris bei gamtą (Echavarren, 2023). Šis požiūris teigia, kad kova už lyčių lygybę (feministinis siekis) ir kova už gamtos išsaugojimą (aplinkosauginis siekis) yra glaudžiai susijusios. Eko-feminizmas nagrinėja lyties ir aplinkosaugos problemų sąsajas bei tiria pavojus, kuriuos kelia sistemos, koncentruojančios turtą ir galią [ten pat].

Eko-socialinė politika – holistinė sąveika tarp ekonominių, socialinių ir ekologinių tikslų, kuria siekiama užtikrinti socialinį teisingumą žaliosios transformacijos kontekste (Kaklauskaitė ir Navickė, 2021; Mandelli, 2022).

Energetinis skurdas – daugialypis reiškiny, apimantis asmens ar namų ūkio negebėjimą užsitikrinti pakankamų energijos paslaugų (šildymo, vėsinimo, apšvietimo), būtinų sveikatai ir oriam gyvenimui (Soto, 2024; Volodzkienė, 2024).

Intersekcionalumas (sankirtinis požiūris) – yra analizės sistema, pripažįstanti, kad socialinės tapatybės (tokios kaip rasė, lytis, klasė, seksualumas, gebėjimai) persidengia, sukurdamos unikalios, tarpusavyje susijusias diskriminacijos ir privilegijų sistemas, o ne tik sudedamąsias. Jis paaiškina, kaip šios sankirtos sukuria išskirtinius iššūkius, parodydamas, kaip seksizmas, rasizmas ir kitos priespaudos sąveikauja, sukurdamas specifines nelygybės formas, kurios lieka nepastebėtos, kai dėmesys sutelkiamas į vieną tapatybę (Druzca, 2023; Sagaris ir Tiznado-Aitken, 2023).

Lyčiai jautri perspektyva (angl. *gender sensitive approach*) – analizės metodas, kuriuo atsižvelgiama į moterų ir vyrų gyvenimo ypatumus, jų esamą padėtį bei poreikius, siekiant pašalinti

nelygybes ir skatinti lyčių lygybę, įskaitant teisingą išteklių paskirstymą ir nelygybių šalinimą (ELLI, b. d.).

Lyčių aspekto integravimas (angl. *gender mainstreaming*) – strateginis procesas, skirtas lyčių lygybės perspektyvą įtraukti į visus politikos ciklo etapus – nuo planavimo ir rengimo iki įgyvendinimo bei stebėsenos (Carroll, 2022).

Priežiūros (rūpybos) ekonomika (angl. *care economy*) – ekonomikos sektorius, apimantis tiek mokamą, tiek nemokamą priežiūros darbą (vaikų, senjorų, asmenų su negalia priežiūrą), kuris yra būtinas visuomenės funkcionavimui (LMLO, 2024; Aubry et al., 2024).

Renovikcija (angl. *renoviction*) – procesas, kai po pastato renovacijos ženkliai pakilus nuomos kainoms ar būsto išlaikymo kaštams, mažas pajamas gaunantys gyventojai yra priversti išsikelti (EEKPI, 2022; Cavicchia et al., 2023).

Rūpybos mobilumas (angl. *mobility of care*) – judėjimo modelis, nulemtas priežiūros pareigų ir namų ūkio užduočių, pasižymintis sudėtingesnėmis, netolygiais maršrutais pasižyminčiomis kelionių grandinėmis (de Madariaga ir Zucchini, 2019).

Socialinis teisingumas – pamatinė vertybė, užtikrinanti lygias teises ir galimybes visiems visuomenės nariams, nepriklausomai nuo lyties ar kitos tapatybės, bei sistemiškai šalinanti skurdo, nelygybės ir socialinės atskirties priežastis, siekiant tvaraus ir įtraukaus vystymosi (ELLI, 2017; Killen, Yee ir Ruck, 2021).

Žalioji (arba aplinkosaugos) politika – politikos kryptis, teikianti prioritetą aplinkos apsaugai ir tvariam išteklių valdymui. Ji orientuota į taršos mažinimą, šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijų mažinimą, atsinaujinančios energijos skatinimą, biologinės įvairovės išsaugojimą bei aplinkai atsakingos gamybos ir vartojimo skatinimą (Ioannou, Karasmanaki ir Tsantopoulos, 2025).

IVADAS

Problemos pagrindimas ir aktualumas. Žalioji transformacija, kurios tikslas – sukurti tvarią, mažai anglies dvideginio išmetančią ekonomiką, yra neišvengiamas procesas, su kuriuo susiduria Europa ir likęs pasaulis (Porto, Vega ir Cerimelo, 2022; Soto ir Martinez-Cobas, 2024). Nors tai yra atsakas į klimato kaitą ir bandymas modernizuoti ekonomiką, šis procesas taip pat reikalauja didelių visuomenės struktūrų bei išteklių persikirstymo pokyčių (Streimikiene et al., 2021). Ribotas požiūris vertinantis šią pertvarką tik iš technologinės ar ekonominės perspektyvos, praleidžia socialinius aspektus ir gali ne tik nesumažinti, bet ir dar labiau padidinti nelygybę bei sukurti naujas socialinės atskirties formas (Cavicchia et al., 2023). Dėl šios priežasties yra būtinas eko-socialinis požiūris, kuris sujungia ekonomikos tvarumo, aplinkosaugos tikslus ir socialinio teisingumo principus (Mandelli, 2022).

Vienas iš dažnai nepastebimų aspektų yra lytis. Politikoje vyraujantis aklumas lyčiai lemia, kad aplinkosaugos sprendimai tampa žalingi mažiau galimybių turintiems (Magnusdottir ir Kronsell, 2024). Neutrali terminologija ES dokumentuose užgožia realias struktūrines nelygybes (Akgüç ir Arabadjieva, 2024). Pavyzdžiui, jog moterys, ypač vienišos mamos, dažniau patiria energetinį skurdą, nes jų pajamos paprastai mažesnės, o priežiūros naštos ir namuose praleidžiamo laiko dalis – didesnė (ten pat). Šie neproporcingi skirtumai matomi ir transporto (Smidfelt Rosqvist, Winslott Hiselius ir Kronsell, 2024), būsto (Akgüç ir Arabadjieva, 2024) bei darbo rinkos (ELLI, 2023) sektoriuose. Padėti apsunkina tai, kad strateginius sprendimus priimančiuose sektoriuose dominuoja vyrai, dėl ko moterų interesai dažnai lieka nepastebėti (Alonso-Epelde, García-Muros ir González-Eguino, 2024). Būtina atsižvelgti, jog moterys nėra homogeniška grupė ir norint suprasti skirtingas pažeidžiamumų patirtis reikia neatsiejamai taikyti ir intersekcinį požiūrį, nes lytis sąveikauja su amžiumi, socialine klase, negalia bei kitais aspektais (ELLI, 2023; Drucza et al., 2023).

Pagrindinė kliūtis efektyviam politikos formavimui yra patikimų duomenų trūkumas. Stinga statistikos suskirstytos pagal lytį ir kitus socialinius kintamuosius, be kurios neįmanoma įvertinti politikos poveikio ir sukurti tikslinių priemonių (Sauer ir Stieß, 2021). Nors pažeidžiamumų ir lyties sankirtos regimos tiriant atskiras eko-socialinės politikos sferas, tačiau neturime sistemingo duomenų rinkimo ES mastu (Carroll, Singh ir Mangina, 2024). Tad lyčių dimensijos integravimas yra būtinas ne tik siekiant socialinio teisingumo, bet ir užtikrinant pačios politikos veiksmingumą (Alonso-Epelde et

al., 2024). Tik lyčiai jautrus ir sankirtinis požiūris gali užtikrinti, kad žaliasis perėjimas bus kartu ir aplinkai tvarus, ir socialiai teisingas bei įtraukus.

Tyrimo objektas – ES ir nacionalinės eko-socialinės politikos priemonių jautrumas lyties aspektu.

Darbo tikslas yra kritiškai įvertinti ES ir nacionalinės eko-socialinės politikos jautrumą lyčių aspektu.

Siekiant tikslo keliami šie **uždaviniai**:

1. Atlikti kritinę eko-socialinės politikos analizę, išryškinant pagrindines lyčiai jautrias sritis, priemones, mechanizmus ir poveikio kryptis.
2. Identifikuoti ir įvertinti kiekybinius rodiklius, tinkamus lyčiai jautrios eko-socialinės politikos vertinimui ES ir nacionaliniame lygmenyje.
3. Įvertinti Lietuvoje taikomas eko-socialinės politikos priemones pagal jų poveikio kryptį ir veikimo mechanizmą lyčių aspektu.

Tyrimas grindžiamas kritine eko-feministine **teorine prieiga**, integruojančia lyčių ir sankirtinę (intersekcionalią) perspektyvą į ES eko-socialinės politikos analizę. Šiame tyrime naudojama lyčiai jautri perspektyva.

Tyrimo naujumas. Nors dalis tyrimų nagrinėja socialinę dimensiją ir lyčių lygybės klausimus sankirtoje su aplinkosauginiais ES tikslais, tačiau nesistemiškai (Toro, Fernández-Vázquez ir Serrano, 2023). Dauguma jų koncentruojasi į bendrus aplinkosaugos rezultatus, pavyzdžiui, ŠESD mažinimą – t.y. žaliąją politiką (Bukowski ir Kreissl, 2022). Šiame darbe akcentuojama eko-socialinė politika yra siauresnė nei žalioji aplinkosauginiu požiūriu, kita vertus integruoja socialinį aspektą, kuris yra neatsiejamas nuo žaliosios pertvarkos.

Šio darbo naujumas atsiskleidžia trimis aspektais. Pirma, tyrimas nuosekliai integruoja lyčiai jautrią ir sankirtinę perspektyvą, kuri eko-socialinės politikos studijose iki šiol beveik netaikoma – dauguma analizių remiasi lyčiai aklaais rodikliais todėl neatskleidžia realių socialinių nelygybių (Nenning et al., 2023). Antra, darbe konstruojamas lyčiai jautrus eko-socialinės politikos vertinimo modelis, kuris leistų įvertinti ar nelygybė ne tik egzistuoja, bet ir yra (at)kuriama per eko-socialinės politikos priemones (Toro et al., 2023). Trečia, atliekamas pirmasis plataus masto ES-27 šalių-narių palyginimas, pagrįstas

lyčiai jautriais eko-socialinės politikos rodikliais. Tokios duomenų analizės iki šiol trūko, nes sistemingai suskirstytų pagal lytį ir kitus socialinius kintamuosius rodiklių yra labai mažai (Sauer ir Stieß, 2021).

Taigi šis darbas užpildo kelias spragas vienu metu. Praplečia eko-socialinės politikos tyrimus įtraukiant lyčių ir sankirtinę dimensiją, siūlo naują empiriniu pagrindu sukurtą vertinimo modelį bei pateikia palyginamąją ES-27 šalių analizės rezultatą. Tai leidžia naujai įvertinti ar Europos žaliasis kursas (ang. Green Deal) iš tiesų yra socialiai teisingas, ar priešingai – rizikuoja įtvirtinti esamas disproporcijas.

Tyrimo apribojimai

- Eko-socialinės politikos sričių išskyrimas vertinimui (detaliau yra aptariama 1.4 skyriuje);
- Laiko nesuderinamumas – skirtingų dimensijų rodikliai gali būti matuojami skirtingais intervalais (metiniai vs. penkmečiai);
- Disagregacijos lygis – nors dauguma rodiklių turi lyčių dimensiją, gilesnės intersekcionalios analizės (pvz., lytis × amžius × negalia vienu metu) galimybės ribotos dėl mažų imčių ar duomenų konfidencialumo;
- Namų ūkio – individualaus lygio problema – kai kurie rodikliai (pvz., energetinis skurdas) pateikiami tik namų ūkio lygiu, kas užmaskuoja vidinę namų ūkio nelygybę;
- Eko-socialinės politikos poveikio matavimo indikatorių trūkumas;
- Žaliosios ekonomikos apibrėžties dviprasmiškumas – sudėtinga vienareikšmiškai išskirti žaliąjį sektorių, nes literatūroje ir politikoje skirstymas varijuoja nuo bendrų veiklos sferų iki specifinių užduočių sferos viduje. Šiame tyrime pasirinktas plačiausias NACE sektorių kategorizavimas pagal eko-socialines sritis, dėl paprastesnio duomenų palyginimo su rūpybos sektoriumi.

Darbo struktūra. Baigiamąjį magistro darbą sudaro įvadas, 9 skyriai, apibendrinimas, išvados, rekomendacijos, literatūros ir šaltinių sąrašas ir priedai.

Pirmojoje dalyje pateikiama kritinė eko-socialinės politikos analizė. Remiantis eko-feministine ir intersekcionalia perspektyvomis, analizuojamas žaliojo perėjimo poveikis keturiose esminėse srityse – energijos transformacijos, tvaraus judumo, tvaraus būsto bei žliosios darbo rinkos. Čia identifikuojami pagrindiniai lyčiai jautrūs socialinio poveikio mechanizmai bei kryptys Europos Sąjungos kontekste.

Antrojoje dalyje pristatoma tyrimo metodika ir konstruojamas eko-socialinės politikos vertinimo modelis. Šioje dalyje atliekama ES-27 šalių lyginamoji analizė, kurioje naudojant kiekybinius rodiklius, koreliacijas ir hierarchinę klasterinę analizę nustatomi šalių grupavimosi dėsningumai eko-socialinės politikos srityse.

Trečiojoje dalyje dėmesys sutelkiamas į nacionalinį lygmenį. Atliekama kokybinė Lietuvos Nacionalinio energetikos ir klimato srities veiksmų plano (NEKSVP) priemonių analizė. Vertinamas Lietuvoje taikomų priemonių jautrumas lyčiai, nustatant, ar jos veikia per kompensacinį, ar transformacinį mechanizmą.

Darbo pabaigoje pateikiamas apibendrinimas, suformuluojamos išvados ir pateikiamos konkrečios rekomendacijos sprendimų priėmėjams, siekiant didinti eko-socialinės politikos jautrumą lyčių aspektu Europos Sąjungos ir Lietuvos mastu.

1. Teorinės eko-socialinės politikos prielaidos ir lyties aspektas

Šiame skyriuje analizuojamas teorinis pagrindas, jungiantis gerovės valstybės modelius, socialinę politiką ir ekologinius tikslus. Siekiant suprasti lyties vaidmenį žaliojoje transformacijoje būtina išanalizuoti, kaip tradicinės socialinės paramos sistemos reaguoja į klimato kaitos keliamus iššūkius bei kaip skirtingos politinės filosofijos formuoja prielaidas socialiniam teisingumui užtikrinti.

1.1. Gerovės valstybė ir socialinė politika žaliosios transformacijos kontekste

Analizuojant teisingą perėjimą prie žaliosios ekonomikos, pradinė analizės ašis yra gerovės valstybė – platus institucinis karkasas, užtikrinantis piliečių socialines teises ir ekonominį saugumą (Esping-Andersen, 1990). Šiame karkase socialinė politika veikia kaip strateginis įrankis, kuriuo valstybė siekia mažinti nelygybę ir užtikrinti gyventojų gerovę (Druzca et al., 2023). Siauriausia, bet techniškai svarbiausia šios grandinės dalis yra socialinė apsauga – specifiniai mechanizmai (pensijos, nedarbo išmokos, parama šeimai), skirti apsaugoti individus nuo tradicinių socialinių rizikų (TDO, 2024, ESMOT,; 2024).

Istoriškai socialinės apsaugos sistemos buvo kurtos XX a. industrinei visuomenei, fokusuojantis į stabilų užimtumą ir nuspėjamus gyvenimo ciklo pokyčius. Tačiau klimato kaita ir Europos Žaliojo kursas atneša naujo tipo sisteminės rizikas, kurios išbando šių dažnai XX a. visuomenei kurtų sistemų atsparumą ir adekvatumą (Bohnenberger, 2023). Kaip nurodo Kaklauskaitė ir Navickė (2021) – ekologinė ir socialinė politika veikia papildančiai. Todėl socialinės apsaugos sistemos veiksmingumas sprendžiant skurdo ir socialinės atskirties problemas eko-socialinės transformacijos kontekste yra glaudžiai susijęs su konkrečiu gerovės valstybės modeliu ir jo normatyviniais pagrindais (ten pat).

Skurdas, ypač vyresniame amžiuje, išlieka reikšminga problema visoje ES, tačiau jo lygis ir pasireiškimas stipriai priklauso nuo gerovės režimo tipo (Perzyńska ir Guzowska, 2024). Tyrimai rodo, kad „skurdo feminizacija“ (reiškinys, kai moterys neproporcingai dažnai atsiduria tarp skurstančiųjų) yra mažiausiai paplitusi socialdemokratinio modelio šalyse (pvz., Švedija, Danija), o labiausiai – Pietų Europos (pvz., Graikija) ir kai kuriose pokomunistinėse (pvz., Čekija) bei konservatyvaus modelio (pvz.,

Vokietija) šalyse. Tai nėra atsitiktinumas, o tiesioginė skirtingų socialinės politikos filosofijų pasekmė (Perzyńska ir Guzowska, 2024).

Socialdemokratinis (Šiaurės šalių) modelis pasižymi universalumu ir didelėmis investicijomis į socialines paslaugas, ypač vaikų priežiūrą (Esping-Andersen, 1990; Perzyńska ir Guzowska, 2024). Tai sukuria palankias sąlygas moterims dalyvauti darbo rinkoje, mažina jų ekonominę priklausomybę nuo partnerių ir taip tiesiogiai mažina jų skurdo riziką (Drucza, 2023; Soku, 2023). Pavyzdžiui, Švedijoje fiksuojamas vienas mažiausių nedarbingųjų dėl priežiūros pareigų moterų skaičius (7,5 proc) ir vienas didžiausių užimtumo lygių (77,4 proc.) ES (Perzyńska ir Guzowska, 2024). Būtent todėl šiose šalyse skurdo feminizacijos lygis yra žemiausias.

Konservatyvusis (žemyninis) ir Pietų Europos modeliai tradiciškai remiasi vyro maitintojo (angl. male breadwinner) logika, kur moters socialinė apsauga dažnai yra išvestinė iš jos vyro statuso (ESMOT, 2024; Koch, 2014). Draudiminės sistemos, kur išmokų dydis priklauso nuo įmokų ir darbo stažo, sistemiškai baudžia moteris už karjeros pertrauką dėl vaikų priežiūros (Härtull ir Nygård, 2023). Silpnai išvystytos viešosios paslaugos (ypač vaikų priežiūra Graikijoje, kur mergaičių dalyvavimas ikimokykliniame ugdyme siekia tik 71,5 proc.) perkelia priežiūros našta ant šeimos, t. y. moterų, pečių (Perzyńska ir Guzowska, 2024). Tai paaiškina, kodėl Graikijoje fiksuojamas didžiausias skurdo feminizacijos lygis tarp ES-27 šalių, o Vokietijoje, nepaisant ekonominės galios, ši problema taip pat išlieka aštri (8 vieta iš 27) (ten pat).

Pokomunistinio modelio (įskaitant Lietuvą) šalys pasižymi sudėtingu paveldu (Koch ir Fritz, 2014). Nors moterų užimtumas tradiciškai buvo aukštas (Avlijaš, 2020) viešųjų paslaugų, ypač vaikų priežiūros, tinklas po sovietmečio žlugimo susitraukė (Szelewa ir Polakowski, 2008). Socialinės išmokos dažnai yra nepakankamos, o giliai įsišaknijusios tradicinės nuostatos lemia didžiulę neapmokamo priežiūros darbo našta moterims (LMLO, 2024; Aidukaite ir Senkuvienė, 2019). Lietuva yra ryškus pavyzdys. Tyrimai rodo, kad kasdieninių namų ruošos ir priežiūros darbų pasiskirstymas nuo 1994 m. beveik nepasikeitė. Nepakankamai išvystyta vaikų ir ypač ilgalaikės slaugos sistema verčia moteris, dažnai močiutes, aukoti savo karjerą ar poilsį senatvėje (LMLO, 2024). Tai tiesiogiai didina vyresnio amžiaus moterų, ypač su žemu išsilavinimu, skurdo riziką, kuri Lietuvoje yra ypač didelė (LMLO, 2024; Härtull, 2023).

Socialinė politika nėra neutrali Žaliojo kurso fone. Tradiciniai gerovės valstybių modeliai skirtingai paskirsto ekologinės transformacijos našą. Šiaurės šalių sistemos sukuria tvirtesnį pamatą lyčių lygybei, o konservatyvūs ir pokomunistiniai režimai rizikuoja pagilinti moterų socialinę atskirtį. Vertinant būsimą eko-socialinės politikos poveikį, būtina empiriškai tikrinti, ar žalioji transformacija atkartoja šiuos istorinius dėsningumus, ar formuoja naujas socialiai teisingesnes praktikas.

1.2. Eko-socialinės politikos turinys ir įgyvendinimo mechanizmai Europos Sąjungoje

Siekiant sušvelninti žaliosios transformacijos sukeltą socialinę įtampą, mokslinėje literatūroje dažniau sutinkame eko-socialinės politikos terminą. Ji suprantama ne tik kaip atskirų priemonių rinkinys, bet kaip holistinė ekonominių, socialinių ir ekologinių tikslų sąveika (Kaklauskaitė ir Navickė, 2021). Šios politikos ašis yra socialinis teisingumas – pamatinė vertybė, užtikrinanti, kad žalioji transformacija netaptų naujų nelygybių šaltiniu, o sistemiškai šalintų skurdo ir atskirties priežastis (Killen et al., 2021).

Socialinis teisingumas šiame darbe suprantamas ne kaip abstrakti kategorija, o kaip daugiasluoksnis analitinis karkasas, apimantis tris esmines dimensijas: paskirstomąjį, procedūrinį ir pripažinimo teisingumą (Killen, 2021, Carroll, 2024). Paskirstomasis teisingumas fokusuojasi į tai, kaip kaštai ir nauda yra padalinami tarp skirtingų visuomenės grupių, siekiant išvengti regresyvaus poveikio skurdžiausiems asmenims (EEKPI, 2022). Procedūrinis teisingumas reikalauja užtikrinti lygiateisį dalyvavimą priimant strateginius sprendimus (Alonso-Epelde, 2024, Carroll, 2024). Galiausiai, pripažinimo teisingumas akcentuoja būtinybę identifikuoti ir vertinti specifinius skirtingų grupių poreikius bei tapatybes (ten pat). Šių trijų elementų visuma leidžia eko-socialinei politikai tapti įrankiu, kuris ne tik saugo aplinką, bet ir aktyviai mažina socialinę atskirtį.

Eko-socialinė politika ES teisėje nėra savarankiška kompetencijos sritis, o sudėtinis darinys iš aplinkos ir socialinės politikos elementų, kurių teisinis statusas skiriasi. Pagal Sutarties dėl ES veikimo (SESV) 4 straipsnį abi šios sritys priskiriamos bendrajai kompetencijai, tačiau praktinis ES ir valstybių narių galių pasiskirstymas jose yra nevienodas (SESV, 2016).

Aplinkos politikos dimensijoje (įskaitant klimato kaitos valdymą, taršos mažinimą, energijos efektyvumą) ES turi stiprią reguliacinę galią – gali priimti privalomus reglamentus ir direktyvas, nors valstybės narės išlaiko teisę taikyti griežtesnius standartus (ten pat, 175 str.). Energetikos srityje ES kompetencija ribota – nors ji gali nustatyti bendrus tikslus (pvz., atsinaujinančios energijos dalį), kiekviena valstybė narė pati pasirenka energijos šaltinių struktūrą (ten pat, 175 str.).

Socialinėje politikoje ES vaidmuo dar siauresnis – pagal SESV 137 straipsnį ES gali priimti direktyvas tik ribotose srityse (darbo sąlygos, sveikata ir sauga, nediskriminavimas), tuo tarpu pensijų sistemos, socialinio draudimo modeliai, šeimos politika ir minimalių pajamų schemos išlieka išskirtinai nacionalinės kompetencijos sritimis. Tai reiškia, kad socialinė apsauga (žaliosios transformacijos ramstis) yra kuriama ir finansuojama nacionaliniu lygiu, o ES gali tik koordinuoti ir teikti rekomendacijas, pavyzdžiui, per Europos semestrą (ten pat, 99,140 str.).

Šis nevienalytis kompetencijų pasiskirstymas turi esminę reikšmę lyginamajai ES šalių analizei. Jei valstybė rodo prastus rezultatus aplinkos ar energetinio efektyvumo srityse, tai gali būti ir ES lygmens reguliacijos (per silpną direktyvų, netinkamo stebėsenos) ir nacionalinio įgyvendinimo (netinkamo perkėlimo į nacionalinę teisę ar vykdymo) problema. Tačiau jei lyčių atotrūkiui atsiranda socialinės apsaugos, būsto prieinamumo ar priežiūros ekonomikos dimensijose, atsakomybė tenka beveik išimtinai nacionaliniam lygmeniui, nes ES čia neturi harmonizavimo galios. Taip pat svarbu, kad lyčių lygybės politika formaliai yra ES kompetencijos dalis (SESV (2016) 8 str. – lyčių lygybės integravimo horizontalusis principas), tačiau jos įgyvendinimas eko-socialinės politikos srityje priklauso nuo to, ar nacionaliniuose planuose ir biudžetuose ši dimensija yra įtvirtinta. Todėl vertinant ES šalių eko-socialinės politikos poveikį lyčių aspektu, būtina atskirti, kas priklauso ES reguliacijos spragoms, o kas – nacionalinio politinio prioriteto trūkumui ar resursų skirstymo sprendimams.

Žaliojo kurso kontekste eko-socialinė politika įgyvendinama per du pagrindinius poveikio mechanizmus: kompensacinį ir transformacinį.

1. Kompensacinis mechanizmas yra labiausiai paplitęs. Pripažįstant, kad žaliosios politikos priemonės, tokios kaip anglies dioksido mokesčiai, gali turėti regresyvų poveikį, siūloma panaudoti socialinės apsaugos mechanizmus (pvz., tikslines išmokas) neigiamam poveikiui sušvelninti (Kaklauskaitė, 2021; Nenning, 2023). Būtent tokia logika remiasi ES

Socialinis klimato fondas (SKF), kuris pripažįsti, kad moterys yra ypač paveiktos energijos ir transporto nepritekliaus (ELLI, 2023; LR Vyriausybė, 2024). Tačiau šis požiūris yra kritikuotinas dėl kelių priežasčių. Pirmia, jis yra reaktyvus – užuot kūrus iš esmės teisingą politiką, bandoma užlopyti jos sukeltas skylės (Nenning, 2023; ESMOT, 2024). Antra, tikslinės išmokos dažnai nepasiekia visų, kuriems jų reikia ir gali gilinti priklausomybę nuo pašalpų (ELLI, 2023; Nenning, 2023). Trečia, tai nekeičia pačių struktūrinių nelygybės priežasčių (ten pat).

2. Transformacinis mechanizmas reikalauja fundamentaliai pergaltoti politikos vaidmenį. Vietoj to, kad ji būtų tik finansinių kompensacijų teikėja, ji turėtų tapti aktyvia socialinių ir ekologinių inovacijų skatintoja (Nenning et al., 2023). Tai reiškia viešąsias investicijas į socialinę infrastruktūrą – priežiūros ekonomiką (Bohnenberger, 2023). aukštos kokybės, prieinama ir universali vaikų priežiūra, ilgalaikė slauga ir sveikatos apsauga yra galingiausias eko-socialinės politikos įrankis (LMLO, 2024; Aubry et al., 2024). Užuoat kompensavus dideles energijos kainas, transformacinė politika siektų užtikrinti, kad visi turėtų prieigą prie energetiškai efektyvaus būsto (Bukowski ir Kreissl, 2022).

Toks požiūris perkelia akcentą nuo individualaus vartojimo kompensavimo prie kolektyvinių, tvarių sprendimų kūrimo (Nenning et al., 2023). Tai duoda trigubą naudą: socialinę (mažina neapmokamo darbo našta moterims, didina lyčių lygybę, gerina vaikų ir senjorų gerovę), ekonominę (kuria kokybiškas darbo vietas, didina moterų užimtumą, augina BVP) ir ekologinę (priežiūros sektorius yra mažai anglies dioksido išskiriantis ir mažiau resursų reikalaujantis nei tradicinė pramonė) (Kandemir, Lone ir Simsek, 2012; Aubry, 2024; ELLI, 2017).

Nepaisant akivaizdžios svarbos, lyčių aspektas socialinės apsaugos sistemų adaptavime prie Žaliojo kurso dažnai yra ignoruojamas (Sadiqa, Sahrakorpi ir Keppo, 2023). Daugelis ES dokumentų išlieka akli lyčiai, o nacionaliniuose planuose, konkrečių priemonių, skirtų spręsti lyčių nelygybes per socialinę politiką, dažnai trūksta (Akgüç ir Arabadjieva, 2024). Lietuvos skurdo organizacijų tinklas (NSMOT) (2024) atkreipė dėmesį į tai, kaip paramos priemonės yra kuriamos be konsultacijų su paveiktomis grupėmis. Taip ignoruojami procedūrinio teisingumo principai ir kuriamos neefektyvios, o kartais net žalingos intervencijos (Volodzkiene ir Streimikiene, 2024).

Apibendrinant, eko-socialinė politika ES lygmeniu yra sudėtinga ir fragmentuota struktūra, kurioje susikerta griežtas aplinkosauginis reguliavimas ir lanksti, nacionaline kompetencija grįsta socialinė apsauga. Nors egzistuoja teorinės galimybės taikyti transformacinius mechanizmus, praktikoje vis dar dominuoja reaktyvūs, kompensaciniai sprendimai. Tik integruotas požiūris, kuriame socialinis teisingumas ir lyčių lygybė nėra tik deklaratyvūs priedai, gali užtikrinti, kad žalioji transformacija iš tiesų pasieks labiausiai pažeidžiamas visuomenės grupes.

1.3. Lyčių lygybė ir intersekcionalumas kaip strateginė eko-socialinio teisingumo sąlyga

Lyčių lygybės skatinimas nebėra tik normatyvinis įsipareigojimas. Tai tampa pragmatine, strategine būtinybe, siekiant Žaliojo kurso sėkmės. Lyčių nelygybė darbo rinkoje tiesiogiai kenkia Europos ekonomikai. ELLI skaičiavimai rodo, kad didesnė lyčių lygybė galėtų padidinti ES BVP vienam gyventojui apie 10 proc. iki 2050 m. ir sukurti iki 10,5 mln. naujų darbo vietų (ELLI, 2017). Lyčių užimtumo atotrūkis 2024 m. ES kainavo apie 370 mlrd. eurų (ELLI, 2024). Ignoruoti pusę talentų telkinio STEM (gamtos mokslų, technologijų, inžinerijos ir matematikos) srityse, kurios yra kritiškai svarbios žaliosioms inovacijoms, taip pat rūpybos srityje, reikalingos visuomenės sanklodai palaikyti, yra tiesioginis smūgis ES konkurencingumui ir tvarumui (ELLI, 2023).

Todėl investicijos į kliūčių moterims patekti į žaliąją darbo rinką šalinimą, o vyrams į rūpybos sferą, vienodo darbo užmokesčio užtikrinimą ir priežiūros naštos mažinimą yra ne socialinės išlaidos, o tiesioginės investicijos į ekonomikos augimą ir inovacijas (LMLO, 2024; ELLI, 2017). Moterys dažniau remia aplinkai palankius mokesčius, investicijas į atsinaujinančiąją energiją ir griežtesnį reguliavimą (Kandemir et al., 2012). Tai paneigia mitą, kad lyčių lygybės siekimas yra politinis kompromisas aplinkosaugos ar socialinės politikos sąskaita. Priešingai – įtraukęs valdymas veda prie tvaresnių ir socialiai priimtinesnių sprendimų. Moterų, kaip politinių veikėjų, įgalinimas yra vienas iš efektyviausių būdų pasiekti pačius Žaliojo kurso tikslus (Kandemir et al., 2012). Žalioji transformacija reikalauja didelių pokyčių iš visuomenės, kurie tik tada, kai procesas bus suvokiamas kaip teisingas (Streimikiene, 2021; Kaklauskaitė, 2021). Jei didelė dalis visuomenės jaus, kad perėjimo našta neproporcingai gula ant jų pečių, o nauda atitenka kitiems (Kaklauskaitė ir Navickė, 2021), kils socialinis nepasitenkinimas ir pasipriešinimas (Aubry et al., 2024), kuris gali sužlugdyti visą projektą. Socialinis teisingumas, kurio

ašis yra lyčių lygybė, yra ne priedas prie Žaliojo kurso, o jo socialinio pripažinimo ir politinio tvarumo pamatas (Akgüç ir Arabadjieva, 2024).

Apsiriboti vien lyčių analize yra nepakankama. Interseksionalumo prieiga reikalauja žengti dar vieną žingsnį ir pripažinti, kad socialinės tapatybės ir galios struktūros yra sudėtingesnės (Drucza et al., 2023). Lytis, kaip socialinis konstruktas, sąveikauja su kitomis kategorijomis – rase, klase, amžiumi, negalia, etnine kilme, seksualine orientacija, geografinė padėtimi ir kuria unikalias, susikertančias priespaudos ir privilegijų patirtis (Sagaris ir Tiznado-Aitken, 2023). Būtent čia išryškėja didžiausias dabartinės ES politikos trūkumas – tendencija viską supaprastinti iki lengvai valdomų, bet realybės neatitinkančių kategorijų (Sauer, 2021; Volodzkienė, 2024). Tvaraus judumo politika kitaip paveiks migrantę moterį dirbančią priežiūros darbuotoja priemiestyje ir priklausomą nuo nepatikimo viešojo transporto, nei vyrą dirbantį IT specialistu miesto centre (Drucza, 2023; Mejía Dorantes, 2023). Ignoruoti šias sankirtas reiškia kurti politiką vidutiniam, dažnai privilegijuotam, subjektui ir palikti labiausiai pažeidžiamus asmenis užribyje (Kaklauskaitė, 2021, Volodzkienė, 2024).

Sankirtinė prieiga leidžia atsisakyti supaprastinto „moterų kaip aukų“ naratyvo. Ji atskleidžia, kad pažeidžiamumas nėra prigimtinė moterų savybė, o socialinių ir politinių struktūrų – patriarchyto, kapitalizmo, rasizmo, eiblizmo produktas (Alonso-Epelde, 2024; Kwauk ir Casey, 2022). Tai perkelia analizės centrą nuo bandymų pataisyti moteris (pvz., skatinant jas rinktis STEM studijas, bet nekeičiant „vyriškos“ kultūros tuose sektoriuose) prie būtinybės keisti pačias diskriminacines struktūras (LMLO, 2024; Vásquez et al., 2022). Didžiausia kliūtis taikyti sankirtinę analizę praktikoje – duomenų trūkumas (Drucza et al., 2023). Dauguma ES statistinių duomenų renkami namų ūkio, o ne individualiu lygmeniu, kas užmaskuoja nelygybę pačiame namų ūkyje. Be to, duomenys retai yra suskirstyti pagal kelias socialines kategorijas vienu metu (Alonso-Epelde et al., 2024). Be šių duomenų neįmanoma atlikti patikimo *ex-ante* poveikio vertinimo, numatyti galimų neigiamų pasekmių ir sukurti tikslingų intervencijų (Sauer ir Stieβ, 2021). Norint kurti veiksmingą, įrodymais pagrįstą politiką, būtina sistemingai investuoti į išsamių, sankirtinių duomenų rinkimą ir analizę.

Ilgus metus politikos diskurse lyčių lygybė buvo laikoma atskira „minkštąja“ politikos sritimi, kurią svarbu puoselėti dėl jos moralinės vertės, tačiau kuri egzistuoja greta „kietųjų“, techninių ir ekonominių sričių, tokių kaip energetika ar transportas. Tampa akivaizdu, kad lyčių nelygybė nėra išorinis veiksnys. Tai yra pamatinė struktūra, įtausta į patį socialinį ir ekonominį audinį, lemianti, kas

laimės ir kas pralaimės žaliosios transformacijos metu. Jei Žaliąjį kursą įsivaizduotume kaip baltos šviesos spindulį, nukreiptą į ateitį, tai lyčių ir interseksionalumo analizė veikia kaip prizmė. Ji išskaido šį atrodytą vientisą spindulį į visą spektrą spalvų, atskleisdama, kad politika, kuri atrodo vienoda visiems piliečiams iš tiesų skirtingas socialines grupes apšviečia nevienodai – vienus akindama galimybėmis, kitus palikdama šešėlyje.

1.4. Žalioji transformacija kaip socialinis procesas – tyrimo sričių atranka ir pagrindimas

Dabartinis laikotarpis ES ir pasaulyje yra paženklintas neišvengiamos ir neatidėliotinos būtinybės pereiti prie tvarios, mažai anglies dioksido į aplinką išskiriančios ekonomikos (Porto et al., 2022). Ši transformacija, įvardijama kaip Žalioji kursas, yra ne tik atsakas į gilėjančią klimato krizę, bet ir ambicingas projektas, siekiantis modernizuoti ekonomiką, didinti jos konkurencingumą ir užtikrinti ilgalaikę gerovę (Magnusdottir ir Kronsell, 2024). Tačiau šis perėjimas, nors ir teisingas savo aplinkosauginiais tikslais, yra itin sudėtingas socialinis ir politinis procesas (Bohnenberger, 2023). Jis neišvengiamai paliečia fundamentalias visuomenės struktūras, perskirsto išteklius ir kuria naujas galimybes bei rizikas (Akgüç ir Arabadjieva, 2024).

Būtent todėl analizuoti šią pertvarką vien per technologinę ar ekonominę prizmę yra ne tik nepakankama, bet ir pavojinga (Sadiqa et al., 2023). Kyla reali grėsmė, kad, ignoruojant socialinius aspektus, eko-socialinė politika užuot mažinusi, gali pagilinti jau egzistuojančias socialines nelygybes ir sukurti naujas atskirties formas (Stephens, 2024). Šiame kontekste eko-socialinės politikos prieiga tampa ne pasirinkimu, o būtinybe. Ji reikalauja integruoto požiūrio, kuriame aplinkosauginiai tikslai yra neatsiejamai susieti su socialinio teisingumo principais (Akgüç ir Arabadjieva, 2024). Esminė šio proceso spraga – vyraujantis aklumas lyčiais. Pagrindiniuose ES dokumentuose vartojamos neutralios sąvokos, tokios kaip „piliečiai“ ar „namų ūkiai“, dažnai užmaskuoja galias struktūrines nelygybes, nes namų ūkis nėra homogeniškas vienetas – galios santykiai ir išteklių paskirstymas jame yra stipriai veikiami lyties normų (Akgüç ir Arabadjieva, 2024). Todėl progresyvūs aplinkosaugos sprendimai gali virsti regresyviais socialine prasme (Magnusdottir ir Kronsell, 2024).

Tyrimai nuosekliai rodo, kad moterys, ypač vienišos motinos, kurių ES yra apie 85 proc. visų vienišų tėvų, neproporcingai dažnai patiria energetinį skurdą (Akgüç ir Arabadjieva, 2024). Taip yra dėl mažesnių pajamų, didesnių priežiūros pareigų, dėl kurių jos daugiau laiko praleidžia namuose ir ribotų galimybių investuoti į energijos efektyvumo sprendimus (Simionescu ir Oancea, 2025). Pavyzdžiui, Lietuvoje susiduriančioje su energetinio skurdo problema, būsto išlaidų našta moterims (73,5 proc. Lietuvoje) yra juntamai didesnė nei vyrams (64,9 proc.) (Volodzkienė ir Streimikienė, 2024). Taigi, politika, orientuota į pažeidžiamus namų ūkius, bet neanalizuojanti vidinių lyčių dinamiką rizikuoja būti neefektyvi.

Panašios tendencijos matomos ir kitose srityse. Pavyzdžiui, anglies dioksido mokesčiai, nors ir būtini ekologiniu požiūriu, gali neproporcingai paveikti moteris dėl jų mažesnių pajamų ir didesnių išlaidų būtiniausioms prekėms (Soku, Amidu ir Coffie, 2023). Transporto politikoje, kuri istoriškai orientuota į vyrų kelionių įpročius (tiesioginės kelionės į darbą ir atgal), dažnai ignoruojami sudėtingesni moterų mobilumo modeliai, susiję su priežiūros pareigomis (vaikų vežimas, apsipirkimas), suaugumo problemomis viešajame transporte ir priklausomybe nuo jo (Smidfelt Rosqvist et al., 2024). Tai iliustruoja, kaip politikos priemonės, nepraleistos pro lyčiai jautrų filtrą, gali atkartoti ir gilinti diskriminaciją.

Problema paaštrina ir tai, kas priima sprendimus. Energetikos, transporto ir klimato politikos sektoriuose stebimas akivaizdus vyrų dominavimas. Tik 26,8 proc. ES vyriausybės ministrų, atsakingų už aplinkos ir klimato kaitos politiką ir vos 15,5 proc. už transportą atsakingų ministrų yra moterys (Alonso-Epelde et al., 2024). Šis disbalansas lemia nesąmoningą šališkumą (angl. unconscious bias) – kai moterų patirtys, poreikiai ir perspektyvos lieka nepastebėtos arba nuvertinamos (Baldez, 2006). Tai sukuria ydingą ratą – politika formuojama be lyčių perspektyvos, o tai gilina nelygybę, kuri trukdo moterims įgyti ekonominę ir socialinę galią, būtiną dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose (Magnusdottir ir Kronsell, 2024). Lyčių aspekto integravimas nėra tik socialinio teisingumo ar nelygybės mažinimo klausimas. tai yra ir politikos veiksmingumo bei geresnių aplinkosaugos rezultatų sąlyga (Drucza et al., 2023). Didesnis moterų atstovavimas parlamentuose yra susijęs su ambicingesniais klimato tikslais, didesnėmis investicijomis į atsinaujinančiąją energiją ir mažesnėmis ŠESD emisijomis (Ergas ir York, 2012). Moterys, kaip politikos formuotojos, yra labiau linkusios remti aplinkosaugos teisės aktus (Kandemir et al., 2012). Tai rodo, kad lyčių įvairovė sprendimų priėmime atneša platesnį požiūrį ir skatina inovatyvesnius bei tvaresnius sprendimus.

ES Žaliasis kursas yra ambicingas transformacijos planas, apimantis aštuonias pagrindines politikos kryptis: klimato ambicijų didinimą, švarią energetiką, pramonės žiedinę ekonomiką, energetiškai efektyvią statybą ir renovacijas, nulinės taršos siekį, ekosistemų apsaugą, tvarią maisto sistemą bei perėjimą prie tvaraus judumo (EK, 2019). Tačiau šiame tyrime eko-socialinės politikos analizė koncentruojasi tik į keturias sritis: energijos transformaciją, tvarų būstą, tvarų judumą ir žaliąją darbo rinką. Šis pasirinkimas pagrįstas trimis kriterijais:

1. Atrenkamos tos kryptys, kurios tiesiogiai sąveikauja su socialine politika ir paliečia kasdienę žmonių gerovę bei socialinę atskirtį. Tai reiškia, kad tokios sritys kaip ekosistemų apsauga, biologinė įvairovė ar maisto sistema, nors ir svarbios aplinkosauginiu požiūriu į analizę neįtrauktos, nes jų tiesioginis socialinis poveikis lyčių dimensijoje yra mažiau išreikštas arba reikalauja skirtingų tyrimo metodų.
2. Vengta makro lygio politikos sričių (pvz., bendros klimato ambicijos, pramonės žiedinė ekonomika), kurios veikia per netiesiogines ir ilgalaikes grandines, o prioritetas suteiktas toms sritims, kur politikos poveikis gyventojams yra tiesioginis ir matuojamas individualiu ar namų ūkio lygmeniu – būsto sąlygos, transporto prieinamumas, darbo galimybės.
3. Papildomai įtraukta žalioji darbo rinką, nors ji nėra išskirta kaip atskira Žaliojo kurso kryptis. Šis pasirinkimas pagrįstas literatūra, kuri atskleidė, kad be įgalinimo per darbą (prieigos prie kokybiškai apmokamų žaliųjų darbo vietų ir dalyvavimo sprendimų priėmimo) tvarus perėjimas rizikuoja tapti ne įtraukios gerovės, o naujų privilegijų ir segregacijos projektu (ELLI, 2023).

Šios keturios sritys sudaro eko-socialinės politikos branduolį, kuriame susikerta ekonominis pažeidžiamumas, kasdienė gerovė, socialinė įtrauktis ir galios struktūros. Kiekviena iš šių dimensijų toliau analizuojama atskirai, siekiant atskleisti specifinius (ne)jautrumo lyčiai mechanizmus ir jų poveikio kryptis.

Apibendrinant, perėjimas prie žaliosios ekonomikos yra ne tik techninis, o giliai socialinis procesas. Jis veikia kaip tam tikras socialinis veidrodis, atspindintis ir galintis sustiprinti visuomenėje įsišaknijusias galios asimetrijas ir neligybės. Be teisingumo žaliasis kursas rizikuoja tapti tiesiog kursu, vedančiu į naujas socialinių konfliktų ir politinio nestabilumo formas (Drucza et al., 2023). Todėl lyčiai

jautrios ir intersekcionalios politikos formavimas yra ne ideologinis priedas, o strateginė būtinybė, siekiant užtikrinti, kad žalioji pertvarka būtų ne tik tvari aplinkai, bet ir socialiai teisinga bei atspari ateities iššūkiams. Šis pamatas yra būtinas norint kritiškai vertinti kiekvieną iš keturių kitose dalyse nagrinėjamų tyrimo sričių.

2. Energijos transformacija – socialinio teisingumo iššūkiai aklame lyčiai žaliajame kurse

Energijos transformacija – tai perėjimas nuo iškastiniu kuru grįstos energetikos prie atsinaujinančiųjų energijos šaltinių ir didesnio energijos vartojimo efektyvumo. Tai neabejotinai kertinis ES atsakas į klimato kaitos iššūkius (Streimikiene et al., 2021). Tačiau po technologinės pažangos ir ambicingų politinių tikslų fasadu slypi sudėtingas socialinių pasekmių tinklas, kuriame lytis veikia kaip fundamentalus, tačiau dažnai ignoruojamas atskirties ir pažeidžiamumo veiksnys (LMLO, 2024). Šiame skyriuje analizuojama, kaip energetikos pertvarka veikia moterų ekonominę padėtį, sveikatą bei jų vaidmenį priimant strateginius sprendimus.

2.1. Moteriškas energetinio skurdo veidas ir eko-socialinės politikos paradoksai

Centrinė ašis aplink kurią sukasi energijos transformacijos socialinis poveikis yra energetinis skurdas (Soto, 2024; Volodzkiene, 2024). Tai nėra vien techninis negebėjimas apmokėti sąskaitų. Tai daugialypis reiškiny (Polimeni, Simionescu ir Iorgulescu, 2022), apimantis nepakankamą prieigą prie šildymo, vėsinimo, apšvietimo ir energijos buities prietaisams (Streimikiene et al., 2021), kas tiesiogiai veikia sveikatą, gerovę ir socialinės įtraukties galimybes (Polimeni et al., 2022). Tyrimai nuosekliai rodo, kad energetinis skurdas ES turi aiškų moterišką veidą. Moterys, ypač vyresnio amžiaus ir vienišos motinos (Toro, 2023; Shrestha, 2025), yra neproporcingai labiau paveiktos.

Priežastys yra sisteminės: mažesnės moterų pajamos (ES lyčių darbo užmokesčio atotrūkis siekia apie 12–14 proc.) (ELLI, 2024), didesnis lyčių pensijų atotrūkis (beveik 30 proc. ES) (ELLI, 2024), Lietuvoje – ilgesnė moterų gyvenimo trukmė, didesnė neapmokamos priežiūros darbo našta, dėl kurios

moterys daugiau laiko praleidžia namuose (LMLO, 2024) ir mažesnės galimybės priimti sprendimus dėl investicijų į būsto renovaciją ar energijos taupymo priemones (Sadiqa et al., 2023). Namų ūkiai, kuriems vadovauja moterys, energijai išleidžia reikšmingai didesnę pajamų dalį nepriklausomai nuo bendro pajamų lygio (Toro et al., 2023).

Lietuvos kontekstas čia ypač iškalbingas. Nors šalis pasiekė didelės pažangos mažinant ŠESD emisijas, ji kartu su Bulgarija išlieka viena iš šalių, kurioje energetinio skurdo lygis yra vienas didžiausių ES (van Daalen et al., 2024). Tai rodo, kad bendri nacionaliniai aplinkosauginiai pasiekimai nebūtinai virsta socialine gerove visiems. Paradoksalu, bet priemonės skirtos kovoti su klimato kaita gali gilinti šią problemą. Anglies dioksido mokesčiai ar pastatų renovacijos programos, didinančios nuomos kainas, gali tapti regresyviais instrumentais, kurie labiausiai paveikia mažiausias pajamas gaunančius asmenis (Cavicchia et al., 2023), tarp kurių dominuoja moterys (Perzyńska ir Guzowska, 2024). Kyla reali „žaliosios gentrifikacijos“ rizika, kai atnaujinti, energetiškai efektyvūs pastatai tampa prieinami tik „žaliesiems turtingiesiems“, o mažas pajamas gaunantys asmenys yra išstumiami į prastesnės kokybės būstą, taip dar labiau didinant socialinę atskirtį (ELLI, 2023).

2.2. Sveikata ir darbo krūvis – nematoma energijos transformacijos kaina

Energijos transformacijos poveikis peržengia finansines ribas ir tiesiogiai veikia moterų sveikatą ir kasdienį gyvenimą. Moterys yra fiziologiškai jautresnės temperatūros pokyčiams, todėl neproporcingai labiau kenčia nuo karščio bangų – reiškinių (van Daalen et al., 2024), kuris dėl klimato kaitos dažnėja (ELLI, 2023). 2003 m. karščio banga Prancūzijoje pražudė 64 proc. moterų iš 15 000 aukų (Fouillet, 2006), o 2022 m. Europoje mirė 56 proc. daugiau moterų nei vyrų (Aarstad, 2024). Taip pat, energetinis skurdas ir prastos būsto sąlygos (drėgmė, pelėsis) didina kvėpavimo takų, psichikos ir kitų lėtinių ligų riziką (Nawaz, 2021).

Panašius rezultatus rodo ir Barselonoje atliktas tyrimas – moterys, paveiktos energetinio skurdo, patiria žymiai prastesnius sveikatos rezultatus (Carrere et al., 2021). Be to, kai kurios energijos taupymo priemonės gali reikšti padidėjusį darbo krūvį moterims. Pavyzdžiui, perėjimas prie sudėtingesnių šildymo sistemų ar poreikis atidžiau stebėti energijos vartojimą gali pareikalauti papildomo laiko ir pastangų, kurios tradiciškai gula ant moterų pečių (Shrestha et al., 2025). Didelio masto atsinaujinančiosios energijos projektai, tokie kaip vėjo jėgainių parkai ar hidroelektrinės, gali ne tik

išstumti vietos bendruomenes;, bet ir atkartoti esamus diskriminacinius modelius darbo rinkoje, kur moterims dažnai siūlomi menkai apmokami, laikini darbai, o vyrams – geriau apmokamos ir stabilesnės pozicijos (Aiken ir Leigh, 2015).

2.3. Dalyvavimas ir valdymas: vyrų dominavimo pasekmės energetikos politikai

Viena iš esminių priežasčių, kodėl energijos transformacija yra tokia akla lyčiai, yra sisteminis nepakankamas moterų atstovavimas energetikos sektoriuje ir sprendimų priėmimo organuose (Sadiqa et al., 2023). Energetika istoriškai yra viena iš labiausiai „vyriškų“ sričių, kur dominuoja technokratinis požiūris ir ignoruojami socialiniai aspektai (Magnusdottir ir Kronsell, 2024). Kaip minėta anksčiau, moterų skaičius ES ministr(i)ų, atsakingų už energetiką ar klimatą, pozicijose yra apgailėtina mažas. Lietuvoje Aplinkos ir Energetikos ministrais dirbo vien vyrai (LR aplinkos ministerija, b. d.; LR energetikos ministerija, b. d.). Tai tiesiogiai veikia politikos turinį. Kai sprendimus priima homogeniška grupė, jos patirtis ir perspektyva tampa universalia norma, o kitų grupių poreikiai lieka nematomi (Kwauk ir Casey, 2022). Tai nėra sąmoninga diskriminacija, o giliai įsišaknijęs sisteminis šališkumas.

Būtent lyčių aspekto integravimo (ang. gender mainstreaming) ir biudžeto atsižvelgiant į lyčių aspektą sudarymo (ang. gender budgeting) principai turėtų tapti privalomais įrankiais. Tačiau, nepaisant ES institucijų krypties, realybėje šie principai dažnai lieka popieriuje (ELLI, 2023). ES dokumentuose vis dar trūksta aiškių nuorodų į lytį, o dauguma ES NESKVP šiuo klausimu yra stebėtinai tylūs (Carroll, 2022). Nors ES strategijose, pavyzdžiui, „Lyčių lygybės strategijoje 2020-2025 m.“ pripažįstama lyčių lygybės svarba (ELLI, 2023), šie įsipareigojimai dažnai lieka atsieti nuo konkrečių energetikos politikos priemonių (Carroll, 2022). Jie egzistuoja paraleliai, bet nesusikerta, palikdami aklumo lyčiai spragą. Yra pavienių teigiamų pavyzdžių, tokių kaip Ispanijos NESKVP (Akgüç ir Arabadjieva, 2024) ar ES finansuojami projektai kaip „EmpowerMed“ (Birgi et al., 2021), kurie aktyviai kovoja su energetiniu skurdu per moterų įgalinimą, tačiau tai veikia išimtys, o ne taisyklė.

Energijos transformacija kaip centrinis Žaliojo kurso elementas yra socialiai ne neutralus procesas. Moterys neproporcingai kenčia nuo energetinio skurdo, neigiamo poveikio sveikatai, didesnio darbo krūvio ir yra nepakankamai atstovaujamos šio sektoriaus sprendimų priėmimo procesuose. Vadinasi,

norint pasiekti tikrai teisingą ir veiksmingą energetikos perėjimą, būtina sistemingai integruoti lyčių aspektą į visus politikos etapus – nuo planavimo ir poveikio vertinimo iki įgyvendinimo ir stebėsenos. Reikia ne tik kompensuoti neigiamas pasekmes, bet ir aktyviai siekti transformacijos – keisti galios struktūras, pripažinti moteris ne tik kaip pažeidžiamas vartotojas, bet ir kaip aktyvias pokyčių agentes (ang. – agency), inovacijų kūrėjas ir lyderes. Tik tada energijos transformacija taps ne atskirties, o įtraukios ir tvarios gerovės visiems varikliu.

3. Tvarus judumas – nuo „vyriško“ standarto link socialiai teisingo mobilumo

Tvarus judumas yra viena iš centrinių Europos žaliojo kurso ašių, siekianti radikaliai transformuoti judėjimo būdus, mažinti transporto sektoriaus priklausomybę nuo iškastinio kuro ir jo neigiamą poveikį aplinkai (Gervasi et al., 2022). Tai apima perėjimą prie viešojo transporto, aktyvaus judumo (ėjimo pėsčiomis, važiavimo dviračiu) ir elektromobilumo. Tačiau transporto sistemos, kaip ir senovės miestų architektūra, buvo statomos pagal dominuojančių gyventojų poreikius ir judėjimo modelius. Jos istoriškai buvo kuriamos vyrų ir pritaikytos vyrų patirčiai (Christensen ir Hvidt Breengaard, 2025). Šis „vyriškas“ judumo standartas įbetonuotas infrastruktūroje ir politikos planavime, šiandien tampa rimta kliūtimi siekiant ne tik tvaraus, bet ir socialiai teisingo perėjimo. Analizuojant tvaraus judumo politiką per lyčių prizmę atsiskleidžia, kad dabartinės priemonės dažnai veikia regresyviai, neproporcingai paveikdamos moteris ir gilindamos transporto skurdą (Streimikiene, 2021; Smidfelt Rosqvist, 2024).

3.1. Du pasauliai viename mieste – moterų ir vyrų judumo realybės

Fundamentalius skirtumus tarp vyrų ir moterų judumo įpročių lemia giliai įsišaknijusios socialinės normos ir nevienodas priežiūros darbo pasidalijimas. Vyrų kelionės dažniausiai yra linijinės – iš taško A į tašką B (de Madariaga ir Zucchini, 2019). Tuo tarpu moterų judumas yra kur kas kompleksiškesnis. Jos dažniau prisiima atsakomybę už namų ūkio ir priežiūros užduotis, kurios paverčia jų dieną „kelionių grandine“ (angl. trip-chaining) (Scheiner ir Holz-Rau, 2017). Toks „rūpybos mobilumas“, lemia tai, kad moterys keliauja daugiau, tačiau trumpesniais atstumais dažnai ne piko valandomis ir su keliais sustojimais (pvz. darbas, vaiko paėmimas iš darželio, apsipirkimas, sergančio giminaičio lankymas) (ten pat).

Dabartinė transporto sistema optimizuota piko meto kelionėms į darbą yra prastai pritaikyta tokiems sudėtingiems maršrutams. Vyrai gerokai dažniau naudojami individualiu motoriniu transportu (automobiliu) ir nuvažiuoja ilgesnius atstumus (EBPO, 2020). Moterys, priešingai, sudaro didžiausią viešojo transporto naudotojų dalį ir yra labiau nuo jo priklausomos (Gervasi et al., 2022). Jos taip pat dažniau eina pėsčiomis ir važinėja dviračiu (Sagaris ir Tiznado-Aitken, 2023). Lietuva ne išimtis – ELLI (2022) duomenimis 41,8 proc. moterų renkasi viešąjį transportą kaip dažniausiai naudojamą transporto rūšį palyginti su 28,1 proc. vyrų. Šis pasirinkimas yra nulemtas ne tiek asmeninių preferencijų, kiek struktūrinių veiksnių: mažesnių pajamų (Kawgan-Kagan, 2020), ribotų galimybių naudotis šeimos automobiliu ir menkesnio vairuotojo pažymėjimų skaičiaus (Gervasi et al., 2022) (nors šis atotrūkis tarp jaunesnių kartų mažėja (Kawgan-Kagan, 2020)).

Vaikų buvimas šeimoje dar labiau sustiprina šią tendenciją – moterys Vokietijoje ir Italijoje susilaukusios vaikų yra mažiau linkusios naudotis viešuoju transportu ir labiau renkasi automobilį, jei tik turi tokią galimybę (Punzo, Panarello ir Castellano, 2022). Kas rodo viešojo transporto nepatogumą keliaujant su vaikais (ten pat). Moterys žymiai dažniau nei vyrai praneša apie neigiamą patirtį viešajame transporte – priekabiavimą, įžeidimus, vagystes (Sagaris ir Tiznado-Aitken, 2023). Asmeninio saugumo baimė, ypač tamsiu paros metu, tampa galingu judumo ribojimo veiksniu. Jos susiduria su „triguba našta“ – smurtu dėl lyties, kelių eismo pavojais ir bendru nusikalstamumu, prisiverčiant vengti tam tikrų maršrutų, kelionių tam tikru laiku ar net riboti savo judėjimą už artimiausios apylinkės ribų (ten pat). Tai yra fundamentali laisvės suvaržymo forma, kurią politikos formuotojai dažnai ignoruoja.

3.2. Regresyvi judumo politika – kai žalia tampa atskirties spalva

Esant tokiems fundamentaliems skirtumams, lyčiai akla tvaraus judumo politika gali turėti regresyvų poveikį. Didelis dėmesys ir subsidijos elektromobiliams yra klasikinis pavyzdys. Ši politika labiausiai naudinga tiems, kas jau turi galimybę įsigyti ir vairuoti automobilį – dažniausiai tai vidutinės ir aukštesnės pajamas gaunantys vyrai (Christensen ir Hvidt Breengaard, 2025). Moterims, kurios yra pagrindinės viešojo transporto naudotojos (Alonso-Epelde et al., 2024), tokia politika neduoda jokios naudos. Kartais netgi kenkia, nes lėšos, kurios galėtų būti skirtos viešojo transporto gerinimui, nukreipiamos į individualaus transporto subsidijavimą. Taip pat, moterys rodo mažesnę entuziazmą

inovatyvioms technologijoms, tokioms kaip automatizuoti automobiliai, teikdamos pirmenybę saugumui ir pragmatiškumui, o ne techninėms savybėms (Christensen ir Hvidt Breengaard, 2025).

Miestų infrastruktūra planuota aplink automobilį ignoruoja pėsčiųjų, dviratininkų ir viešojo transporto keleivių, tarp kurių dominuoja moterys, asmenys su negalia ir senjorai, poreikius (Tammaru, Sevtsuk ir Witlox, 2023). Reikia pastebėti, kad ES laikydamasi Žaliojo kurso įsipareigojimų kryptingai daug lėšų skiria dviračių takų infrastruktūrai, viešojo transporto atnaujinimui, elektrifikacijai ir bilietų kainos atpigimui (LR Vyriausybė, 2024). Tačiau pėsčiųjų eismas, kuris sudaro neproporcingai didelę dalį moterų kelionių, ypač mažas pajamas gaunančiose vietovėse, retai yra tinkamai planuojamas (Sagaris ir Tiznado-Aitken, 2023). Dėl mažesnių pajamų, didesnių priežiūros pareigų ir prastesnės prieigos prie transporto moterys patiria didesnę transporto skurdo riziką, ypač gyvenančios kaimiškose vietovėse (Mejía Dorantes ir Murauskaite-Bull, 2023). Tai reiškia situaciją, kai asmuo negali pasiekti būtinų paslaugų ir veiklų dėl transporto sistemos trūkumų (ten pat). Tai ypač atsispindi šalyse, kuriose viešojo transporto tinklas už didmiesčių ribų yra retas, ši problema itin aštri moterims (ten pat).

Toks lyčių atžvilgiu aklas požiūris kelia rimtą grėsmę siekiant tvaraus transporto, nes jis ne skatina perėjimo prie tvaresnių būdų, o baudžia tuos, kurie jau ir taip jais naudojami (Sagaris ir Tiznado-Aitken, 2023).

3.3. Kelias į priekį – „moteriškojo“ judumo koncepcija

Norint pasiekti socialiai teisingą tvarų judumą, būtina fundamentaliai keisti požiūrį ir politikos priemones. Pirmas žingsnis yra pripažinti problemą, o tam reikalingi pagal lytį suskirstyti duomenys. Būtina sistemingai rinkti informaciją apie skirtingus kelionių įpročius, saugumo patirtis, transporto būdo pasirinkimo priežastis ir atlikti *ex-ante* bei *ex-post* lyčių poveikio vertinimus visoms transporto politikos priemonėms (Alonso-Epelde et al., 2024). Smidfelt Rosqvist et al. (2024) tyrime siūloma moteriškojo judumo koncepcija (angl. *feminine mobility concept*) apibrėžia transporto sistemą, kuri teikia pirmenybę prieinamumui, o ne vien greičiui. Tai reiškia investicijas į kokybišką, saugų ir prieinamą viešąjį transportą, pėsčiųjų ir dviračių infrastruktūros plėtrą, įvairią žemėnaudos paskirtį (kad paslaugos būtų arčiau namų), trumpesnius atstumus ir didesnę eismo saugumą (ten pat).

Švedijoje atlikti skaičiavimai parodė, kad įdiegus tokią koncepciją ŠESD emisijos iš sausumos keleivių transporto galėtų sumažėti 33 proc. (Smidfelt Rosqvist et al., 2024). Tai rodo, kad socialinis teisingumas ir aplinkosauginis tvarumas šiuo atveju yra ne konkuruojantys, o vienas kitą papildantys tikslai. Lyčių aspekto integravimas turi tapti privaloma visų transporto planavimo etapų dalimi. Biudžeto sudarymas atsižvelgiant į lyčių aspektą padėtų užtikrinti, kad investicijos būtų skirstomos teisingai ir pasiektų tas grupes, kurioms jų labiausiai reikia (ELLI, 2023).

Tvaraus judumo sritis yra persmelkta giliai įsišaknijusio lyčių šališkumo. Istoriskai susiformavęs ir vis dar dominuojantis „vyriškas“ judumo modelis, orientuotas į individualų automobilį ir linijines keliones į darbą, lemia, kad dabartinė tvaraus judumo politika dažnai yra regresyvi. Ji ignoruoja sudėtingus moterų judumo poreikius susijusius su priežiūros pareigomis, neproporcingai jas veikia per transporto skurdą ir saugumo trūkumą, o technologinius sprendimus, tokius kaip elektromobilumas, pritaiko labiau privilegijuotoms grupėms. Tik pripažinus ir išmatavus šias nelygybes, galima kurti transporto sistemas, kurios būtų tvarios ne tik aplinkai, bet ir visuomenei.

4. Tvarus būstas – tarp žaliosios transformacijos ir socialinės atskirties rizikos

Pastatų sektorius yra vienas didžiausių energijos vartotojų ir ŠESD emisijų šaltinių ES, todėl jo transformacija yra esminė Žaliojo kurso sėkmės sąlyga (Fragkos et al., 2023). Politikos tikslas – masinė pastatų renovacija siekiant pagerinti energetinį efektyvumą yra aiškus ir pagrįstas. Jie žada ne tik mažesnes ŠESD emisijas, bet ir apčiuopiamą naudą gyventojams: mažesnes sąskaitas už energiją (Volodzkiene, 2024; Martini, 2023), geresnę sveikatą dėl aukštesnės patalpų kokybės (Bardazzi ir Pazienza, 2023) ir didesnę būsto komfortą (Streimikiene et al., 2021). Tačiau šis, atrodytų, abipusiai naudingas scenarijus yra apgaulingai paprastas. Analizuojant jį per lyčių ir socialinės atskirties prizmę paaiškėja, kad tvaraus būsto politika yra dviašmenis kalavijas, kuri netinkamai valdoma gali ne sumažinti, o pagilinti skurdą ir socialinę nelygybę, ypač neproporcingai paveikdamas moteris.

4.1. Būsto krizė ir energetinis skurdas – lyties aspektas namų aplinkoje

Norint suprasti tvaraus būsto politikos poveikį, pirmiausia reikia įvertinti esamą padėtį. Daugelis ES šalių, įskaitant Lietuvą (EEKPI, 2022), susiduria su būsto prieinamumo krize, kurią dar labiau aštrina didelės energijos kainos (ESMOT, 2024). Šiame kontekste moterys atsiduria ypač pažeidžiamoje padėtyje. Kaip jau minėta ankstesnės dalyse, moterys dėl mažesnių pajamų, lyčių pensijų atotrūkio ir didesnės priežiūros naštos yra neproporcingai paveikiamos energetinio skurdo. Būtent būstas yra ta vieta, kur šis skurdas materializuojasi. Moterys, ypač vienišos motinos ir vyresnio amžiaus moterys, dažniau gyvena prastesnės kokybės, mažiau energetiškai efektyviuose būstuose (Pasaulio banko grupė, 2018). Dėl to jos ne tik moka didesnę savo pajamų dalį už energiją, bet ir dažniau kenčia nuo šalčio, drėgmės ir pelėsio, kas tiesiogiai veikia jų ir jų vaikų sveikatą (Vásquez-Vera, Fernández ir Borrell, 2022).

Tyrimai aiškiai rodo, kad prastos būsto sąlygos yra susijusios su prastesne fizine ir psichine sveikata, o moterys patiria blogesnius rezultatus, palyginti su vyrais (Kwauk ir Casey, 2022). Moterys ES atlieka didžiąją dalį neapmokamo priežiūros darbo (ELLI, 2023). Tai reiškia, kad jos teisiog fiziškai daugiau laiko praleidžia namuose. Dėl to yra labiau paveikiamos neadekvačių būsto sąlygų – šalčio žiemą, karščio vasarą, prasto patalpų oro. Tai tampa tiesiogine grėsme jų sveikatai. Pavyzdžiui, vidaus oro tarša atsirandanti dėl maisto gaminimo naudojant biomasę (dažna problema mažesnes pajamas gaunančiuose namų ūkiuose ne ES), kasmet sukelia apie 2 milijonus mirčių, o didžioji dauguma aukų – moterys ir vaikai (Pérez-Cirera et al., 2017).

4.2. Žaliosios renovacijos paradoksas: „renovikcija“ ir didėjanti atskirtis

Būtent šiame kontekste atsiskleidžia didžiausias tvaraus būsto politikos pavojus. Priemonės skirtos spręsti energetinio neefektyvumo problemą gali tapti socialinės atskirties katalizatoriumi. Energinio efektyvumo didinimas ir pastatų renovacija neišvengiamai didina būsto vertę (Cavicchia et al., 2023). Savininkams tai yra nauda, tačiau nuomininkams tai virsta didesniais mokesčiais (ELLI, 2023). Šis procesas, vadinamas „žaliaja gentrifikacija“, neproporcingai paveikia mažas pajamas gaunančius namų ūkius, kuriems dažnai vadovauja moterys (Cavicchia et al., 2023). Jie yra priversti išsikelti iš renovuotų būstų, nes nebeišgali mokėti nuomos – tai reiškiny, kartais įvardijamas kaip „renovikcija“ (angl.

renoviction) (EEKPI, 2022). Tai sukuria riziką formotis „dviejų kastų“ visuomenei, su „žaliaisiais pastatais turtingiesiems“ ir energijos nepritekliais skurstantiems likusiesiems (ten pat).

Dažnai susiduriama su problema, kai investuojantis asmuo (savininkas) nėra tas pats, kuris gauna naudą iš sumažėjusių energijos sąnaudų (nuomininkas) (EEKPI, 2022). Savininkui gali trūkti motyvacijos investuoti į brangias renovacijos sprendimus, ypač jei jis gali lengvai perkelti didesnes energijos kainas ant nuomininko pečių (Cavicchia et al., 2023). Ši problema ypač aktuali nuomos rinkoje, kur moterys taip pat yra pažeidžiamesnė grupė (Dobbins ir Fahl, 2023). Net ir būsto savininkų atveju, ypač vyresnio amžiaus ar mažesnes pajamas gaunančių, sprendimas dalyvauti renovacijos programoje gali būti finansiškai nepakeliamas. Nors ilgalaikėje perspektyvoje tai atsiperka, trumpuoju laikotarpiu reikalingos investicijos ar paskolos gali būti per didelė našta (Pasaulio banko grupė, 2018).

Lietuvos daugiabučių namų atnaujinimo programa, nors ir vertinama kaip sėkminga (Streimikiene et al., 2021), taip pat susiduria su šiais iššūkiais (Lietuvos Respublikos valstybės kontrolė, 2020). Kylančios statybų kainos ir poreikis gyventojams prisidėti prie renovacijos finansiškai tampa rimta kliūtimi mažesnes pajamas gaunantiems asmenims (Akgüç ir Arabadjeva, 2024), tarp kurių kaip rodo statistika moterų yra daugiau (ELLI, 2023).

4.3. Tvaraus būsto politikos kryptys – nuo technokratinio požiūrio link socialiai jautrių sprendimų

Siekiant išvengti neigiamų socialinių pasekmių, tvaraus būsto politika turi būti iš esmės pergalvota integruojant lyčių ir socialinio teisingumo aspektus. Būtina atlikti sistemingą *ex-ante* lyčių poveikio vertinimą visoms būsto politikos priemonėms (Alonso-Epelde et al., 2024). Planuojant renovacijos programas, būtina atsakyti į klausimus: kaip tai paveiks vienišas motinas, kaip užtikrinsime, kad vyresnio amžiaus našlės nebūtų išstumtos iš savo namų ir koks bus poveikis nuomininkams?

Šie klausimai turi būti keliami nuo pat politikos formavimo pradžios, o ne bandant taisyti pasekmes vėliau. Užuoat apsiribojus vien paskolomis, būtina kurti subsidijų ir paramos schemas, specialiai pritaikytas mažas pajamas gaunantiems namų ūkiams (Martini, 2023). Pavyzdžiui, Klimato teisingumo fondų įkūrimas galėtų padėti finansuoti renovaciją tiems, kurie patys to padaryti negali (Bukowski ir Kreissl, 2022). Lietuvoje toks mechanizmas yra – subsidijas šildymo išlaidoms gaunantiems ūkiams,

valstybė pilnai kompensuoja renovacijos paskolą ir palūkanas (LR Vyriausybė, 2024). Tačiau jei savininkai nesutinka su renovacija – praranda ir šildymo išlaidų kompensaciją (ten pat). Trūksta išsamių pagal lytį ir kitas socialines kategorijas (amžių, pajamas, namų ūkio tipą, negalią) suskirstytų duomenų apie būsto sąlygas ir energetinį skurdą. Tik turint tokius duomenis galima identifikuoti labiausiai pažeidžiamas grupes ir kurti joms pritaikytas politikos priemones (Carroll et al., 2024).

Tvaraus būsto sritis yra kritiškai svarbi analizuojant socialines Žaliojo kurso pasekmes. Būstas yra erdvė, kurioje susikerta ekonominis pažeidžiamumas, sveikatos problemos, neapmokamo priežiūros darbo našta ir energetinis skurdas – visos sritys, kuriose moterys patiria sistemine nelygybę. Literatūros analizė parodė, kad technokratiška, lyčiai akla tvaraus būsto politika, orientuota vien į pastatų energetinį efektyvumą kelia didelę riziką. Ji gali sukelti „žaliąją gentifikaciją“, padidinti būsto prieinamumo krizę ir neproporcingai paveikti moteris, ypač tas, kurios priklauso mažas pajamas gaunančioms ar kitoms pažeidžiamoms grupėms.

5. Žalioji darbo rinka ir įgalinimas – tarp naujų galimybių ir įsisenėjusios segregacijos

Žalioji transformacija yra neišvengiamai susijusi su esminiais pokyčiais darbo rinkoje. Nykstant darbo vietoms taršiuose sektoriuose, prognozuojamas naujų vadinamųjų žaliųjų darbo vietų bumas (Drucza et al., 2023). Šios darbo vietos, apibrėžiamos kaip mažinančios klimato kaitą ir siekiančios biologinės įvairovės apsaugos bei atkūrimo, žada ne tik ekologinę, bet ir socialinę bei ekonominę naudą (Moso-Diez et al., 2025). Tačiau kritinė analizė atskleidžia nerimą keliančią tendenciją – žalioji darbo rinka užuot tapusi lyčių lygybės katalizatoriumi, kol kas daugiausia atkuria ir netgi sustiprina istoriškai susiformavusią profesinę segregaciją ir stereotipus (Moso-Diez et al., 2025). Ši sritis yra ypač svarbi, nes įgalinimas – tai ne tik galimybė turėti darbą, bet ir turėti balsą bei galią formuoti perėjimo kryptį (Drucza et al., 2023).

5.1. Žaliosios darbo rinkos struktūra – techninio vyriškumo paveldas

Analizuojant žaliosios darbo rinkos struktūrą atsiskleidžia sistemine ir giliai įsišaknijusi lyčių nelygybė. Nors žaliasis kursas yra naujas reiškiny, jo pamatinės struktūros yra paveldėtos iš senosios

„techniniu vyriškumu“ (ang. technical masculinities) paremtos ekonomikos. Skaičiai yra įskaidingi. Pasauliniu mastu vyrai užima daugiau nei du trečdalius žaliųjų darbo vietų (TVF, 2024). Šis atotrūkis yra platesnis ir pastovesnis nei bendras lyčių užimtumo atotrūkis. Moterys sudaro tik trečdalį darbuotojų šiame sektoriuje, o tai rodo, kad naujos galimybės nėra pasiskirstomos tolygiai.

Tai nėra atsitiktinumas, o kelių persidengiančių veiksnių rezultatas. Didelė dalis žaliųjų darbo vietų, ypač geriausiai apmokamų, yra susijusios su STEM sritimis (Vásquez et al., 2022). Būtent čia atsiveria pirmasis ir vienas didžiausių barjerų. Pasauliniu mastu merginos sudaro tik 36 proc. studentų besimokančių STEM srityse (Drucza et al., 2023). ES situacija yra panaši – 2020 m. tik 27 proc. inžinerijos studentų buvo moterys (ELLI, 2023). Tai struktūrinė problema prasidedanti švietimo sistemoje ir nulemta kultūrinių normų bei stereotipų, kurie vis dar laiko technines sritis vyriškomis. Ispanijos pavyzdys, kur tik 1,8 proc. moterų besimokančių žaliųjų programų pasirinko „Energetikos ir vandens“ sritį, iliustruoja šios problemos mastą (Moso-Diez et al., 2025).

Naujos žaliosios darbo vietos dažniausiai kuriamos sektoriuose, kurie tradiciškai yra dominuojami vyrų, tai yra energetika, statyba, gamyba, transportas (Moso-Diez et al., 2025). Šiuose sektoriuose vyraujanti maskulinizuota kultūra dažnai yra nepriimtina moterims ir tampa papildoma kliūtimi joms integruotis (Vásquez et al., 2022). Darbas šiuose sektoriuose dažnai stereotipiškai laikomas fiziškai sunkiu ir todėl netinkamu moterims (Drucza et al., 2023). Kita vertus, tokios feminizuotos profesijos kaip slaugytojų fizinio krūvio našta nuvertinama (LMLO, 2024). Tad prieštaravimų darbo rinkos segregacijoje netrūksta. Moterys yra nepakankamai atstovaujamos ne tik techninėse pozicijose, bet ir vadovaujančiose pareigose aplinkai jautriuose sektoriuose (EBPO, 2022). Tai tiesiogiai susiję su visuomenėje susiformavusiomis kliūtimis moterims, žvelgiant kitu kampu – vyriškomis privilegijomis (Baldez, 2006). Kai moterys nedalyvauja strategijų formavime ir sprendimų priėmime, jų perspektyvos, poreikiai ir patirtys lieka neįvertintos, o politikos priemonės kuriamos pagal „vyrišką“ standartą (Drucza et al., 2023).

5.2. Moterų įgalinimas kaip veiksmingos eko-socialinės politikos sąlyga

Įgalinimas peržengia darbo rinkos ribas ir apima moterų gebėjimą daryti įtaką politikos formavimui ir įgyvendinimui. Čia atsiskleidžia esminė sąsaja – didesnis moterų įgalinimas ir atstovavimas politikoje lemia geresnius aplinkosaugos rezultatus (Kandemir et al., 2012). Soko et al. (2023) parodo, kad didesnis

moterų skaičius parlamentuose yra susijęs su griežtesne klimato politika, didesniu aplinkosaugos sutarčių ratifikavimu ir mažesnėmis ŠESD emisijomis. Moterys politikos formuotojos dažniau demonstruoja didesnę susirūpinimą aplinkos problemomis ir remia aplinkosaugos politiką (Ergas ir York, 2012). Šalyse, kur moterys turi aukštesnį politinį statusą, ŠESD išmetimas yra mažesnis (ten pat).

Tai rodo, kad moterų įgalinimas yra ne tik socialinio teisingumo, bet ir veiksmingesnės aplinkosaugos politikos sąlyga. Tvariam perėjimui reikalingas masinis perkvalifikavimas (Moso-Diez et al., 2025). Tačiau ir čia moterys susiduria su kliūtimis. Jų dalyvavimą apriboja ne tik STEM įgūdžių trūkumas, bet ir kultūrinės normos bei tinkamų mokymo galimybių trūkumas (Vásquez et al., 2022).

5.3. Užmirštoji žaliaji ekonomika – priežiūros sektoriaus svarba

Vienas iš kritiškiausių aspektų, yra pernelyg siauras žaliųjų darbo vietų apibrėžimas. Dažniausiai jis apsiriboja techniniais vyrų dominuojamais sektoriais (Moso-Diez et al., 2025). Tačiau yra teigiama, kad sektoriai, kuriuose moterys jau dabar yra labiau atstovaujamos, pavyzdžiui, priežiūros, švietimo, sveikatos apsaugos ir smulkaus masto žemės ūkio sektoriai iš esmės jau yra žalieji (Aiken, 2015; Greens, 2021). Tai yra mažai anglies dioksido išmetantys ir socialiai tvarūs darbai, kurie ugdo gebėjimą rūpintis kitų gerove ir aplinkos sveikata, taip prisidedant prie klimato kaitos valdymo ir atsparumo didinimo (Aiken, 2015; MacGregor, 2017).

Kapitalistinė ir patriarchalinė sistema nuvertina šį darbą, nors jis yra gyvybiškai svarbus visuomenės funkcionavimui (LMLO, 2024; Aiken, 2015). Siekiant teisingo perėjimo, būtina ne tik stengtis įtraukti moteris į vyriškus žaliuosius sektorius, bet ir pripažinti, vertinti ir investuoti į jau egzistuojančius moterų dominuojamus žaliuosius sektorius (LMLO, 2024; Moso-Diez, 2025). Su investicijomis ir oriu atlyginimu į šiuos sektorius bus lengviau pritraukti vyrus, tokiu būdu mažinant rinkos segregaciją (Yavorsky ir Dill, 2020).

Žaliosios darbo rinkos sritis kupina sisteminių kliūčių. Nors žaliasis perėjimas žada naujas ekonomines galimybes, dabartinė jo trajektorija didžiąja dalimi atkartoja ir sustiprina esamą lyčių segregaciją darbo rinkoje. Tuo pačiu matome, kad moterų įgalinimas politikoje ir sprendimų priėmime yra susijęs su geresniais aplinkosaugos rezultatais, kas rodo, kad lyčių nelygybės ignoravimas kenkia pačiam Žaliojo kurso veiksmingumui. Lyčių lygybė ir interseksionalumas nėra tik papildomos temos

Žaliojo kurso diskusijose. Tai yra pati analitinė ašis leidžianti suprasti kodėl technokratiški sprendimai dažnai žlunga socialinėje realybėje. Lyčių lygybė yra ne tik teisingumo siekis, bet ir ekonominio efektyvumo bei politinio veiksmingumo sąlyga. Tik suprasdami, kaip ir kodėl nelygybė yra (at)kuriamą, galėsime pasiūlyti sprendimus, kurie vestų link ištis teisingos ir tvarios ateities visiems, nepriklausomai nuo jų lyties, amžiaus, negalios ar socialinės padėties.

6. Teorinės eko-socialinės politikos analizės apibendrinimas: mechanizmai, sritys ir poveikio kryptys

Atlikta kritinė mokslinės literatūros ir strateginių dokumentų analizė leido suformuoti teorinę bazę, reikalingą tolimesnei empirinei analizei. Įgyvendinant pirmąjį darbo uždavinį, buvo išgrynintos pagrindinės eko-socialinės politikos sritys, per kurias pasireiškia (ne)jautrumas lyčiai žaliosios transformacijos procese.

Literatūros analizė atskleidžia keturias eko-socialinės politikos sritis, kurios tiesiogiai sąveikauja su socialine politika ir paliečia kasdienę žmonių gerovę bei socialinę atskirtį:

1. Energijos transformacijos sritis, kurioje dominuoja energetinio skurdo rizika, turinti ryškų „moterišką veidą“ dėl pajamų nelygybės ir priežiūros naštos.
2. Tvaraus judumo sritis, kurioje susiduria vyrų linijinis mobilumas ir moterų kompleksiškos kelionių grandinės.
3. Tvaraus būsto sritis, kurioje pastatų energinis efektyvumas tiesiogiai susikerta su būsto įperkamumu ir poveikiu moterų sveikatai.
4. Žaliosios darbo rinkos sritis apimanti vyrų dominuojamus STEM sektorius bei nuvertintą feminizuotą priežiūros ekonomiką.

Analizė suponuoja, kad visos eko-socialinės priemonės veikia per du mechanizmus:

1. Kompensacinis mechanizmas – reaktyvios priemonės, orientuotos į trumpalaikį neigiamų pasekmių sušvelninimą (pvz., išmokos sąskaitoms apmokėti). Jos šalina simptomus, bet nekeičia pamatinių nelygybės priežasčių.

2. Transformacinis mechanizmas – proaktyvios priemonės, siekiančios sisteminių pokyčių (pvz., investicijos į viešąją infrastruktūrą, švietimą ar priežiūros paslaugas). Šis mechanizmas turi potencialą iš esmės keisti galios santykius visuomenėje.

Nors konkrečių eko-socialinės politikos priemonių spektras yra itin platus, teoriniu lygmeniu jas galima sugrupuoti į tris tipus:

1. Finansinės-ekonominės: mokesčiai, subsidijos, dotacijos renovacijai ar saulės elektrinėms ir kt.
2. Technologinės-infrastruktūrinės: tinklų elektrifikacija, viešojo transporto parko atnaujinimas, dviračių takų plėtra ir kt.
3. Minkštosios (įgalinimo): švietimo programos, perkvalifikavimas, visuomenės informavimo kampanijos, dalyvavimo sprendimų priėmimo skatinimas ir kt.

Literatūros vertinimas leidžia išskirti tris galimas politikos poveikio kryptis, kurios bus naudojamos kaip vertinimo skalė empirinėje dalyje:

1. Progresyvos (teigiamos) krypties priemonės mažina lyčių atotrūkius.
2. Neutralios krypties priemonės neturi tiesioginio diferencijuoto poveikio arba kurių poveikis priklauso nuo specifinių įgyvendinimo detalių.
3. Regresyvos (neigiamos) priemonės reprodukuojančios esamas arba kuriančios naujas nelygybės formas.

Literatūros analizės metu identifikuotos sritys, mechanizmai ir kryptys sudaro vientisą analitinę matricą. Šis teorinis pamatas leidžia pereiti prie antrojo ir trečiojo darbo uždavinių įgyvendinimo – kiekybinio ES šalių grupavimo bei kokybinio Lietuvos eko-socialinių politikos priemonių vertinimo, siekiant nustatyti realų politikos jautrumą lyties aspektu.

7. TYRIMO METODIKA

Pagrindinis tyrimo tikslas – empiriškai įvertinti ES ir Lietuvos eko-socialinės politikos jautrumą lyčių aspektu.

Tikslui pasiekti iškelti šie uždaviniai:

1. Identifikuoti ir įvertinti kiekybinius rodiklius, tinkamus lyčiai jautrios eko-socialinės politikos vertinimui ES ir nacionaliniame lygmenyje.
2. Įvertinti Lietuvoje taikomas eko-socialinės politikos priemones pagal jų poveikio kryptį ir veikimo mechanizmą lyčių aspektu.

Tyrimo objektas – ES ir nacionalinės eko-socialinės politikos priemonių jautrumas lyties aspektu.

Tyrimo strategija ir dizainas

Šis tyrimas grindžiamas mišria metodologija, jungiančia kokybinį turinio analizės metodą su kiekybiniu lyginamuoju tyrimu. Tokia prieiga leidžia ne tik įvertinti eko-socialinės politikos priemonių pobūdį nacionaliniu lygiu (Lietuvoje), bet ir sistemiškai palyginti lyčių nelygybės trajektorijas literatūros analizėje išryškėjusiose eko-socialinės politikos srityse 27 ES šalyse. Šios sritys – energijos transformacija, tvarus judumas, tvarus būstas ir žalioji darbo rinka.

Kiekybinio tyrimo dalis: ES-27 šalių lyginamoji analizė

Duomenų šaltiniai ir rodiklių atranka

Kiekybinė dalis grindžiama antrinių duomenų surinktų iš Eurostat ir ELLI duomenų bazių analize. Rodiklių atranka vykdyta remiantis dviem principais: 1) atrinkti rodikliai atitinka keturias išskirtas eko-socialinės politikos sritis ir 2) atrenkami tik rodikliai, kurie yra pateikiami pagal lytį. Tuomet atliktas rodiklių vertinimas: 1) pagal duomenų rinkimo periodiškumą ir 2) duomenų suskirstymą pagal kitus sankirtinius parametrus: amžius, pajamas, namų ūkio tipą, negalią, urbanizaciją ir kt. Rodiklių suskirstymas matomas 1 Priede.

Duomenų analizė atlikta naudojant IBM SPSS Statistics 31.0 programa. Kiekybinė analizė su 11 lyčių atotrūkio (toliau – LA) kintamųjų atliekama trimis etapais:

1. LA skaičiavimas. Kiekvienai sričiai ir rodikliui apskaičiuojamas LA (išskyrus `earn_gr_gpgr2`, kuris jau paskaičiuotas):

LA = vyrų (procentinė dalis) – moterų (procentinė dalis).

Priklausomai nuo rodiklio pobūdžio, vertinamas tiek naudos (pvz., užimtumas), tiek naštos (pvz., būsto išlaidų) atotrūkis. Tai leidžia standartizuoti skirtingų dimensijų rodiklius lyginamajai analizei.

Siekiant užtikrinti koreliacinės analizės interpretacinį nuoseklumą, visi lyčių atotrūkio rodikliai buvo harmonizuoti taip, kad teigiamos reikšmės visais atvejais reikštų vyrų dominavimą atitinkamoje srityje, o neigiamos – moterų dominavimą. Būsto naštos ir būsto kokybės rodikliai buvo perorientuoti dauginant jų reikšmes iš (-1) .

2. Koreliacinė analizė. Naudojant Spearman koreliacijos koeficientus tiriamos sąsajos tarp skirtingų sričių LA (pvz., ar šalys su didesniu LA darbo rinkoje taip pat rodo didesnę atotrūkį būsto srityje). Tai padeda nustatyti ar lyčių nelygybė eko-socialinėje politikoje yra sisteminė (koreliuoja tarpusavyje), ar fragmentiška (izoliuota atskirose srityse).

3. Hierarchinė klasterinė analizė. Taikytas Ward metodas (hierarchinis klasterizavimas su mažiausių dispersijų kriterijumi) su kvadratinio euklidinio atstumo matu, siekiant sugrupuoti ES-27 šalis pagal jų lyčių atotrūkių profilį eko-socialinėse srityse. Šis metodas pasirinktas, ne sukuria kompaktiškus, labai aiškiai atskirtus klasterius gerai veikia su mažomis imtimis bei toleruoja heterogeniškus kintamuosius. Prieš analizę visi kintamieji standartizuojami (z-score transformacija), kad būtų išvengta skalės skirtumų įtakos. Klasterizacijos tikslas – empiriškai patikrinti ar lyčių atotrūkiai eko-socialinėje politikoje atkartoja gerovės valstybės Koch ir Fritz (2014) tipologijas.

Kokybinio tyrimo dalis: Lietuvos eko-socialinės politikos priemonių analizė

Duomenų šaltiniai ir atrankos kriterijai

Kokybinė analizė atliekama remiantis Lietuvos Nacionalinio energetikos ir klimato srities veiksmų planu (toliau – NEKSVP), konkrečiai – Esamos politikos priemonėmis (EPP). EPP apima jau patvirtintas, teisės aktuose įtvirtintas priemones, turinčias aiškius įgyvendinimo mechanizmus ir užtikrintą finansavimą. NEKSVP yra patvirtintas 2024 metais – 2021-2030 metų laikotarpiui.

EPP atrankos kriterijai:

- Laikotarpio: atrenkamos tik tos priemonės, kurių įgyvendinimas prasidėjo iki 2024 m. taip užtikrinant, kad priemonės šiuo metu yra įgyvendinamos. Renkantis ir planuojamas politikos priemonės dalies jų įgyvendinimo pradžia būtų vėlesnė nei šio tyrimo atlikimo data arba įvykę kokybiniai planuojamos politikos pokyčiai Lietuvos Respublikos vyriausybės pasikeitimo procese;
- Tematinis: analizuojamos priemonės, priklausančios keturioms sritims – energijos transformacija, tvarus judumas, tvarus būstas ir žalioji darbo rinka. Bendrosios socialinės ar žaliosios politikos priemonės politikos, tiesiogiai nesusijusios su eko-socialiniu perėjimu, neįtraukiamos;
- Operacionalumo: į analizę patenka tik konkrečios, įgyvendinamos priemonės su aiškiai apibrėžtais tikslais, finansavimu ir įgyvendinimo institucijomis, o ne bendri strateginiai dokumentai ar deklaratyvūs tikslai.

Analizės procedūra

Kokybinis turinio analizė atliekama trimis nuosekliais etapais.

1 etapas – struktūrinis priemonių grupavimas. Priemonės kategorizuojamos hierarchiškai pagal sritį nurodytą NEKSVP. Tuomet priskiriama eko-socialinei veiklos sričiai ir veikimo mastui nacionaliniu/savivaldos lygiu.

2 etapas – lyčių poveikio vertinimas. Šis vertinimas turi potencialo atskleidžia sisteminės spragas politikos planavime.

Atliekamas poveikio lyčiai vertinamas NESKVP ir jo priemonėse bei nustatoma poveikio kryptis (teigiama, neutrali, neigiama) pagal tai ar:

- Yra paminėtas lyčių aspektas ar lygių galimybių principas;
- Atliktas *ex-ante* lyčių poveikio vertinimas;
- Numatyti specifiniai mechanizmai užtikrinantys priemonės prieinamumą ar teigiamą poveikį pažeidžiamoms grupėms (pvz., vienišoms motinoms, vyresnio amžiaus moterims);
- Priemonės aprašyme ar stebėsenos rodikliuose numatyta pagal lytį suskirstyta statistika.
- Jei NEKSVP priemonės nebūtų suskirstytos pagal poveikį lyčiai, tas būtų atlikta remiantis surinkta literatūros analizės medžiaga.

3 etapas – poveikio mechanizmo nustatymas. Kiekviena priemonė vertinama pagal jos transformacinį potencialą:

- Kompensacinės priemonės – orientuotos į trumpalaikį neigiamų pasekmių sušvelninimą arba tikslinę paramą (pvz., būsto šildymo išlaidų kompensacijos, subsidijos elektra varomiems automobiliams įsigyti). Šios priemonės paprastai yra reaktyvios, neadresuojančios struktūrinių nelygybės priežasčių;
- Transformacinės priemonės – kuria ilgalaikius, sisteminius pokyčius (pvz., nacionalinės energetikos infrastruktūros modernizacija, investicija į pigų, patogų ir prieinamą viešą transportą). Jos keičia pamatinius ekonominių ar socialinių sistemų veikimo principus.

Duomenų analizė ir interpretacija

Baigiamajame etape kokybiniai ir kiekybiniai rezultatai analizuojami, siekiant:

- Paaikškinti, kodėl Lietuva atsiduria tam tikrame klasteryje – ar tai sąlygoja priemonių pobūdis (dominuoja kompensacinės priemonės) ar struktūrinės ekonominės-socialinės aplinkybės;
- Identifikuoti geriausios praktikos pavyzdžius (šalys su mažiausiais atotrūkiais);
- Suformuluojamos rekomendacijos Lietuvos politikos formavimui, remiantis palyginamuoju kontekstu.

Tyrimo apribojimai

Pagrindiniai metodologiniai apribojimai:

- Laiko nesuderinamumas – skirtingų dimensijų rodikliai gali būti matuojami skirtingais intervalais (metiniai vs. penkmečiai);
- Disagregacijos lygis – nors dauguma rodiklių turi lyčių dimensiją, gilesnės intersekcionalios analizės (pvz., lytis × amžius × negalia vienu metu) galimybės ribotos dėl mažų imčių ar duomenų konfidencialumo;
- Namų ūkio – individualaus lygio problema – kai kurie rodikliai (pvz., energetinis skurdas) pateikiami tik namų ūkio lygiu, kas užmaskuoja vidinę namų ūkio nelygybę;
- Eko-socialinės politikos poveikio matavimo indikatorių trūkumas;

- Žaliosios ekonomikos apibrėžties dviprasmiškumas – sudėtinga vienareikšmiškai išskirti žaliąjį sektorių, nes literatūroje ir politikoje skirstymas varijuoja nuo bendrų veiklos sferų iki specifinių užduočių sferos viduje. Šiame tyrime pasirinktas plačiausias NACE sektorių kategorizavimas pagal STEM sritis, dėl paprastesnio duomenų palyginimo su rūpybos sektoriumi.

8. KIEKYBINIO TYRIMO REZULTATAI IR INTERPRETACIJA

Šiame skyriuje pristatomi ES-27 šalių lyginamosios analizės rezultatai, grindžiami lyčių atotrūkių (toliau – LA) vertinimu trijose eko-socialinės politikos srityse: tvaraus judumo, tvaraus būsto ir žaliosios darbo rinkos (įskaitant žaliuosius ir priežiūros sektorius). Ketvirtoje – energijos transformacijos srityje – nepavyko identifikuoti individualiu lygmeniu pagal lytį suskirstytų rodiklių atitinkančių tyrimo kriterijus, todėl ši sritis iš kiekybinės analizės išimta. Analizė apima tris nuoseklius etapus: aprašomąją lyčių atotrūkių analizę, koreliacinę sąsajų identifikaciją ir hierarchinę klasterizaciją.

8.1. Lyčių atotrūkių aprašomoji analizė: sisteminė nelygybė su nacionalinėmis variacijomis

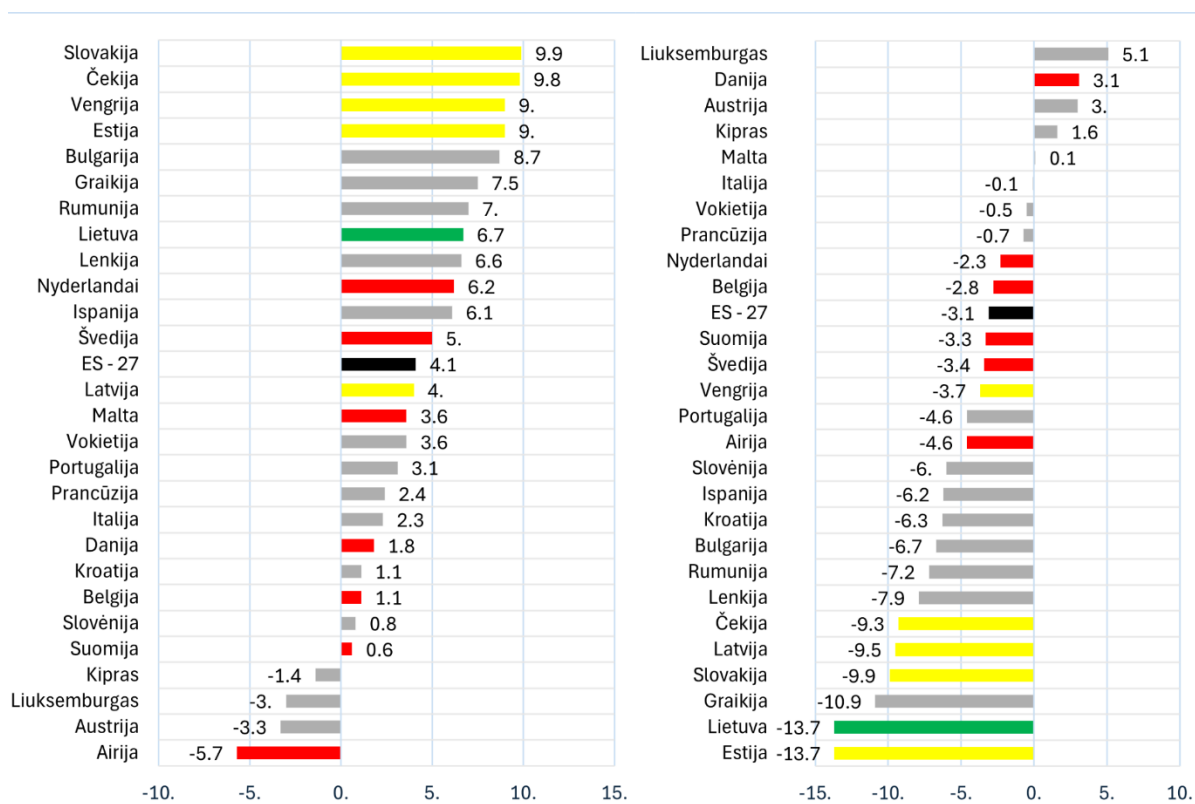
Pirmasis analizės etapas atskleidžia sisteminės ir kryptingos lyčių nelygybes visose tirtose srityse, nors jų mastas tarp ES šalių varijuoja. Rezultatai patvirtina literatūros analizėje aprašytą vyrų dominavimą žaliuosiuose sektoriuose ir moterų koncentraciją priežiūros darbe, tačiau kartu atskleidžia netikėtų niuansų. Visi šios dalies grafikai turi spalvinį kodą: juoda spalva žymi ES-27 vidurkį, žalia – Lietuvą, geltona – klasterinės analizės metu išryškėjęs Vidurio-Rytų Europos klasteris, kuriam priskiriama ir Lietuva ir raudona – Šiaurės-Vakarų šalių klasteris. Plačiau jie bus aprašyti trečiojoje kiekybinės analizės dalyje.

8.1.1. Tvaraus judumo rodiklių analizė ES-27 šalyse

Tvarus judumas šiame tyrime suprantamas kaip gyventojų kasdienio susisiekimo įpročių visuma, fokusuojantis į perėjimą nuo asmeninio motorinio transporto prie viešojo transporto ar aktyvaus judumo formų. Kiekybinė analizė apima du esminius rodiklius: asmeninio automobilio ir viešojo transporto naudojimo dažnumą tarp vyrų ir moterų. Šie rodikliai leidžia identifikuoti „vyriško“ (orientuoto į automobilį) ir „moteriško“ (orientuoto į viešąjį transportą) judumo modelių paplitimą bei jų netolygų pasiskirstymą ES-27 valstybėse.

LA automobilio naudojimo srityje (žr. 1 pav.) rodo stabilų vyrų dominavimą – ES vidurkis +4,1 p.p. (automobilį dažniau renkasi vyrai). Rezultatai rodo, kad asmeninį automobilį kaip pagrindinę transporto priemonę dažniau renkasi vyrai net 23-ose iš 27 ES valstybių. Šių šalių grupėje vidutinis teigiamas LA siekia +5 p.p. Tuo tarpu tik keturiose valstybėse (Airijoje, Liuksemburge, Austrijoje ir Kipre) stebimas neigiamas LA, reiškiantis moterų dominavimą, su vidutiniu -3,4 p.p. atotrūkiu.

Atotrūkis svyruoja nuo -5,7 p.p. Airijoje iki +9,9 p.p. Slovakijoje. Lietuva (+6,7 p.p.) priklauso grupei su didesniu nei vidutinis vyrų naudojimusi automobiliais. Tai atitinka Scheiner (2017) aprašytą „vyriško judumo“ modelį (Scheiner ir Holz-Rau, 2017). Visgi, šiuose duomenyse nėra išskirtas automobilio vairavimas ar buvimas pakeleiviu. Tyrimai rodo, kad moterys net renkantis automobilį dažniausiai yra keleivės, o vyrai – vairuotojai (ELLI, 2023). Panašu, kad vyrų mobilumo privilegija yra stipresnė nei moterų priklausomybė nuo automobilio.

1 pav. Lyčių atotrūkių tvaraus judumo srityje: dažniausiai naudojama transporto rūšis (2022 m.).

Kairėje – automobiliai, dešinėje – viešasis transportas

Šalt.: sudaryta autorės pagal ELLI duomenis.

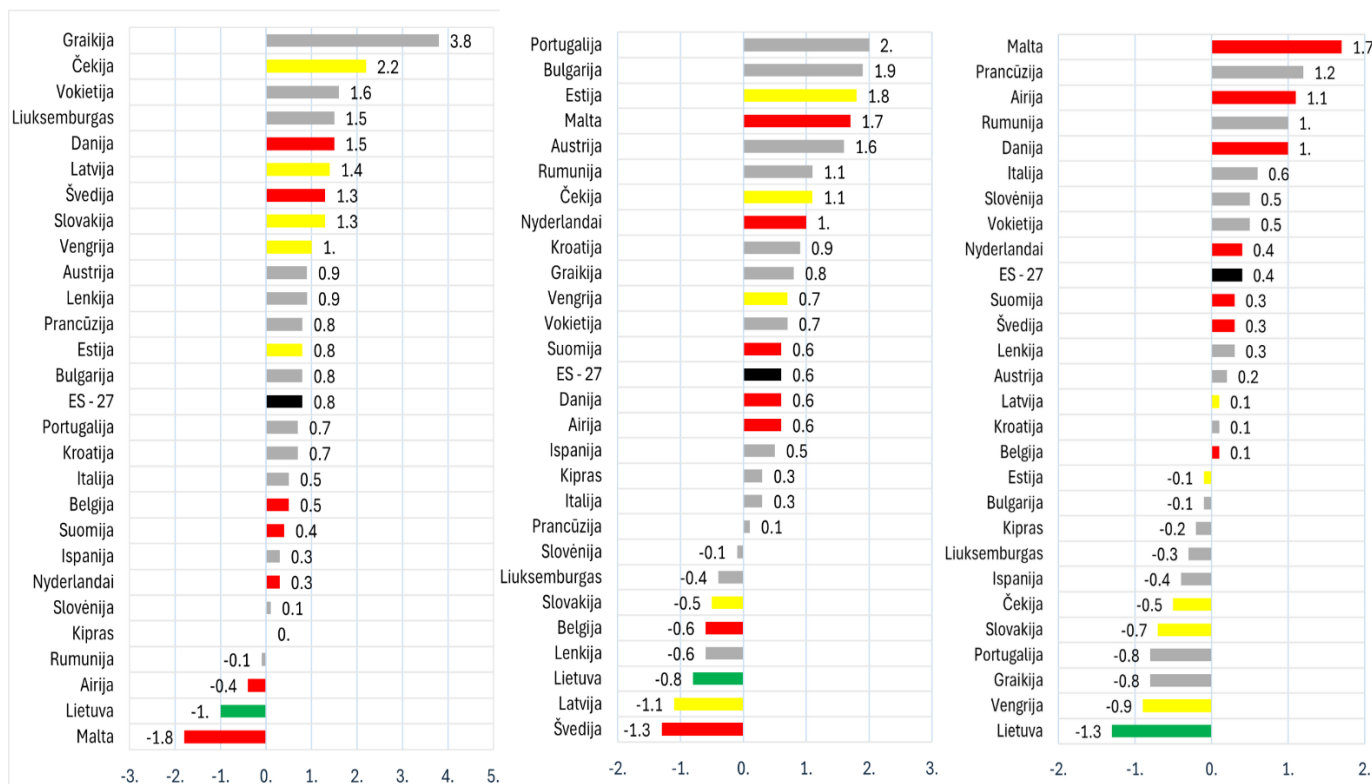
Viešojo transporto naudojimo LA kaip galima tikėtis rodo atvirkštinį vaizdą (žr. 1 pav.) – ES vidurkis -3,1 p.p. (viešąjį transportą dažniau renkasi moterys). Neigiamas LA (moterų dominavimas) fiksuojamas 22-ose valstybėse, kuriose vidutinis atotrūkis siekia -6,1 p.p. Priešinga tendencija – vyrų dominavimas viešajame transporte – stebimas tik 5-iose šalyse (Liuksemburge, Austrijoje, Danijoje, Kipre ir Maltoje), kur vidutinis teigiamas LA yra +2,6 p.p.

Estijoje ir Lietuvoje LA didžiausias (-13,7 p.p.). Tai patvirtina aptartus moterų judumo modelius (de Madariaga ir Zucchini, 2019) ir tai, kad moterys renkasi viešąjį transportą dėl įvairių priežasčių: dėl ekologinio jautrumo (Punzo et al., 2022) arba didesnio energetinio skurdo (Kawgan-Kagan, 2020). Moterų dominavimas viešajame transporte reiškia labiau ribotas alternatyvas, o ne pasirinkimo laisvę.

8.1.2. Tvaraus būsto rodiklių analizė ES-27 šalyse

Tvarus būstas šiame tyrime apima ne tik pastatų technines charakteristikas, bet ir būsto prieinamumą bei kokybę socialiniu aspektu. Analizė grindžiama trimis esminiais indikatoriais – būsto išlaidų našta (pajamų dalimi, skiriama būstui), gyvenimu energiškai efektyvesniuose (renovuotuose) būstuose ir prastos būsto kokybės (drėgmės, pelėsio, pūvančių konstrukcijų) paplitimu tarp vyrų ir moterų. Šie rodikliai leidžia įvertinti, kaip žalioji transformacija būsto sektoriuje sąveikauja su lyčių ekonomine nelygybe bei sveikatos rizika namų aplinkoje.

Būsto dimensija, kaip ir literatūros analizėje, atskleidžia daugialypį ir fragmentuotą moterų pažeidžiamumo vaizdą. Skirtingi būsto rodikliai tarpusavyje nekoreliuoja (žr. koreliacinę analizę), kas rodo, jog būsto sritis apima kelias tarpusavyje nesutampančias nelygybės dimensijas. Didžiojoje dalyje ES valstybių moterys patiria nežymiai, bet didesnę būsto išlaidų naštą (žr. 2 pav.), ES vidurkis siekia +0,8 p.p. (moterys dažniau patiria naštą). Iš viso 23-yje ES valstybių fiksuojamas teigiamas LA (vidutiniškai +1,0 p.p.), rodantis moterų ekonominį pažeidžiamumą. Priešinga tendencija stebima 4-iose šalyse (Lietuvoje, Airijoje, Maltoje ir Rumunijoje), kuriose vidutinis neigiamas LA siekia -0,8 p.p. Atotrūkis svyruoja nuo +3,8 p.p. Graikijoje iki -1,8 p.p. Maltoje.

2 pav. Lyčių atotrūkiai tvaraus būsto srityje:

Kairėje – būsto sąnaudų naštos (2024 m.), viduryje – tarp gyvenančiųjų energetiškai efektyvesniuose būstuose (2023 m.) ir dešinėje – tarp gyvenančiųjų prastos kokybės būstuose (2023 m.).

Šalt.: sudaryta autorės pagal Eurostat duomenis.

Lietuva išsiskiria neigiamu lyčių atotrūkiu (–1,0 p.p.), kas reiškia, kad vyrai kiek dažniau gyvena namų ūkiuose, kuriuose būsto išlaidų našta viršija nustatytą ribą. Šis rezultatas iš pirmo žvilgsnio prieštarauja literatūroje fiksuojamoms tendencijoms, pagal kurias moterys dažniau patiria būsto finansinį pažeidžiamumą (Vásquez-Vera et al., 2022). Tačiau svarbu pabrėžti, kad naudojamas rodiklis (kaip ir kiti tyrime naudojami būsto srties rodikliai) yra asmenų lygmens, priskiriamas visiems namų ūkio nariams gyvenantiems būstuose su per didele būsto išlaidų našta ir neleidžia tiesiogiai identifikuoti sprendimų kontrolės ar būsto nuosavybės struktūros. Todėl šis rezultatas neturėtų būti interpretuojamas kaip vyrų didesnės finansinės naštos įrodymas, bet greičiau kaip specifinių namų ūkių struktūrinių ypatumų atspindys.

Gyvenimas būstuose, kurių energetinis efektyvumas buvo pagerintas per pastaruosius penkerius metus, rodo mišrų ir silpnai diferencijuotą lyčių atotrūkio vaizdą (žr. 2 pav.). ES vidurkis siekia +0,6 p.p., kas reiškia, jog šiek tiek daugiau vyrų gyvena renovuotuose būstuose. Teigiamas LA (vyrų naudai) stebimas 19-oje valstybių (vidutiniškai +1,0 p.p), o neigiamas (moterų naudai) – 8-ose šalių (vidutiniškai -0,7 p.p.). Nacionaliniai skirtumai išlieka minimalūs: nuo -1,3 p.p. Švedijoje iki +2,0 p.p. Portugalijoje. Lietuva (-0,8 p.p.) priskirtina prie šalių, kuriose moterys nežymiai dažniau gyvena renovuotuose būstuose.

LA tarp gyvenančiųjų prastos kokybės būstuose (drėgmė, pelėsis, pūvančios konstrukcijos) (žr. 2 pav.) atskleidžia panašų modelį – lyčių skirtumai išlieka nedideli. ES vidurkis siekia +0,4 p.p. Iš viso 16-oje iš 27 ES valstybių moterys dažniau gyvena prastesnės kokybės būstuose (vidutinis LA šiose šalyse yra +0,6 p.p.), o likusiose 11-oje šalių situacija palankesnė moterims (vidutinis LA yra -0,6 p.p.). Atotrūkis svyruoja nuo -1,3 p.p. Lietuvoje iki +1,7 p.p. Maltoje. Tai, kad moterys dažniau susiduria su prasta būsto kokybe, remiantis ankstesniais tyrimais, gali turėti neigiamą poveikį jų sveikatai ir gerovei (Vásquez-Vera et al., 2022).

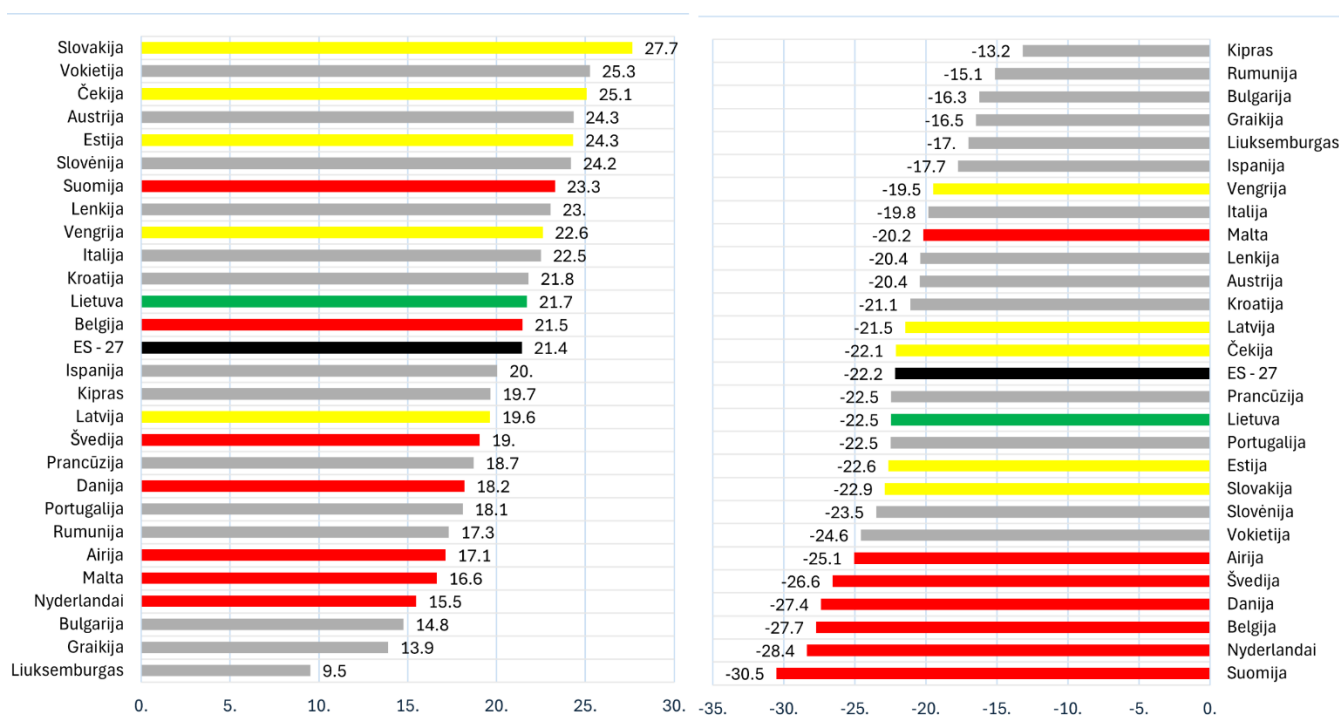
Vis dėlto, dėl labai nedidelių lyčių atotrūkio reikšmių ir asmeninio lygmens rodiklių pobūdžio, šių rezultatų interpretacija reikalauja atsargumo. Gauti duomenys leidžia konstatuoti ne ryškią struktūrinę lyčių nelygybę būsto kokybės srityje, o greičiau fragmentuotą ir silpnai išreikštą pažeidžiamumą, kuris gali būti susijęs su platesnėmis namų ūkių struktūros, pajamų pasiskirstymo ir gyvenimo ciklo charakteristikomis, tačiau jų detalesnė analizė peržengtų šio tyrimo apimtį ir būtų tikslinga kaip atskira, gilesnė mikrolygmens studija. Visgi 17-oje šalių fiksuojama prastesnė būsto kokybė moterims patvirtina teorines prielaidas apie moterų neproporcingą energetinio skurdo naštą.

8.1.3. Žaliosios darbo rinkos rodiklių analizė ES-27 šalyse

Žalioji darbo rinka šiame tyrime suprantama kaip ekonominės veiklos sričių visuma, apimanti energetiką, statybą, gamybą ir kitus techninius sektorius, tiesiogiai prisidedančius prie ekologinių tikslų įgyvendinimo. Kiekybinė analizė fokusuojasi į tris esminius pjūvius – bendrą užimtumo lygį, aukštojo mokslo ir profesinio ugdymo absolventų skaičių bei vidutinį darbo užmokesčio atotrūkį šiuose sektoriuose. Šie rodikliai leidžia identifikuoti ne tik horizontaliąją segregaciją (vyrų ir moterų

pasiskirstymą tarp sektorių), bet ir įvertinti švietimo sistemos įtaką bei galimą vertikaliąją nelygybę žaliosios transformacijos metu.

Užimtumo lygis žaliuosiuose sektoriuose rodo vieną didžiausių ir labiausiai stabilių LA tarp visų tirtų rodiklių (žr. 3 pav.). Visose 27 ES šalyse be išimties vyrai dominuoja žaliuosiuose sektoriuose – ES vidurkis siekia +21,4 p.p. Atotrūkis svyruoja nuo santykinai mažiausio +9,5 p.p. Liuksemburge iki +27,7 p.p. Slovakijoje. Šie skaičiai patvirtina Moso-Diez (2025) aptartą horizontaliosios segregacijos fenomeną – žalieji sektoriai atkartoja istoriškai susiformavusią lyčių segregaciją energetikos, statybos ir pramonės srityse (Moso-Diez et al., 2025). Lietuva (21,7 pp.) užima poziciją arti ES vidurkio, kas rodo, kad šalies žalioji darbo rinka neišsiskiria nei teigiamai, nei neigiamai lyginant su vidutiniškai prasta situacija ES.

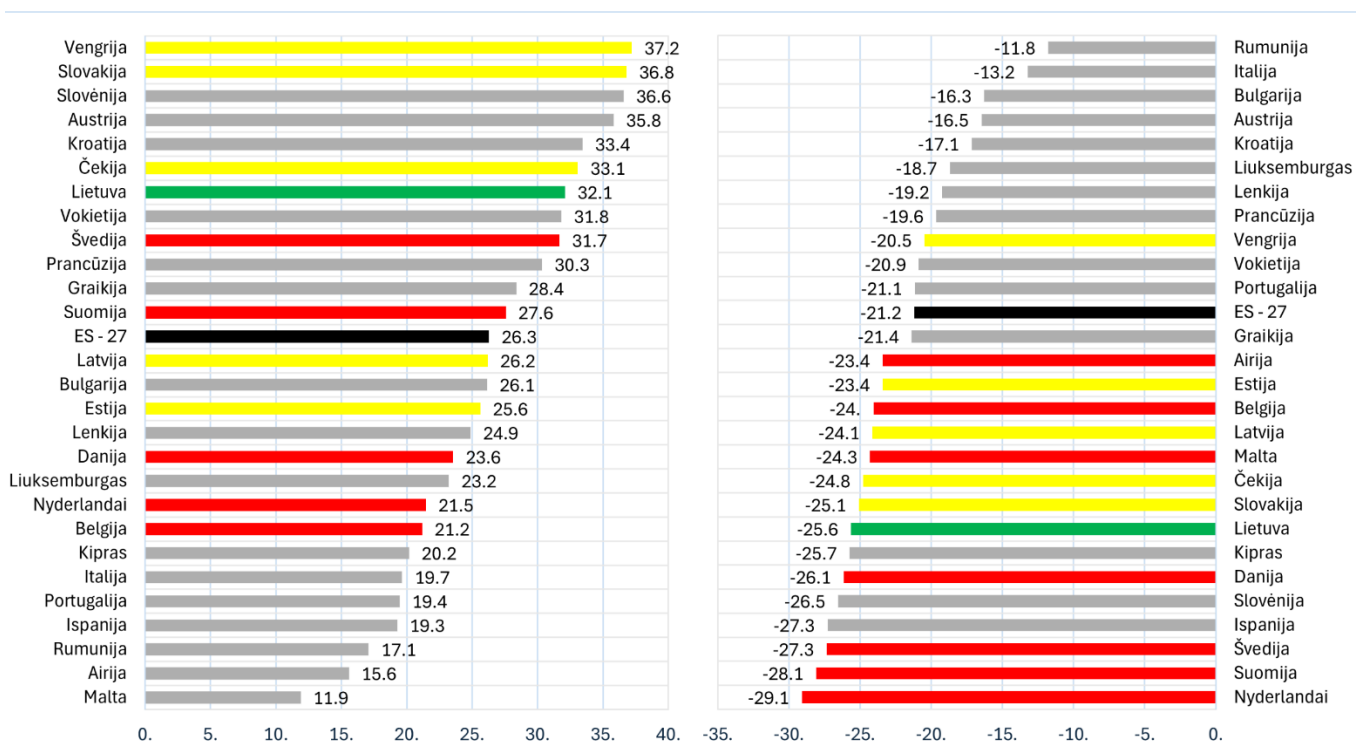
3 pav. Lyčių atotrūčiai žaliosios darbo rinkos srityje: užimtumo lygis (2024 m.).

Kairėje – žaliuosiuose sektoriuose, dešinėje – rūpybos sektoriuose.

Šalt.: sudaryta autorės pagal Eurostat duomenis.

LA tarp absolventų žaliuosiuose sektoriuose (žr. 4 pav.) dar labiau sustiprina šią tendenciją. Visose 27 ES šalyse fiksuojamas teigiamas LA – ES vidurkis siekia +26,3 p.p. Atotrūkis pasiskirsto nuo +11,9

p.p. Maltoje iki +37,2 p.p. Vengrijoje. Lietuva paskutiniais duomenimis (+32,1 p.p.) yra tarp šalių žaliajai darbo rinkai daugiau rengiančių vyrus. Šie duomenys rodo, kad problema prasideda dar švietimo sistemoje ir yra giliai įsišaknijusi STEM srityse (Moso-Diez et al., 2025). Tačiau svarbu pastebėti, kad absolventų LA ne visur tiesiogiai atitinka užimtumo LA. Pavyzdžiui, Maltoje LA tarp absolventų (+11,9 p.p.) yra mažiausias ES, tačiau užimtumo atotrūkis nėra mažiausias (+16,6 p.p.). Tai gali rodyti, kad net kai moterys įgyja kvalifikaciją, jos susiduria su „stiklinių lubų“ fenomenu darbo rinkoje (Baldez, 2006). Pavyzdžiui, Liuksemburge užimtumo atotrūkis 2024 m. (+9,5 p.p.) yra vienas mažiausių, tačiau absolventų atotrūkis 2023 m. yra +23,2 p.p. Tad ateityje, atotrūkis darbo rinkoje gali padidėti.

4 pav. Lyčių atotrūčiai žaliosios darbo rinkos srityje: absolventai pagal išsilavinimo sritį (2023 m.).

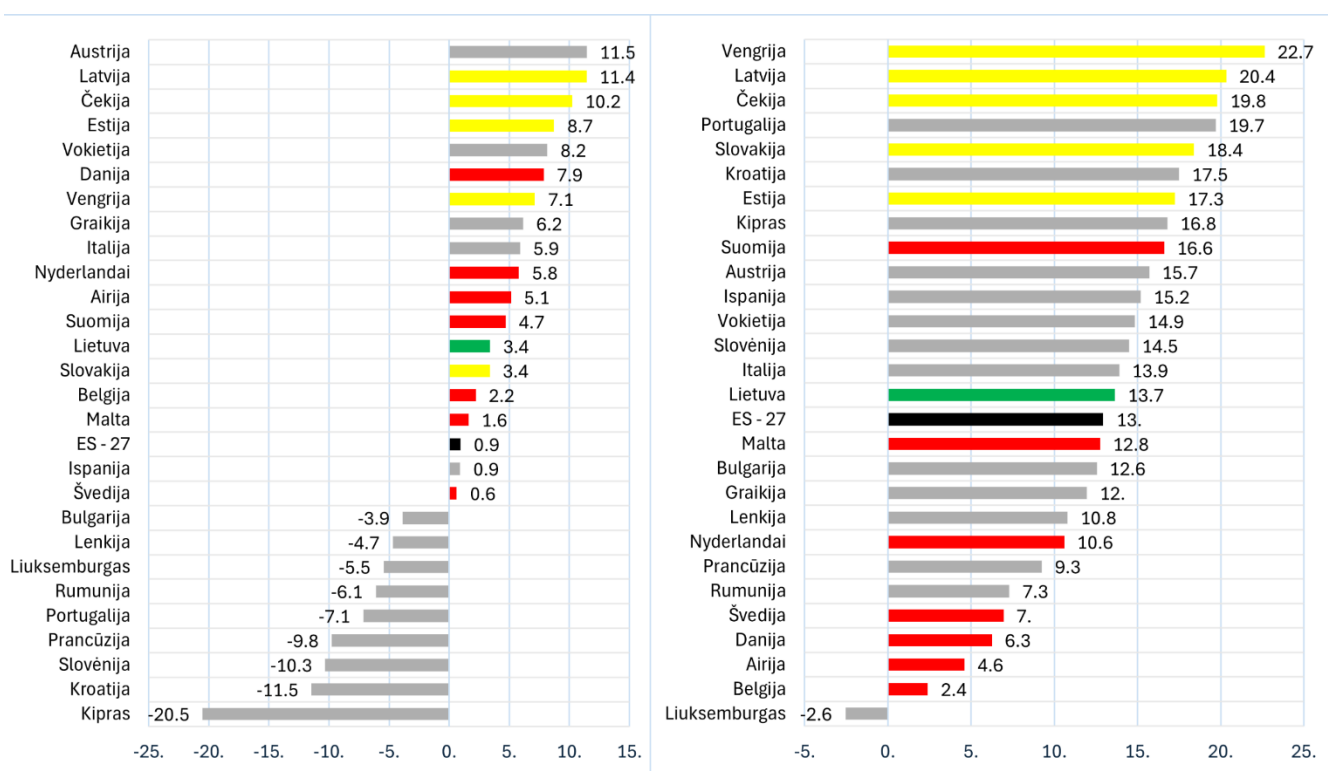
Kairėje – žaliuosiuose sektoriuose, dešinėje – rūpybos sektoriuose.

Šalt.: sudaryta autorės pagal Eurostat duomenis.

Atlyginimų atotrūkis žaliuosiuose sektoriuose rodo sudėtingesnę ir mažiau vienareikšmį vaizdą (žr. 5 pav.). Pagal išvestinį ES šalių-narių atlyginimų atotrūkių proc. vidurkį, didesnę atlygį gauna vyrai, tačiau tik +0,9 p.p. Būtų galima daryti išvadą, kad vertikalios lyčių segregacijos beveik nėra. Tačiau

skirtumai tarp šalių rodo kiek kitokį vaizdą. Teigiamas LA fiksuojamas 18-oje valstybių (vidutiniškai 5,8 p.p.), o neigiamas LA (moterų naudai) – 9-iose šalyse (vidutiniškai -8,8 p.p.).

Atotrūkis svyruoja nuo -20,5 p.p. Kipre iki +11,5 p.p. Austrijoje. Reikia turėti omenyje, kad demonstruojamas nekoreguotas darbo užmokesčio (DU) atotrūkis. Tai skirtumas tarp moterų ir vyrų vidutinio valandinio DU, išreikšto vyrų vidutinio valandinio DU procentais. Vertikalią segregaciją geriau parodytų paaiškintasis (susidaręs dėl skirtingų pozicijų, veiklos) bei koreguotas (=nekoreguotas-paaiškintasis – t.y. skirtumas dėl lyčių stereotipų) DU atotrūkis, tačiau tokie duomenys nėra prieinami.

5 pav. Lyčių atotrūčiai žaliosios darbo rinkos srityje: nekoreguotas darbo užmokesčio atotrūkis procentais (2023 m.).

Kairėje – žaliuosiuose sektoriuose, dešinėje – rūpybos sektoriuose.

Šalt.: sudaryta autorės pagal Eurostat duomenis.

Devyniose šalyse (Kipras, Prancūzija, Lenkija, Portugalija, Rumunija, Slovėnija, Bulgarija, Kroatija) moterys žaliuosiuose sektoriuose uždirba daugiau nei vyrai. Rezultatas atrodo paradoksalus.

Tačiau net ir vyraujančiose vyrų sektoriuose, pavyzdžiui, statybos pramonėje, moterys dažnai atlieka administracines ar biuro funkcijas. Jei šios pozicijos pasižymi aukštesniu darbo užmokesčiu (lyginant su žemesnės kvalifikacijos fiziniu vyrų darbu tame pačiame plačiame sektoriuje), tai gali iškreipti nekoreguotą atlyginimų atotrūkį moterų naudai (ELLI, 2017). Lietuva šioje srityje yra arti ES vidurkio (+3,4 p.p.).

Žalioji darbo rinka išlieka labiausiai lyties požiūriu segreguota eko-socialinės politikos srityje. Milžiniškas atotrūkis tiek švietime, tiek užimtume rodo, kad be tikslinių priemonių žaliaji transformacija rizikuoja tapti naujų vyrų privilegijų projektu.

8.1.4. Priežiūros sektorių rodiklių analizė ES-27 šalyse

Priežiūros sektoriai šiame tyrime apima švietimą, sveikatos priežiūrą ir socialinį darbą. Nors šios sritys dažnai neįtraukiamos į oficialius žaliosios ekonomikos apibrėžimus, jos pasižymi itin mažu anglies dioksido pėdsaku ir aukšta socialine verte, todėl eko-feministinėje literatūroje laikomos esmine tvarios ekonomikos dalimi. Kiekybinė analizė apžvelgia moterų ir vyrų pasiskirstymą šiame sektoriuje, vertinant užimtumą, absolventų skaičių bei darbo užmokesčio skirtumus. Tai leidžia atskleisti „minkštosios“ žaliosios ekonomikos feminizaciją bei joje vyraujančius vertikaliosios ir horizontaliosios segregacijos dėsningumus.

Analizuojant užimtumą stebimas atvirkštinis vaizdas nei žaliuosiuose sektoriuose – čia dominuoja moterys (žr. 3 pav.). Visose 27 ES valstybėse fiksuojamas neigiamas LA – ES vidurkis siekia -22,2 p.p. (moterų rūpybos sektoriuje dirba daugiau). Šis atotrūkis svyruoja nuo -13,2 pp. Kipre iki -30,5 p.p. Suomijoje. Lietuva (-22,5 p.p.) greta ES vidurkio. Šie skaičiai patvirtina aptartą priežiūros darbo feminizaciją. Būtina pabrėžti, kad šių sektorių išstūmimas už oficialiosios žaliosios politikos ribų yra sisteminė konceptuali klaida, kurią kritiškai nurodo eko-feminizmo literatūra (Stephens, 2024; Kwauk, 2022; Echavarren, 2023).

LA tarp absolventų priežiūros sektoriuose dar labiau sustiprina šią tendenciją (žr. 4 pav.). Neigiamas LA taip pat fiksuojamas visose 27 ES – ES vidurkis siekia -21,2 p.p. Atotrūkis svyruoja nuo -29,1 p.p. Nyderlanduose iki -11,8 p.p. Rumunijoje. Lietuva (-25,6 p.p.) yra tarp šalių su didesne horizontalia sektoriaus segregacija. Tai rodo, kad įlytintas profesinis pasiskirstymas prasideda jau studijų

pasirinkimo etape ir yra palaikomas kultūrinių normų ir stereotipų (Moso-Diez et al., 2025). Įdomu pastebėti, kad Šiaurės-socialdemokratinėse šalyse moterų rūpybos sektoriuose yra daugiausiai palyginti su kitomis ES valstybėmis.

Atlyginimų atotrūkis priežiūros sektoriuose atskleidžia dar vieną paradoksą (žr. 5 pav.). Nepaisant to, kad moterys šiame sektoriuje sudaro absoliučią daugumą, vyrai vidutiniškai uždirba daugiau. 26-iose ES valstybėse fiksuojamas teigiamas LA. ES-27 vidurkis rodo 13,0 p.p. didesnius vyrų atlygius. Tai patvirtina moterų dominuojamų sektorių sistemišką nuvertinimą. Investicijos ir atlyginimai šiame sektoriuje mažesni, todėl vyrų ten irgi sutinkame mažiau (Yavorsky ir Dill, 2020). LA svyruoja nuo -2,6 p.p. Liuksemburge (išimtis – moterys priežiūros sektoriuose uždirba šiek tiek daugiau) iki +22,7 p.p. Vengrijoje. Lietuva (13,7 p.p.) šalia ES vidurkio. Tai reiškia, kad net dominuodamos skaičiumi, moterys priežiūros darbe Lietuvoje uždirba beveik 14 proc. mažiau nei vyrai tose pačiose srityse. Tai ko gero susiję su vyrų koncentracija vadovaujančiose pozicijose ir moterų – tiesioginėje priežiūroje (atkartoja vertikalią segregaciją) (Porto et al., 2022).

Priežiūros sektoriai pasižymi stabilia ir giliai įsišaknijusia feminizacija, tačiau tuo pat metu kenčia nuo ekonominio nuvertinimo. Moterų koncentracija šiame sektoriuje, kuris yra esminis tvarios visuomenės funkcionavimui nevirsta jų ekonomine galia, o atlyginimų paradoksas rodo, kad net ir „moteriškose“ srityse vyrų statusas išlieka privilegijuotas.

Apibendrinant šį skyrį, galima teigti, kad aprašomoji analizė atskleidžia gilią ir sistemišką lyčių takoskyrą, kuri persmelkia visas tirtas eko-socialinės politikos sritis. Kiekybiniai rodikliai dekonstruoja „lyčiai neutralios“ žaliosios transformacijos mitą ir išryškina dvilypę, segreguotą ateities ekonomikos struktūrą. Žalioji darbo rinka išlieka „techninio vyriškumo“ tvirtove, kur vyrų dominavimas programuojamas jau švietimo sistemoje. Tuo tarpu priežiūros ekonomika veikia kaip atvirkštinis, stipriai feminizuotas polius, kuriame moterų skaitinė dauguma nevirsta ekonomine galia. Judumo srityje išryškėja moterų priklausomybė nuo viešojo transporto, kuris dažnai yra ne laisvas pasirinkimas, o ribotų alternatyvų pasekmė. Būsto sektoriuje moterys susiduria su didesne finansine našta ir energetinio skurdo rizika, nors namų ūkio lygmens duomenys dažnai linkę užmaskuoti individualias moterų patirtis.

8.2. Koreliacinė analizė: sankirtos, paradoksai ir fragmentacija

Antrasis analizės etapas atskleidžia sudėtingus tarpusavio ryšius tarp skirtingų lyčių atotrūkių dimensijų. Spearman koreliacijos analizė identifikavo 13 statistiškai reikšmingų ar interpretuotinų sąsajų iš galimų 55 porų. Tai reiškia, kad daugelis atotrūkių egzistuoja izoliuotai, o ne kaip integruota sisteminė nelygybė – tai turi svarbias implikacijas tyrimui ir politikai. Koreliacijos matricą žr. 2 priede.

Stipriausia identifikuota koreliacija yra tarp absolventų (žr. 4 pav.) ir užimtumo LA (žr. 3 pav.) žaliuosiuose sektoriuose ($\rho = 0.589$ (vidutinio stiprumo), $p = 0.001$). Tai reiškia, kad šalyse, kur vyrai dominuoja žaliųjų sektorių studijose tęsiasi ir žaliojoje darbo rinkoje – patvirtino ir kitų tyrėjų pastebėtas tendencijas (Moso-Diez et al., 2025). Airijoje, kur absolventų atotrūkis yra vienas mažiausių (11,9 p.p.), užimtumo atotrūkis taip pat mažesnis (+16,6 p.p.), o Slovakijoje – atitinkamai didžiausi (+36,8 p.p. ir +27,7 p.p.). Tačiau svarbu pabrėžti, kad šis ryšys nėra tobulas ($\rho < 0.6$) – tad švietimas nėra vienintelė kliūtis. Net kai moterys įgyja kvalifikacijas, jos susiduria su papildomais darbo rinkos barjerai (Moso-Diez et al., 2025). Panašus, nors silpnesnis, ryšys stebimas ir priežiūros sektoriuose ($\rho = 0.553$, $p = 0.003$) – kur moterų absolvenčių daugiau, ten jų ir daugiau dirba.

Vienas netikėčiausių radinių – teigiama koreliacija tarp vyrų dominavimo žaliuosiuose sektoriuose ir jų atlyginimų pranašumo priežiūros sektoriuose. Konkrečiai:

- Absolventų LA žaliuosiuose sektoriuose ↔ Atlyginimų LA priežiūros sektoriuose ($\rho = 0.428$, $p = 0.026$)
- Užimtumo LA žaliuosiuose sektoriuose ↔ Atlyginimų LA priežiūros sektoriuose ($\rho = 0.574$, $p = 0.002$)

Tai reiškia, kad šalyse, kur vyrai stipriau dominuoja žaliosios transformacijos sektoriuose, jie taip pat gauna didesnę atlyginimų pranašumą net tradiciškai moteriškuose priežiūros sektoriuose. Pavyzdžiui, Vengrijoje, kur vyrų absolventų žaliuosiuose sektoriuose yra daug (+37,2 p.p. atotrūkis), stebimas ir vyrų DU pranašumas priežiūros sektoriuose (+22,7 p.p.). Airijoje, kur absolventų žaliuosiuose sektoriuose atotrūkis mažesnis (+15,6 p.p.), priežiūros sektoriuose atlyginimų atotrūkis taip pat mažesnis (+4,6 p.p.). Šis radinys reikalauja atsargios interpretacijos, nors gali rodyti sisteminę tarpsektorinę vyrų privilegiją. Tai atitinka intersekcionalios feminizmo teorijos argumentus, kad patriarchalinės struktūros nėra izoliuotos viename sektoriuje, o persmelkia visą sistemą (Walk, 2024). Vyrų, net kai jie mažumoje

(priežiūros sektoriuose), gali naudotis „stikliniais liftais“, kurie juos „pakelia“ į geriau apmokamas vadovaujančias pozicijas (ELLI, 2024).

Identifikuotos dvi teigiamos koreliacijos tarp žaliosios darbo rinkos ir moterų ekonominio pažeidžiamumo būste:

- Absolventų LA žaliuosiuose sektoriuose ↔ Būsto išlaidų našta ($\rho = 0.481$, $p = 0.011$)
- Atlyginimų LA žaliuosiuose sektoriuose ↔ Būsto išlaidų našta ($\rho = 0.432$, $p = 0.025$)

Tai reiškia, kad šalyse, kur žaliuosiuose sektoriuose didesnis vyrų dominavimas (absolventų ar atlyginimų srityje), moterys patiria didesnę būsto išlaidų naštą. Pavyzdžiui, Graikijoje, kur moterų būsto išlaidų našta yra didžiausia ES (+3,8 p.p.), taip pat yra didelis vyrų absolventų vyravimas žaliuosiuose sektoriuose (+28,4 p.p.). O Airijoje, kur būsto našta beveik vienoda (-0,4 p.p. didesnė tarp vyrų), žaliųjų absolventų atotrūkis yra mažiausias (+15,6 p.p.). Ši ryšį galima interpretuoti keliais būdais. Pirma, tai gali būti tarpinis ryšys per bendrą ekonominę nelygybę – šalyse, kur žalioji transformacija koncentruoja ekonomines galimybes vyrų rankose, moterų bendroji ekonominė padėtis blogėja, įskaitant gebėjimą sumokėti už būstą (ELLI, 2023). Antra, tai gali atspindėti politinių prioritetų kompromisą – šalys, kurios investuoja į technokratišką žaliąją transformaciją, gali mažiau investuoti į socialinę būsto politiką, kuri apsaugotų moteris (Stephens, 2024). Nepaisant interpretacijos ir vidutinio stiprumo koreliacijos, šis radinys empiriškai patvirtina literatūros analizėje keliamą įspėjimą – akla lyčiai eko-socialinė politika gali ne tik nepadėti, bet ir pabloginti moterų socialinę-ekonominę padėtį (Magnusdottir ir Kronsell, 2024).

Identifikuota teigiama koreliacija tarp prastos būsto kokybės ir viešojo transporto naudojimo ($\rho = 0.460$, $p = 0.016$). Galimai kur daugiau moterų gyvena prastos kokybės būstuose, jos taip pat labiau priklauso nuo viešojo transporto. Literatūros analizė patvirtina šią prielaidą apie energetinio skurdo ir transporto skurdo sankirtą (Mejía Dorantes ir Murauskaite-Bull, 2023). Taip pat identifikuota neigiama, bet sunkiau interpretuojama koreliacija tarp prastos būsto kokybės ir automobilio naudojimo ($\rho = -0.428$, $p = 0.026$). Tai gali rodyti sudėtingesnę dviejų procesų sankirtos efektą. Kai kuriose šalyse dėl didesnių atstumų arba neišvystyto viešojo transporto žmonės yra priversti naudoti automobiliu, nors ir patiria energetinį skurdą (Mejía Dorantes ir Murauskaite-Bull, 2023). Tačiau LA gyvenančiųjų prastos būklės pastatuose per mažas (nesiekia 2 p.p.) daryti užtikrintas išvadas. Kita vertus tai gali būti teigiamos koreliacijos tarp viešojo transporto ir prastos būsto kokybės atspindys.

Stipriausia neigiama koreliacija identifiukuota tarp automobilio ir viešojo transporto naudojimo ($\rho = -0.686$, $p < 0.001$). Tai yra numanomas rezultatas – šalyse, kur vyrai dominuoja automobilio naudojimė, moterys atitinkamai labiau priklauso nuo viešojo transporto ir atvirkščiai (de Madariaga ir Zucchini, 2019). Pavyzdžiui, Slovakijoje vyrų automobilio naudojimas (+9,9 p.p.) eina koją kojon su dažnesniu viešojo transporto pasirinkimu tarp moterų (-9,9 p.p.). Kita vertus Danijoje, kur išvystytos investicijos į viešąjį transportą bei atliekami *ex-ante* vertinimai pagal lytį ir kitus parametrus (Christensen ir Hvidt Breengaard, 2025) – automobilio naudojimas (+1,8 p.p.) ir viešojo transporto naudojimas tarp vyrų ir moterų yra beveik vienodas (+3,1 p.p.). Šis radinys patvirtina vyriško mobilumo logikos ydingumą transporto politikoje – jei investicijos orientuotos į vieną transporto būdą (pvz., elektromobiliai), kita grupė (viešojo transporto naudotojai, daugiausia moterys) atsiduria nepalankesnėje padėtyje (Magnusdottir, 2024; Stephens, 2024; Christensen, 2025).

Nevienareikšmis radinys – atlyginimų LA žaliuosiuose sektoriuose nekoreliuoja su užimtumo ($p = 0.123$) ar absolventų ($p = 0.289$) LA tame pačiame sektoriuje. Tai reiškia, kad šalyse, kur vyrai labiau dominuoja žaliųjų sektorių užimtume, jų atlyginimų pranašumas nėra automatinis. Tad vyrų dominavimas skaičiumi nėra tas pats kaip ekonominė nelygybė. Panašu, kad segregacija labiau susijusi su kultūrinėmis normomis, švietimu ir profesijos pasirinkimu, o atlyginimų nelygybė – su derybinės galios, vertinimo sistemų ir diskriminacijos mechanizmais darbo vietoje (Moso-Diez et al., 2025). Politikos požiūriu tai reiškia, kad priemonės, skirtos tik didinti moterų dalyvavimą STEM srityse, neišspręs atlyginimų nelygybės problemos. Reikia ir kitų intervencijų, tokių kaip skaidrumo direktyvos, kolektyvinės derybos ir vienodo atlyginimo už vienodo vertės darbą principų įgyvendinimas.

Paskutinis radinys yra tai, kad trys būsto rodikliai tarpusavyje nekoreliuoja:

- Būsto išlaidų našta – gyvenimas renovuotame būste ($\rho = -0.058$, $p = 0.772$)
- Būsto išlaidų našta – gyvenimas prastame būste ($\rho = -0.291$, $p = 0.140$)
- Gyvenimas renovuotame būste – gyvenimas prastame būste ($\rho = 0.007$, $p = 0.973$)

Tai reiškia, kad ekonominė būsto našta (pajamų dalis, skiriama būstui) nėra susieta su fizine būsto kokybe (drėgmė, pelėsis) ir nėra susieta su energinio efektyvumo pagerinimais. Tokį rodiklių tarpusavio ryšio (arba jo nebuvimo) išskaidymą galima paaiškinti nevienodais nacionaliniais paramos mechanizmais, kurie amortizuoja neigiamą poveikį gyventojams. Pavyzdžiui, Lietuvoje taikoma būsto šildymo ir vandens išlaidų kompensavimo tvarka, kai valstybė padengia išlaidas, viršijančias nustatytą

pajamų normatyvą (LT Vyriausybė, 2024). Tokiu atveju gyventojai, net ir gyvendami energetiškai neefektyviame būste, gali statistiškai nejauti realios finansinės naštos, nes ji yra kompensuojama. Kadangi būsto paramos politika ES šalyse narėse veikia skirtingai, tai sukuria triukšmą duomenyse. Vienose šalyse skurdas teisiogiai atsispindi sąskaitose, o kitose – jis yra maskuojamas per socialines išmokas.

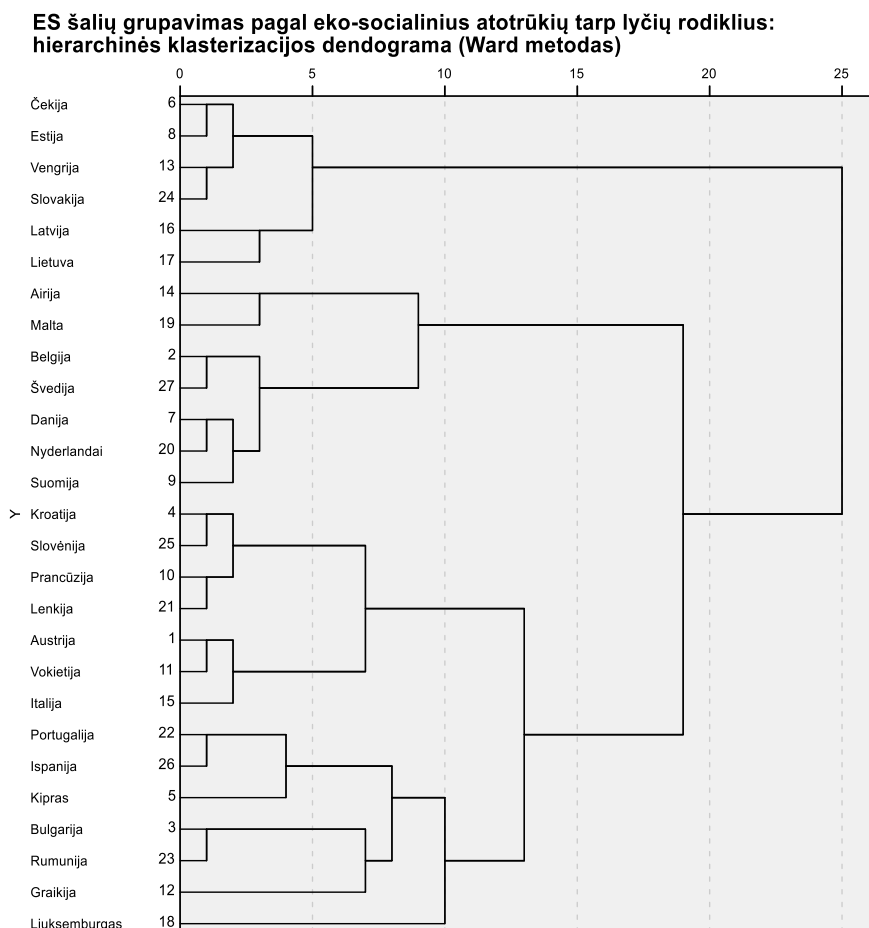
Šis radinys gali turėti politines implikacijas, kurias paremia literatūros analizė. Politiškai – tai rodo, kad būsto politika yra fragmentuota ir kad skirtingos priemonės veikia nepriklausomai ir nepasiekia labiausiai pažeidžiamų grupių. Literatūros analizėje aptartas „renovikcijos“ pavojus ir pasitvirtina – energinio efektyvumo gerinimas vyksta nepriklausomai nuo to, kas gyvena prastame būste ar patiria didžiausią finansinę naštą (Cavicchia et al., 2023). Tai rodo technokratinį, o ne į socialinį teisingumą orientuotą požiūrį.

Koreliacinė analizė atskleidė tris pagrindinius dalykus. Pirma, lyčių nelygybė eko-socialinėje politikoje nėra vientisas, integruotas fenomenas – kai kurios dimensijos tarpusavyje koreliuoja (ypač žaliųjų sektorių segregacija nuo švietimo iki užimtumo), tačiau kitos analizuojamos sritys egzistuoja izoliuotai. Antra, identifikuotos svarbios sankirtos tarp žaliosios ekonomikos ir kitų pažeidžiamumų (būstas, transportas), kas empiriškai patvirtina literatūros analizėje keliamą įspėjimą apie eko-socialinės politikos regresyvų potencialą. Trečia, kai kurie rezultatai atskleidžia sudėtingesnius mechanizmus nei numatyta, kas reikalauja gilesnių kokybinių ir intersekcionalių tyrimų.

8.3. Klasterinė analizė: gerovės valstybių atspindžiai ir eko-socialiniai profiliai

Trečiasis analizės etapas – hierarchinė klasterinė analizė Ward metodu – siekė empiriškai identifikuoti ES šalių grupes pagal jų lyčių atotrūkių profilius eko-socialinėse srityse ir patikrinti, ar šios grupės atitinka gerovės valstybės Koch ir Fritz (2014) tipologijas. Remiantis dendrograma ir aglomeracijos koeficientų dinamika, pasirinktas keturių klasterių sprendimas, užtikrinantis pakankamą vidinį homogeniškumą ir interpretacinį aiškumą. Klasteriai iš dalies patvirtina gerovės režimų logiką, tačiau kartu atskleidžia naujų, specifiskai eko-socialinei politikai būdingų grupavimo dėsningumų. Dendrograma (žr. 1 pav.) vizualizuoja šalių hierarchinį susijungimą. Klasterinė analizė atlikta naudojant

visų ES valstybių duomenis, o ribiniai atvejai identifikuojami ir interpretuojami *ex post*, laikantis lyginamųjų socialinės politikos tyrimų praktikos.

6 pav. ES-27 šalių hierarchinė klasterizacija pagal lyčių atotrūkius eko-socialinėse srityse (Ward metodas)

Šalt.: Sudaryta autorės pagal Eurostat ir ELLI duomenis.

8.3.1. Klasteris 1: Vidurio-Rytų Europos grupė – tradicinės segregacijos išlaikymas

Sudėtis (6 šalys): Čekija, Estija, Latvija, Lietuva, Slovakija, Vengrija

Pirmasis klasteris jungia šešias pokomunistines Vidurio ir Rytų Europos valstybes (Koch ir Fritz, 2014), kurių eko-socialinės politikos profilis atskleidžia bendras tendencijas, susijusias su posocialistiniu gerovės režimo paveldu ir žaliosios transformacijos kryptimis. Šiame skyriuje analizuojami lyčių

atotrūčiai trijose pagrindinėse srityse – tvaraus judumo ir būsto srityse bei žaliojoje darbo rinkoje seikiant nustatyti kaip šios šalys atrodo ES kontekste.

1 lentelė. 1 klasterio (Vidurio–Rytų Europos) lyčių atotrūčių rodiklių vidurkiai, standartiniai nuokrypiai ir reikšmių intervalai (šalt.: sudaryta autorės)

1 klasteris	Rodiklis	Užimtumo lygio LA žaliuosiuose sektoriuose	Užimtumo lygio LA rūpybos sektoriuose	LA tarp absolventų: žalieji sektoriai	LA tarp absolventų: rūpybos sektoriai	Atlyginimų LA žaliuosiuose sektoriuose	Atlyginimų LA rūpybos sektoriuose
	Vidurkis	22.83	-21.76	30.36	-19.02	-1.53	13.79
	Standartinis nuokrypis	2.17	1.79	6.12	4.16	9.77	2.85
	Minimali reikšmė	18.70	-24.59	19.65	-26.54	-11.47	9.25
	Maksimali reikšmė	25.26	-19.83	36.58	-13.23	11.47	17.50
	Rodiklis	Būsto sąnaudų naštos LA	LA tarp gyvenančiųjų energiška efektyvesniuose būstuose	LA tarp gyvenančiųjų prastos kokybės būstuose	LA pagal dažniausiai naudojamą transportą: automobilį	LA pagal dažniausiai naudojamą transportą: viešasis	
	Vidurkis	0.79	0.41	0.49	1.93	-2.64	
	Standartinis nuokrypis	0.46	0.72	0.36	3.01	4.06	
	Minimali reikšmė	0.10	-0.60	0.10	-3.30	-7.90	
	Maksimali reikšmė	1.60	1.60	1.20	6.60	3.00	

Šis klasteris jungia buvusias socialistines šalis, kurių eko-socialinės politikos profilis rodo aiškias bendrąsias tendencijas. Transporto ir būsto dimensijose šio klasterio šalys pasižymi santykinai didesniu moterų pažeidžiamumu, rodančiu ribotą jų ekonominį ir erdvinį mobilumą.

Transporto srityje išryškėja šiam klasteriui būdinga tendencija – labiau nei vyrai priklauso nuo viešojo transporto (vidutinis LA –2,6p.p., SD = 4,06). Estijoje ir Lietuvoje šis atotrūkis yra didžiausias ES (–13,7 p.p.). ES vidurkis -3,1 p.p. Tai susiję su istoriškai išplėtotą viešojo transporto sistema, tačiau

jos pritaikymas kintantiems judumo poreikiams vyksta lėtai. Moterys, atsakingos už didesnę priežiūros darbo dalį (LMLO, 2024), patiria didesnius sunkumus derinti sudėtingus kelionių maršrutus su viešojo transporto tvarkaraščiais (de Madariaga ir Zucchini, 2019).

Būsto srityje rezultatai įvairuoja tarp šalių. Vyrų dažniau patiria mažesnę būsto sąnaudų naštą (vidurkis +0,8 p.p., SD = 0,46) ir šiek tiek dažniau gyvena energiška efektyvesniuose būstuose (+0,4 p.p.). Įdomu tai, kad būsto srityje stebima didelė vidinė variacija. Pavyzdžiui, Čekija rodo didesnę būsto naštą moterims (+2,2 p.p.), o Lietuva – priešingą tendenciją (-1,0 p.p.). Būsto kokybės rodiklis rodo panašų vaizdą – Vengrijoje ir Čekijoje LA teigiamas (daugiau moterų gyvena prastame būste), o Lietuvoje neigiamas (-1,3 p.p.).

Šiam klasteriui būdingi vieni didžiausių lyčių atotrūkių žaliuosiuose sektoriuose tiek užimtumo, tiek išsilavinimo lygmenyse visoje ES. Vidutinis vyrų dominavimas užimtumo srityje siekia +22,8 p.p. (minimalus atotrūkis – +19,6 p.p. Latvijoje, maksimalus – +27,7 p.p. Slovakijoje, SD = 2,17). Dar ryškesni atotrūkiai matomi absolytumo srityje – vidutinis LA siekia net +30,4 p.p. Vengrija (+37,2 p.p.) ir Slovakija (+36,8 p.p.) užima pirmaujančias pozicijas ES. Tai atitinka Stephens (2024) aprašytą techninių sektorių orientaciją, kuri palankesnė vyrams. Kita vertus atlyginimų skirtumas yra artimas nuliui (vidurkis –1,5 p.p.), kas rodo, jog nors vyrų atlyginimai aukštesni nei moterų – neišsiskiria ES lygiu ir užima poziciją greta ES vidurkio.

Tikėtinas priešingas vaizdas stebimas rūpybos sektoriuose, kur fiksuojamas ryškus moterų vyravimas tiek užimtume (vidurkis –21,8 p.p.), tiek studijose (vidurkis –19,0 p.p.). Tačiau, nepaisant moterų gausos šioje srityje, atlyginimų atotrūkis rūpybos sektoriuose išlieka teigiamas vyrų naudai (+13,8 p.p., SD = 2,85). Tai patvirtina priežiūros darbo nuvertinimo problemą – net sektoriuose, kur moterys sudaro daugumą, jų atlyginimų lygis yra žemesnis (LMLO, 2024; Aiken, 2015).

Šis klasteris rodo, kad Vidurio-Rytų Europos šalyse žalią transformaciją kol kas reprodukuoja tradicinę lyčių segregaciją darbo rinkoje. Orientacija į techninius, pramonės pokyčius palankesnė vyrams, o nepakankamos investicijos į priežiūros infrastruktūrą riboja moterų galimybes persikelti į naujas ekonomines sritis. Priklausomybė nuo viešojo transporto kartu su jo modernizacijos tempo lėtumu sukuria papildomus sunkumus moterims, derinančioms įvairias priežiūros pareigas. Lietuva, kaip šio klasterio narė, rodo tapačias tendencijas ir jos politikos kryptys nesiskiria nuo regioninės normos.

8.3.2. Klasteris 2: Šiaurės-Vakarų Europos – egalitarinis pragmatizmas su išliekančiomis spragomis

Sudėtis (7 šalys): Airija, Belgija, Danija, Malta, Nyderlandai, Suomija, Švedija.

2 lentelė. 2 klasterio (Šiaurės–Vakarų Europos) lyčių atotrūkių rodiklių vidurkiai, standartiniai nuokrypiai ir reikšmių intervalai (sudaryta autorės)

2 klasteris	Rodiklis	Užimtumo lygio LA žaliuosiuose sektoriuose	Užimtumo lygio LA rūpybos sektoriuose	LA tarp absolventų: žalieji sektoriai	LA tarp absolventų: rūpybos sektoriai	Atlyginimų LA žaliuosiuose sektoriuose	Atlyginimų LA rūpybos sektoriuose
	Vidurkis	18.75	-26.54	21.84	-26.06	3.99	8.59
	Standartinis nuokrypis	2.77	3.27	6.72	2.20	2.59	4.96
	Minimali reikšmė	15.48	-30.52	11.89	-29.09	0.63	2.40
	Maksimali reikšmė	23.29	-20.17	31.67	-23.42	7.87	16.60
	Rodiklis	Būsto sąnaudų naštos LA	LA tarp gyvenančiųjų energiška efektyvesniuose būstuose	LA tarp gyvenančiųjų prastos kokybės būstuose	LA pagal dažniausiai naudojamą transportą: automobilį	LA pagal dažniausiai naudojamą transportą: viešasis	
	Vidurkis	0.26	0.37	0.70	1.80	-1.89	
	Standartinis nuokrypis	1.11	1.00	0.58	3.89	2.63	
	Minimali reikšmė	-1.80	-1.30	0.10	-5.70	-4.60	
	Maksimali reikšmė	1.50	1.70	1.70	6.20	3.10	

Antrasis klasteris jungia tradicines socialdemokratinės Šiaurės šalis (Danija, Suomija, Švedija) (Koch ir Fritz, 2014) su Vakarų Europos valstybėmis (Belgija, Nyderlandai) (ten pat) ir dviem struktūriškai specifinėmis šalimis – Airija bei Malta. Pastarosios šiame klasterioje išsiskiria kaip ribiniai atvejai. Abi šalys jungiasi prie branduolio didesniu atstumu, kas rodo struktūrinį artumą, tačiau kartu ir

tam tikrą institucinį bei ekonominį savitumą. Nepaisant to, jų įtraukimas į šį klasterį yra empiriškai pagrįstas, atsižvelgiant į bendrą lyčių atotrūkių profilį. Šiame skyriuje analizuojamos lyčių lygybės požiūriu pagal tris eko-socialinės politikos sritis ir kuo jų situacija skiriasi nuo kitų klasterių.

Klasterio jungianti ašis – mažesni LA žaliojoje darbo rinkoje lyginant su kitais ES regionais, nors jie išlieka reikšmingi. Vyrai vis dar vyrauja žaliuosiuose sektoriuose, šis dominavimas yra silpnesnis – vidutinis LA siekia +18,7 p.p. (SD = 2,77). Tai gali būti susiję su ilgalaikę lyčių integravimo į darbo rinką politika ir išvystytu viešųjų priežiūros paslaugų tinklu, kuris mažina moterų priežiūros naštą (Mandelli, 2022; Koch, 2014). Absolventų atotrūkis (+21,8 p.p.) taip pat yra mažesnis nei ES vidurkis (+26,3 p.p.). Kita vertus LA tarp absolventų Švedijoje siekia +31,7 p.p., o tai rodo, kad net šiose šalyse STEM segregacija išlieka giliai įsišaknijusi. Atlyginimų nelygybė žaliuosiuose sektoriuose šiame klasteryje yra vidutinė (+4,0 p.p.) ir kai kuriose šalyse, pavyzdžiui, Švedijoje (+0,6 p.p.) beveik siekia lygybę. Tai gali atspindėti stipresnes kolektyvines derybas ir stiprių socialinės apsaugos sistemų įgyvendinimą (Bohnenberger, 2023).

Tačiau priežiūros sektoriuose išryškėja paradoksas – moterų koncentracija didžiausia visoje ES. Užimtumo LA vidurkis siekia –26,5 p.p. (ES vidurkis –22,2 p.p.), o Suomijoje šis skirtumas pasiekia net –30,5 p.p. Tai greičiausiai atspindi universalias priežiūros paslaugas ir jų plėtrą, kuri nors ir kuria kokybiškas darbo vietas, taip pat reprodukuoja horizontalią segregaciją (ELLI, 2024). Tačiau atlyginimų atotrūkis čia mažiausias (+8,6 p.p., lyginant su ES vidurkiu +13,0 p.p.). Vis tik atotrūkiui išliekant panašu, kad net universaliose gerovės valstybėse priežiūros darbas lieka sistemiškai nuvertintas.

Judumo ir būsto rodikliai šiame klasteryje atskleidžia labiausiai subalansuotą situaciją visoje ES. Klasteris išsiskiria mažiausiais LA mobilumo srityje. Automobilio naudojimo LA vidurkis +1,8 p.p. (ES +4,1 p.p.) – vyrai ir moterys automobilius ir viešąjį transportą kaip dažniausią priemonę renkasi apylygiai. Airija yra išskirtinis pavyzdys, kur moterys automobiliu naudojasi dažniau nei vyrai (LA –5,7 p.p.). Danijos atvejis (+3,1 p.p. renkantis viešąjį transportą, beveik balansuojantis su +1,8 p.p. naudojančiams automobilių) iliustruoja *ex-ante* lyčių vertinimų įtaką – kai transporto planavimas atsižvelgia į skirtingus judumo modelius, atotrūčiai mažėja (Christensen ir Hvidt Breengaard, 2025). Būsto srityje klasteris rodo mažiausią ekonominę naštą moterims (+0,3 p.p., SD = 1,11), nors skirtumai minimalūs. Renovuotų ir prastesnės kokybės būstų pasiskirstymas rodo tik nedidelius, fragmentuotus skirtumus.

Apibendrinant, Šiaurės-Vakarų Europos klasteris reprezentuoja egalitarinį pragmatizmą – sistemingos investicijos į švietimą, viešąsias paslaugas ir transportą mažina daugelį atotrūkių. Socialdemokratinis modelis pasižymi didžiausiu sėkmės potencialu mažinant skurdo feminizaciją ir subalansuojant mobilumą. Tačiau gilesnės struktūrinės problemos (moterų koncentracija rūpybos darbe ir profesinė segregacija STEM srityje) išlieka neišspręstos. Tai rodo ribotumą keičiant giliai įsišaknijusias darbo rinkos struktūras.

8.3.3. Klasteris 3: Žemyninio centro Europos – konservatyvusis kompromisas

Sudėtis (7 šalys): Austrija, Italija, Kroatija, Lenkija, Prancūzija, Slovėnija, Vokietija.

3 lentelė. 3 klasterio (Žemyninio centro Europos) lyčių atotrūkių rodiklių vidurkiai, standartiniai nuokrypiai ir reikšmių intervalai (sudaryta autorės)

3 klasteris	Rodiklis	Užimtumo lygio LA žaliuosiuose sektoriuose	Užimtumo lygio LA rūpybos sektoriuose	LA tarp absolventų: žalieji sektoriai	LA tarp absolventų: rūpybos sektoriai	Atlyginimų LA žaliuosiuose sektoriuose	Atlyginimų LA rūpybos sektoriuose
	Vidurkis	16.18	-16.89	21.96	-20.33	-5.15	11.56
	Standartinis nuokrypis	3.73	2.87	4.09	5.35	8.25	7.36
	Minimali reikšmė	9.52	-22.50	17.09	-27.29	-20.53	-2.55
	Maksimali reikšmė	20.04	-13.19	28.36	-11.78	6.17	19.70
	Rodiklis	Būsto sąnaudų naštos LA	LA tarp gyvenančiųjų energiška būstuose	LA tarp gyvenančiųjų prastos kokybės būstuose	LA pagal dažniausiai naudojamą transportą: automobilį	LA pagal dažniausiai naudojamą transportą: viešasis	
	Vidurkis	1.00	0.89	-0.23	4.00	-4.13	
	Standartinis nuokrypis	1.35	0.86	0.61	4.60	5.54	
	Minimali reikšmė	-0.10	-0.40	-0.80	-3.00	-10.90	
	Maksimali reikšmė	3.80	2.00	1.00	8.70	5.10	

Trečiasis klasteris apjungia tradicinės konservatyvaus gerovės režimo šalis (Vokietija, Austrija, Prancūzija) su Vidurio Europos pokomunistinėmis valstybėmis (Lenkija, Kroatija, Slovėnija) ir Pietų Europos atstove Italija (Esping-Andersen, 1990; Koch, 2014). Šiame poskyryje analizuojama, kaip lyčių atotrūčiai pasireiškia trijose eko-socialinės politikos srityse ir grupės dėsningumus ES kontekste.

Šią heterogenišką grupę vienija vidutinio stiprumo lyčių atotrūčiai beveik visose analizuotose srityse (žr. 3 lentelė). Klasteris tarsi užima vidurinę poziciją, kas gali atspindėti formaliųjų lyčių lygybės politikų buvimą, tačiau ne visada efektyvų jų įgyvendinimą.

Trečiosios grupės rodikliai atskleidžia socialinės apsaugos ir rinkos kompromisą, kur nelygybė persikelia į kasdienio mobilumo bei gyvenimo kokybės sferas. Transporto srityje fiksuojamas didesnis vyrų automobilizacijos lygis (LA vidurkis +4,0 p.p., SD = 4,6) bei moterų priklausomybė nuo viešojo transporto (LA vidurkis -4,1 p.p., SD = 5,5). Didžiausi grupės atotrūčiai renkant viešąjį transportą stebimi Lenkijoje (-7,9 p.p.) bei Kroatijoje (-6,3 p.p.).

Žemyninio centro Europos klasteris išsiskiria didžiausia būsto sąnaudų našta moterims (vidurkis +1,0 p.p., SD = 1,35), kartu su santykinai didesne moterų dalimi gyvenančių renovuotuose būstuose (+0,9 p.p., SD = 0,9). Tai gali rodyti, kad moterys dažniau gyvena renovuotame būste, tačiau už tai moka didesnę savo pajamų dalį. Reikia pastebėti, kad standartinis nuokrypis sutampa su vidurkiu arba jį viršija, tad išvadų apibendrinimas turėtų būti vertinamas atsargiai dėl didelės imties sklaidos.

Šiame klasteryje stebimas nuosaikesnis, tačiau vis dar stabilus vyrų dominavimas žaliosios ekonomikos srityse. Vidutinis užimtumo LA žaliuosiuose sektoriuose siekia +16,2 p.p. (SD = 3,73), kas yra mažiau nei 1-ajame klasteryje, tačiau vis dar indikuoja aiškų vyrų dominavimą sektoriuje. Absolventų atotrūkis žemesnis lyginant su kitais klasteriais, vis tik išlieka aukštas (vidurkis +22,0 p.p.). Tokios šalys kaip Austrija (+35,8 p.p.) ir Slovėnija (+36,6 p.p.) rodo vienus didžiausių atotrūkių švietime, o tai tiesiogiai atitinka konservatyvųjį „vyro maitintojo“ modelį, kur techninės sritys istoriškai siejamos su vyriška tapatybe (EWL, 2025).

Priežiūros sektoriuose klasteris taip pat arčiau ES vidurkio – užimtumo LA vidurkis -19,9 p.p. (SD = 2,9) (ES -22,2 p.p.), absolventų LA vidurkis -20,3 p.p. (SD = 5,35) (ES -21,2 p.p.). Tačiau būtent čia išryškėja konservatyvaus modelio yda – atlyginimų LA beveik aukščiausias lyginant tarp grupių

(vidurkis +11,6 p.p., SD = 7,36). Kroatijoje pasiekia +17,5 p.p. Tai empiriškai patvirtina, kad priežiūra lieka šeimos (t.y. moterų) atsakomybe, o viešosios investicijos į šį sektorių yra nepakankamos (LMLO, 2024; Yavorsky, 2020).

Taigi, Žemyninio centro klasteris reprezentuoja konservatyvųjį kompromisą – šalys turi išvystytas gerovės sistemas, formaliai pripažįsta lyčių lygybę, tačiau gilios patriarchalinės struktūros (vyro maitintojo modelis, priežiūros privatizavimas šeimoje) lėtina transformaciją. Konservatyvaus modelio įsipareigojimas *status quo*, čia atsispindi kaip vidutinybė – nei ekstremaliai diskriminuojantis, nei aktyviai transformuojantis.

8.3.4. Klasteris 4: Pietų-Rytų Europos – periferinis lyčių disbalansas

Sudėtis (7 šalys): Bulgarija, Graikija, Ispanija, Kipras, Liuksemburgas, Portugalija, Rumunija.

Ketvirtasis klasteris yra heterogeniškiausias tarp visų analizuotų grupių. Jis sujungia Viduržemio jūros šalis (Graikija, Ispanija, Kipras, Portugalija) (Koch ir Fritz, 2014), Balkanų valstybes (Bulgarija, Rumunija) ir netikėtai – Liuksemburgą. Pastarasis šioje grupėje identifikuojamas kaip išskirtis (angl. *outlier*) – dėl specifinės ekonominės struktūros ir mažos populiacijos jo įsitraukimas į grupę vyksta dideliu atstumu. Vis dėlto empiriniai rodikliai leidžia jį priskirti šiam klasteriui, pabrėžiant poreikį atsargiai interpretuoti jo poziciją bendrame kontekste. Šiame poskyryje analizuosime Pietų-Rytų Europos klasterio tendencijas ES kontekste pagal tris eko-socialinės politikos sritis.

Paskutiniojo klasterio valstybės nesigrupuoja pagal aiškią gerovės režimų logiką, o labiau pagal specifinę politikos trajektoriją, kur lyčių atotrūkiu rodo fragmentuotą vaizdą. Judumo ir žaliosios ekonomikos rodikliai pasižymi didžiausiais LA tarp visų klasterių.

Mobilumo srityje fiksuojamas didžiausias ES vyrų automobilizacijos lygis (LA vidurkis +8,1 p.p., SD = 2,3) bei stipriausia moterų priklausomybė nuo viešojo transporto (LA vidurkis –10,0 p.p., SD = 3,68). Išimtimi tampa Liuksemburgas, kuriame vyrai juo naudojami dažniau (+5,1 p.p.). Tai atspindi nemokamą viešąjį transportą ir kompaktišką mažos valstybės urbanizaciją. Tuo tarpu Graikija rodo vieną didžiausių priklausomybių nuo viešojo transporto moterims (-10,9 p.p.) – galima brėžti sąsajas su vienu didžiausiu ES mastu šalies skurdo lygiu.

4 lentelė. 4 klasterio (Pietų–Rytų Europos) lyčių atotrūkių rodiklių vidurkiai, standartiniai nuokrypiai ir reikšmių intervalai (sudaryta autorės)

4 klasteris	Rodiklis	Užimtumo lygio LA žaliuosiuose sektoriuose	Užimtumo lygio LA rūpybos sektoriuose	LA tarp absolventų: žalieji sektoriai	LA tarp absolventų: rūpybos sektoriai	Atlyginimų LA žaliuosiuose sektoriuose	Atlyginimų LA rūpybos sektoriuose
	Vidurkis	23.50	-21.84	31.83	-23.92	7.38	18.68
	Standartinis nuokrypis	2.81	1.26	5.01	1.86	3.42	3.07
	Minimali reikšmė	19.63	-22.89	25.62	-25.64	3.37	13.65
	Maksimali reikšmė	27.66	-19.47	37.20	-20.47	11.43	22.65
	Rodiklis	Būsto sąnaudų naštos LA	LA tarp gyvenančiųjų energiška efektyvesniuose būstuose	LA tarp gyvenančiųjų prastos kokybės būstuose	LA pagal dažniausiai naudojamą transportą: automobilį	LA pagal dažniausiai naudojamą transportą: viešasis	
	Vidurkis	0.95	0.20	-0.57	8.07	-9.97	
	Standartinis nuokrypis	1.07	1.17	0.52	2.30	3.68	
	Minimali reikšmė	-1.00	-1.10	-1.30	4.00	-13.70	
	Maksimali reikšmė	2.20	1.80	0.10	9.90	-3.70	

Ekonominė būsto našta moterims čia yra viena didžiausių (+1,0 p.p.). Taip pat fiksuojamas neigiamas LA būsto kokybės srityje (–0,6 p.p.) – regione moterys dažniau nei vyrai gyvena prastos būklės būstuose. Kita vertus matome didelę imties sklaidą (žr. 4 lentelė) kaip ir visuose būsto srities rodikliuose, tad interpretacija yra sąlyginė.

Pietų-Rytų Europos klasteris pasižymi vienais aukščiausių lyčių atotrūkių žaliuosiuose sektoriuose visose analizės rodikliuose. Vidutinis vyrų užimtumo pranašumas žaliuosiuose sektoriuose siekia +23,5 p.p. (SD = 2,8). LA tarp absolventų čia siekia net +31,8 p.p. (SD = 5,0) – tai didžiausia reikšmė tarp visų klasterių, rodanti sistemišką vyrų dominavimo konsolidaciją dar rengiant specialistus. Stebima didžiausia DU įvairovė ES. Nors kai kuriose šalyse (Kipre, Portugalijoje) moterys žaliuosiuose sektoriuose uždirba

daugiau, bendras klasterio DU vidurkis (+7,4 p.p., SD = 3,4)) rodo, kad vyrų dominavimas yra sistemiskai įtvirtintas ir atlygių struktūroje.

Rūpybos sektoriuose moterų vyravimas išlieka labai ryškus (užimtumo LA –21,8 p.p., absolventų –23,9 p.p.). Tačiau būtent šiame klasteryje fiksuojamas didžiausias visoje imtyje atlyginimų atotrūkis vyrų naudai (+18,7 p.p.). Tai rodo dvigubą neteisingumą moterų atžvilgiu. Jos ne tik koncentruojasi mažiau vertinamuose sektoriuose, bet ir juose vyrai užima geriau apmokamas vadovaujančias pozicijas (Porto et al., 2022).

Pietų-Rytų Europos klasteris pasižymi didžiausiu eko-socialinės rizikos profiliu, kur žalioji transformacija nėra lydimą pakankamai integruotų socialinės apsaugos ir lyčių lygybės politikų. Lyčių atotrūkiai čia yra glaudžiai susiję su ekonominio vystymosi skirtumais bei kriziniais padariniais. Šis periferinis modelis atskleidžia, jog be tikslinių investicijų į viešojo transporto prieinamumą ir darbo rinkos segregacijos mažinimo priemonių žalioji transformacija šiose šalyse rizikuoja dar labiau pagilinti esamą socialinį disbalansą ir moterų skurdo feminizaciją.

8.4. Klasterinės analizės interpretacija – dalinė atitiktis gerovės režimams ir nauji radiniai

Atlikta ES-27 šalių hierarchinė klasterinė analizė leido empiriškai identifikuoti keturis dėsningus valstybių grupavimosi modelius pagal lyčių atotrūkių (LA) profilį eko-socialinėse srityse. Gauti rezultatai iš dalies atitinka Koch ir Fritz (2014) teorinę gerovės režimų tipologiją, tačiau kartu atskleidžia specifines variacijas, kurias diktuoja žaliosios transformacijos technokratinis pobūdis bei nevienalytis sektorių (STEM, rūpybos, transporto) progresas.

Analizė atskleidžia, kad lyčių nelygybė eko-socialinėje politikoje nėra atsitiktinė – ji yra struktūruota ir stipriai priklauso nuo regioninės politinės santvarkos:

1. Vidurio-Rytų Europos grupė pasižymėjo didžiausiu homogeniškumu. Čia užfiksuoti vieni didžiausių atotrūkių ES žaliuosiuose sektoriuose (užimtumo LA vidurkis +22,8 p.p.) bei STEM studijose (LA vidurkis +30,4 p.p.). Tai suponuoja, kad šiose šalyse žalioji transformacija vis dar

suprantama per grynai technokratinę-industrinę prizmę, kuri yra palankesnė vyrams, o socialiniai aspektai bei lyčių dimensija lieka politikos periferijoje.

2. Šiaurės-Vakarų Europos grupėje fiksuojami mažiausi lyčių atotrūkiai daugumoje sričių, ypač mobilumo (LA vidurkis tik +1,8 p.p. vyrų naudai). Tai įrodo, kad sistemingos investicijos į viešąją infrastruktūrą ir socialines paslaugas gali efektyviai subalansuoti žaliajo perėjimo našą. Tačiau net ir šiame egalitariniame modelyje segregacija darbo rinkoje išlieka (Švedijos pavyzdys, LA +31,7 p.p.), o tai rodo, kad kultūriniai stereotipai švietime kinta lėčiau nei infrastruktūrą.

3. Žemyninio centro valstybės vienija vidutinio stiprumo lyčių atotrūkiai beveik visose analizuotose srityse. Klasteris tarsi užima vidurinę poziciją, kas gali atspindėti formaliųjų lyčių lygybės politikų buvimą, tačiau ne visada efektyvų jų įgyvendinimą.

4. Pietų-Rytų Europos grupė yra heterogeniškiausias klasteris. Čia stebimas didžiausias ES atlyginimų atotrūkis rūpybos sektoriuje (+18,7 p.p.) bei stipri moterų priklausomybė nuo viešojo transporto (LA –10,0 p.p.). Šis modelis rodo, kad transformacija vyksta be pakankamų socialinių saugiklių, o tai tiesiogiai gilina moterų skurdo feminizaciją.

Įdomu pastebėti, kad Pietų Europos valstybės nesudaro atskiro klasterio – jos pasiskirsčiusios tarp Klasterių 3 ir 4. Galimai tradicinė Pietų Europos modelio samprata mažiau taikoma analizuojant eko-socialinę politiką.

Svarbu pabrėžti struktūrinių išskirčių (angl. outliers) vaidmenį. Nors Malta, Airija prisijungė prie Šiaurės-Vakarų klasterio, o Liuksemburgas – prie Pietų Europos grupės, jos išlieka ribiniais atvejais dėl savo mažo dydžio ar specifinių ekonomikos konfigūracijų.

Apibendrinant, klasterinė analizė atskleidė, kad lyčių nelygybė eko-socialinėje politikoje ES-27 yra nevienalytė, bet sistemiška ir struktūruota. Nors istoriniai gerovės režimai išlieka svarbūs, eko-socialinės transformacijos specifiškumas – technokratinis pobūdis, STEM sektorių dominavimas, transporto ir būsto politikos logika, sukuria naujus grupavimosi principus. Lietuva, esanti Vidurio-Rytų Europos klasteryje, dalijasi bendrą trajektoriją su kitomis pokomunistinėmis valstybėmis, kas rodo

sistemines, o ne atsitiktines problemas, reikalaujančias transformacinių, o ne vien kompensacinių priemonių.

9. KOKYBINĖS ANALIZĖS REZULTATAI IR INTERPRETACIJA

Perėjus nuo plataus masto ES-27 šalių lyginamosios analizės, šiame skyriuje dėmesys sutelkiamas į nacionalinį lygmenį – Lietuvą. Šios dalies tikslas yra kritiškai įvertinti Lietuvoje taikomas ek-socialinės politikos priemonės lyčių aspektu, nustatant, ar jos prisideda prie socialinio teisingumo, ar priešingai, stiprina esamas nelygybes.

Analizė grindžiama Lietuvos nacionaliniu energetikos ir klimato srities veiksmų planu (NEKSVP) 2021–2030 m., vertinant jame numatytas esamos politikos priemonės (EPP). Iš viso buvo išanalizuotos 36 priemonės, kurios buvo sugrupuotos į keturias temines sritis: energijos transformaciją, tvarų judumą, tvarų būstą bei žaliąją darbo rinką. 4 iš jų yra horizontalios, kurios dėl sklandumo nevertintos atskirai, o sujungtos su vertinimu pagal temines sritis.

Siekiant užtikrinti vertinimo objektyvumą ir nuoseklumą, kiekviena priemonė buvo analizuojama remiantis vieningais kokybiniais kriterijais:

1. Nustatoma ar priemonė yra progresyvi (teigiamos poveikio krypties) – tiesiogiai gerina pažeidžiamesnės lyties padėtį, mažina skurdą ar priežiūros našta, regresyvi (neigiamos poveikio krypties) ar neutrali tiek vyrų, tiek moterų atžvilgiu.
2. Vertinama ar priemonė pagal savo mechanizmą yra kompensacinė (reaktyvi, orientuota į simptomų švelninimą, pvz., išmokas), ar transformacinė (proaktyvi, siekianti sisteminio pokyčių infrastruktūroje ar visuomenės elgsenoje).
3. Kiekvienas vertinimas yra grindžiamas mokslinėje literatūroje nustatytais dėsningumais.

Detali visų analizuotų priemonių vertinimo suvestinė pateikiama darbo 3 priede. Toliau poskyriuose pristatomi apibendrinti rezultatai pagal kiekvieną iš keturių ek-socialinės politikos sričių.

9.1. Energijos transformacija

Šiame poskyryje analizuojamos NEKSVP priemonės, tiesiogiai susijusios su perėjimu prie atsinaujinančių energijos išteklių (AEI), energinio efektyvumo didinimu ir energetinio nepritekliaus mažinimu (iš viso analizuojamos 8 priemonės). Vertinama, ar šiomis investicijomis siekiama ne tik

technologinio proveržio, bet ir socialinio teisingumo, atliepiant specifinius moterų ir vyrų poreikius energijos prieinamumo bei saugumo srityse.

Energetikos srityje visos priemonės tiek vyrus, tiek moteris veikia teigiamai (progresyviai), tad išskirtos į dvi kategorijas – kompensacines ir transformacines:

1. Tikslinės priemonės energetiniam skurdui mažinti (būsto šildymo kompensacija EN1-E, kredito palūkanų apmokėjimas būstui modernizuoti EN1-E, subsidijos saulės elektrinėms nepasiturintiems EN3-E). Finansinė parama yra kompensacinė priemonė, tačiau tiesiogiai mažina būsto sąnaudų našą, todėl teigiamai veikia abiejų lyčių gerovę.

2. Didžioji dalis energetikos sektoriaus priemonių veikia per transformacinį mechanizmą, siekiant ilgalaikių pokyčių infrastruktūroje. Energijos bendrijų kūrimas tikslingai įtraukiant pažeidžiamus asmenis (AEI6-E) yra ypač svarbi priemonė, nes ji galėtų būti instrumentas ne tik energetinio skurdo mažinimui, bet ir moterų įgalinimui – jei bendrijos organizuojamos aktyviai įtraukiant moteris ir pažeidžiamas grupes į sprendimų priėmimą (Walk, 2024). Tačiau NEKSVP šios dimensijos nekonkretizuoja – nėra nurodyta, kaip bus užtikrintas dalyvavimas, kokia bus valdymo struktūra, ar bus taikomos lyčių kvotos bei tikslinės priemonės. Moterys mažiau įsitraukia į veiksmus susijusius su energetika, tad įtraukiant į bendrijas asmenis namų ūkių lygmeniu kyla rizika, kad moterys bus už sprendimų priėmimo stalo (Sadiqa, 2023; Shrestha, 2025).

Bendrosios infrastruktūros ir technologijų priemonės (AEI panaudojimas pastatuose AEI3-E, centralizuoto šildymo elektrifikacija AEI17-E, energijos tiekėjų vartotojų švietimas EE4-E, gatvių apšvietimo modernizavimas EE11-E). Šios priemonės dažniausiai turi teigiamą poveikį abiem lytim (EE11-E – neutralus vyrams), tačiau jų poveikis moteris gali būti netiesiogiai didesnis dėl kelių priežasčių. Pirma, stabilesnė ir pigesnė energija mažina finansinę našą, kuri moterims yra didesnė dėl mažesnių pajamų. Antra, gatvių apšvietimo modernizavimas (EE11-E) tiesiogiai prisideda prie viešųjų erdvių saugumo – kritinio moterų judumą ribojančio veiksnio (daugiau nei 30 proc. moterų jaučiasi nesaugiai vakarais ir vengia išeiti, palyginti su 9 proc. vyrų) (de Madariaga ir Zucchini, 2019).

Tačiau ir čia susiduriama su problema. Nei viena priemonė nefiksuoja, kaip moterys bus įtrauktos į energetikos projektų planavimą, kokia bus jų atstovavimo dalis energetikos bendrijose ar kaip bus užtikrinta, kad jų poreikiai (saugumas, prieinamumas, lankstumo galimybės) bus prioritetizuojami projektų dizaine. Pvz. apšvietimas gali būti pakeistas naujomis taupiomis lempomis, bet likti nukreiptas į važiuojamąją dalį, o ne šaligatvius ar dviračių takus. Tad didesnio saugumo pojūčio nesuteiktų.

Galima teigti, kad Lietuvos NEKSVP energetikos priemonės pasižymi orientacija į nepasiturinčiųjų rėmimą, kas yra palanku moterims. Visgi išlieka rizika, kad be gilesnio lyčių aspekto integravimo į bendruomeninių AEI projektų valdymą ir be tinkamo kainų kilimo suvaldymo, šios priemonės išliks tik technokratinis įrankis, kuris nepakeis pamatinių moterų ekonominės nelygybės priežasčių. Investicijų svoris yra nukreiptas į technologinį stabilumą, tačiau trūksta aiškių stebėsenos rodiklių, kurie leistų įvertinti, kaip kinta moterų padėtis energetikos sektoriuje.

9.2. Tvarus judumas

Šiame poskyryje analizuojamos NEKSVP priemonės, susijusios su transporto sektoriumi (iš viso analizuojama 13 priemonių). Vertinama ar planuojamos investicijos atliepia skirtingus moterų ir vyrų mobilumo poreikius, ar jos padeda mažinti transporto skurdą ir kaip jos veikia tradiciškai nusistovėjusį „vyrišką“ judumo standartą orientuotą į asmeninį automobilį.

Transporto sektoriaus priemonių poveikio kryptis moterims diferencijuojamos į tris grupes – progresyvias, regresyvias ir neutralias:

1. Dalis judumo srities priemonių pasižymi stipriu transformaciniu potencialu ir yra vertinamos kaip progresyvios moterų atžvilgiu, nes tiesiogiai gerina jų prioritetines judumo formas. Mažiau taršių judumo priemonių skatinimas, įskaitant viešojo transporto bilietų kainų mažinimą (T5-E), eismo spūsčių mažinimas, įskaitant darbo ir asmeninio gyvenimo derinimo priemones (T9-E), mažos taršos zonų nustatymas (T12-E), darnaus judumo priemonių įgyvendinimas su parkavimo vietų mažinimu (T15-E), dviračių infrastruktūros plėtra (T18-E), darnaus judumo skatinimas, įskaitant viešojo transporto bilietų kainų mažinimą (T23-E). Šios priemonės turi aiškiai teigiamą poveikio kryptį moterims, nes jos tiesiogiai gerina viešojo

transporto, ėjimo pėsčiomis ir dviračių prieinamumą – būtent tas judumo formas, kurias moterys naudoja dažniausiai (de Madariaga ir Zucchini, 2019).

T12-E ir T15-E turi ribojamąjį poveikį automobilių naudotojams (dažniau vyrams), su neutralia-neigiama poveikio kryptimi. Priemonės veikia per transformacinį mechanizmą, nes orientuojamos į dabartinio vyriškumo judumo *status quo* aktyvų keitimą. Priemonė T9-E ypač svarbi, nes ji adresuoja ne tik transporto, bet ir laiko skurdo problemą. Žinome, kad moterys patiria didesnę krūvį derinant apmokamą darbą ir neapmokamą priežiūros darbą (LMLO, 2024). Pavyzdžiui, lankstus grafikas mažina būtinybę keliauti piko valandomis ir leidžia geriau organizuoti sudėtingas kelionių grandines. Tačiau, tuo pačiu metu reikia skatinti didesnę vyrų įsitraukimą į nemokamą rūpybos darbą, nes su lankstesnėmis darbo sąlygomis rizikuojame užkrauti dar daugiau pareigų ant moterų pečių.

2. Regresyvios transformacinės priemonės – elektromobilių įsigijimo skatinimas (T1-E), alternatyvių degalų infrastruktūra (T2-E), Apyvartinių taršos leidimų prekybos sistemos plėtinio (ATLPS2) įgyvendinimas, kuris apima akcizų įstatymo pakeitimą, didinantį kuro kainas (T28-E). Pirmoji ir antroji priemonės vyrams yra teigiamos poveikio krypties. Priežastis – vyrai dominuoja privačių automobilių naudojime, turi didesnes pajamas ir labiau vertina technologines inovacijas (kaip statusą). Tuo tarpu moterys priklauso nuo viešojo transporto ir sudėtingesnių kelionių modelių, susijusių su priežiūros darbu (Smidfelt Rosqvist et al., 2024; Scheiner, 2017). Jei investicijos koncentruojamos į elektromobilių infrastruktūrą (krovimo stotelės, subsidijos), o viešojo transporto gerinimas lieka periferijoje, tai yra struktūriškai diskriminuojanti politika, kuri įtvirtina „vyriško judumo“ normą.

ATLPS2 įgyvendinimas yra neigiamos krypties visiems vartotojams. Nors ši priemonė yra būtina aplinkosauginių tikslų pasiekimui (didesnės kainos skatina mažiau vartoti), jos socialinis poveikis yra regresyvus. Didesnės kuro kainos veikia visus vartotojus, tačiau neproporcingai stipriau – mažas pajamas gaunančius namų ūkius, kuriais dažniau rūpinasi moterys (ELLI, 2023). Vyrus veikia neigiamai, nes jie labiau priklausomi nuo kelionių automobiliu (Smidfelt Rosqvist et al., 2024). Todėl paraleliai turi vykti kitos kompensacinės ir transformacinės priemonės sumažinti priklausomybę nuo iškastinio kuro (Volodzkiene ir Streimikiene, 2024).

3. Neutralios krypties priemonės – visuomenės informavimas elektromobilumo tema (T10-E), transporto priemonių atnaujinimas, taikant žaliuosius pirkimus (T11-E), ekologiškas

vairavimas (T14-E). Ekologiško vairavimo Lietuvoje mokoma nuo 2010 metų (LR Vyriausybė, 2024). Vyrų yra skaitlingesni automobilių naudotojai (de Madariaga ir Zucchini, 2019), tad ekologiškas vairavimas pirmiausia veikia juos. Tačiau remiantis literatūros analize poveikis elgsenai pagal lytį ilgalaikėje perspektyvoje yra neaiškus.

T10-E yra sąlygiškai neutrali moterims, taip pat ir priemonė H6 (visuomenės informuotumo ir įtraukties į klimato kaitos valdymo politiką didinimas). Moterų sąmoningesnės aplinkosaugai ir labiau linkusios keisti savo elgseną tvarumo link (Echavarren, 2023). Švietimas apie tvarius įpročius palankiai veikia moterų požiūrį (Sadiqa et al., 2023). Tik labai svarbu ar kampaniją tikslingai nutaikys į moteris. Jei bus viena reklama bendrai visuomenei, neįvertindama kodėl moterų renkasi skirtingus mobilumo būdus – poveikio joms tikėtis neturėtume. Kita priemonė (T11-E) kuria žaliąsias darbo vietas vyriškos lyties atstovų dominuojamame sektoriuje (Porto et al., 2022). Moterų veikiamos neigiamai dėl didėjančios segregacijos, bet ir iš dalies teigiamai, nes atnaujinamos viešojo transporto priemonės.

Matyti, kad nors NEKSVP deklaruoja darnų judumą ir įtraukia progresyvių priemonių viešajam transportui bei aktyviam judumui, pagrindinis investicinis svoris išlieka ties technologiniais sprendimais (elektromobilumu). Šie sprendimai yra labiau prieinami didesnes pajamas gaunantiems asmenims, dažniausiai vyrams, taip išlaikant „vyriško“ mobilumo standartą ir ignoruojant moterų kelionių sudėtingumą bei saugumo poreikius. Trūksta priemonių, kurios tiesiogiai spręstų saugumo viešosiose erdvėse klausimą bei skatintų moterų užimtumą transformuojamame transporto sektoriuje.

9.3. Tvarus būstas

Šiame poskyryje analizuojamos NEKSVP priemonės, skirtos pastatų fondo atnaujinimui, šildymo sistemų modernizavimui ir energinio efektyvumo didinimui (iš viso analizuojamos 6 priemonės). Vertinama, kaip šios priemonės veikia moterų ir vyrų gyvenimo kokybę, ar jos padeda spręsti specifines moterų sveikatos problemas, kylančias dėl neadekvačių būsto sąlygų ir ar numatyti pakankami saugikliai, apsaugantys nuo finansinės naštos padidėjimo.

Būsto srityje priemonės analizės metu parodė neutralią arba teigiamą poveikio kryptį vyrams. Kita vertus moterims išsiskyrė į dvi aiškias kategorijas – progresyvios ir regresyvios:

1. Dalis būsto sektoriaus priemonių pasižymi transformaciniu mechanizmu ir vertinamos kaip progresyvos (teigiamu ar neutraliu-teigiamu poveikiu), nes jos ne tik mažina energijos suvartojimą, bet ir tiesiogiai gerina pažeidžiamų grupių sveikatą. Viešųjų pastatų atnaujinimas (EE3-E), šildymo ir karšto vandens sistemų modernizavimas (EE8-E), katilų keitimas su subsidijomis (EE7-E). Jos arba orientuotos į viešąjį sektorių, kur moterys sudaro daugumą darbuotojų (švietimas, sveikata), arba tiesiogiai mažina energetinę naštą ir pagerina gyvenimo sąlygas. Literatūros analizėje aptartas ryšys tarp prastos būsto kokybės ir moterų sveikatos (ypač psichikos) čia įgyja praktinę dimensiją (Carrere et al., 2021). Modernizavimas mažina drėgmę, pelėsį, šalčio poveikį, kuriuos moterys patiria intensyviau, nes daugiau laiko praleidžia namuose (Vásquez-Vera et al., 2022).

2. Priemonės su neutralia-neigiama poveikio kryptimi moterims. Daugiabučių (EE2-E) ir individualių namų (EE10-E) atnaujinimas be tikslinės paramos mechanizmų. Nors renovacija yra transformacinė priemonė ir teoriškai pagerina energetinį efektyvumą bei komfortą, praktiškai ji reikalauja didelių investicijų, kurias moterys, dažniau patiriančios finansinį pažeidžiamumą, gali įpirkti sunkiau (Volodzkiene ir Streimikiene, 2024). Be to, renovacija gali lemti nuomos kainų augimą, kas tiesiogiai išstumia mažas pajamas gaunančius namų ūkius (tarp jų vienišas motinas) iš atnaujintų būstų (Cavicchia et al., 2023).

NEKSVP šios rizikos kol kas neidentifikuoja ir nesiūlo apsaugos mechanizmų – pvz., nuomos kontrolės, proiritetinės prieigos nepasiturintiems ar lyčiai jautraus poveikio vertinimo. 2025 m. numatyta atlikti „Egzistuojančių klimato kaitai suvaldyti priemonių vertinimą lyčių lygybės ir lygių galimybių aspektu“ (priemonė H9, už ją atsakinga SADM) (LR Vyriausybė, 2024), tačiau viešai prieinamų duomenų, kad ši priemonė vykdoma – nėra.

Lietuvos NEKSVP priemonės balansuoja tarp ambicingo technologinio pastatų atnaujinimo ir rizikos pagilinti socialinę atskirtį. Nors egzistuoja teigiami saugikliai nepasiturintiems asmenims (kompensacijos ir kreditų apmokėjimas), bendroji būsto politika išlieka labiau technokratinė nei socialiai jautri. Be gilesnės „renovikcijos“ pavojaus analizės ir specifinių priemonių, skirtų būsto įperkamumui užtikrinti, tvarios būsto transformacijos nauda gali būti nepasiekama labiausiai energetinį skurdą patiriančioms moterims, o renovacija gali tapti papildomu finansiniu stresu – ne gerovės garantu.

9.4. Žalioji darbo rinka

Šiame poskyryje analizuojamos NEKSVP priemonės, skirtos specialistų rengimui, pramonės technologinei transformacijai bei švietimui (iš viso analizuojamos 9 priemonės). Vertinama ar šiomis priemonėmis siekiama mažinti lyčių segregaciją darbo rinkoje, ar jos skatina moterų įsitraukimą į mokslo, technologijų, inžinerijos ir matematikos (STEM) sritis bei kaip jos veikia tradiciškai vyrų dominuojamus pramonės sektorius.

Žaliosios darbo rinkos priemonių poveikio kryptis moterims diferencijuojamos į tris grupes – progresyvas, regresyvas ir neutralias:

1. Visos priemonės susijusios su pramonės transformacija (P10-E, P17-E, P19-E, P22-E) ir mokslinių tyrimų bei eksperimentine plėtra (MTEP) (MT10-E, MT11-E, MT15-E) šiuo metu yra neigiamos poveikio krypties moterims ir teigiamos – vyrams. Priežastis – šios priemonė kuria naujas darbo vietas sektoriuose, kurie jau dabar yra stipriai segreguoti – pramonė, energetika bei STEM (TVF, 2024). Tai reiškia, kad be tikslinių priemonių moterų įtraukimui, visos investicijos į žaliąją ekonomiką automatiškai sustiprina vyrų dominavimą ir didina lyčių nelygybę darbo rinkoje (Kwauk ir Casey, 2022). Jos remiasi technokratinė logika – investuojama į technologijas, infrastruktūrą, mokslinius tyrimus, o klausimas „kas dirbs šiuose sektoriuose“ laikomas savaiminiu t.y. rinkos reguliuojamu.

Vis tik reguliuoja ne rinka, o politiniai sprendimai ir teisiniai mechanizmai (tiesioginiai ir netiesioginiai). Pvz. Europos komisija nustatė reikalavimą visoms aukštojo mokslo institucijoms ir viešosioms įstaigos aplikuojančioms į „Horizon Europe“ programos finansavimą. Įstaigos privalo pasitvirtinti lyčių lygybės planus (EK, b. d.).

2. Segregaciją mažinanti (progresyvi) priemonė – klimato kaitos tematikos integravimas į visas švietimo programas (H5 – horizontalioji priemonė). Ši priemonė orientuota į ilgalaikį struktūrinį pokytį – stereotipų mažinimą ir moterų skatinimą rinktis STEM sritis. Tačiau jos poveikis realizuosis tik po kelių dešimtmečių, o dabartinės investicijos į žaliąją darbo rinką vyksta dabar ir kuria nelygybę, kurią vėliau bus dar sunkiau ištaisyti.

3. Priemonė H2 (žaliųjų pirkimų plėtra) vertinama kaip neutrali, nes tai yra administracinis mechanizmas, neturintis tiesioginio diferencijuoto poveikio lyčiai, nors horizontaliai jis paliečia visas sritis, kurių poveikis priklauso nuo konkretaus įgyvendinimo.

Apibendrinant žaliosios darbo rinkos dalį, galima teigti, kad Lietuvos NEKSVP pasižymi technokratinio požiūriu. Vienas kritiškiausių pastebėjimų – priežiūros ekonomikos nebuvimo NEKSVP. Literatūros analizėje pabrėžta, kad priežiūros sektorius (švietimas, sveikata, socialinė globa – visuomenės pagrindas) yra yra vienas mažiausiai anglies dioksido išskiriančių ir socialiai tvarių ekonomikos segmentų. Tačiau sistemiškai nuvertinamas ir nematomas žaliosios politikos diskursuose (Aiken, 2015; Greens, 2021; MacGregor, 2017). Šis nebuvimas nėra atsitiktinis – jis atspindi giliai įsišaknijusią hierarchiją, kur žalioji ekonomika yra technologinė, pramoninė, „kietoji“, o priežiūros darbas lieka „minkštas“, privatizuotas, nemokamas ir nematomas. Tai, kas literatūros analizėje aprašyta kaip kapitalistinės ir patriarchalinės sistemos sąveika (MacGregor, 2017), NEKSVP materializuojasi kaip struktūrinė kliūtis moterų ekonominiam įgalinimui per žaliąją perėjimą.

Nors yra deklaratyvių priemonių lyčių analizei (H9), trūksta konkrečių, išmatuojamų tikslų, kurie leistų moterims tapti lygiavertėmis žaliojo perėjimo dalyvėmis darbo rinkoje. Be aktyvių įgalinimo priemonių, Žaliasis kursas Lietuvoje rizikuoja ne sumažinti, o užkonservuoti ir net pagilinti istorinę lyčių nelygybę užimtumo ir pajamų srityse.

9.5. Sisteminė diagnozė – transformacinis fasadas su kompensaciniu turiniu

NEKSVP EPP analizė atskleidžia sudėtingą ir prieštaringą vaizdą. Iš 36 įvertintų priemonių tik 2 neturi jokio diferencijuoto poveikio lyčiai – tai bendros administracinės ar reguliacinės priemonės (pvz., žaliųjų pirkimų taikymas, ekologiškas vairavimas). Likusios 34 priemonės turi įvairios krypties poveikį moterims ir vyrams, tačiau didžioji dalis šio poveikio yra neįvardintas pačiame plane. Tai reiškia, kad politika formuojama ir įgyvendinama su prielaida, jog ji yra lyčiai neutrali. Iš analizuotų priemonių 30 klasifikuotos kaip transformacinės (83,3 proc.), 1 kaip kompensacinė (2,8 proc.) ir 5 kaip mišrios – transformacinės su kompensaciniu elementu (13,9 proc.). Šis pasiskirstymas iš pirmo žvilgsnio atrodo optimistiškai – lyg Lietuva orientuotųsi į sisteminę, o ne vien simptominę politiką. Tačiau gilesnė analizė atskleidžia, kad transformacinis mechanizmas socialiniu aspektu, ne visada tapatus lyčių lygybės požiūriu.

Pozityvu, kad NEKSVP yra trumpas skyrius apžvelgiantis lyčių lygybės situaciją šioje srityje. Kita vertus, dauguma priemonių nors technologiškai ir transformuoja energetikos ar transporto sistemas (pvz., AEI diegimas, pramonės dekarbonizacija), nekelia klausimo kas šioje transformacijoje dalyvauja, priima sprendimus ir gauna naudą. Tai yra klasikinis technokratinio požiūrio pavyzdys, kai transformacija suprantama kaip infrastruktūros ar technologijos, o ne socialinių struktūrų – galios santykių, išteklių pasiskirstymo, sprendimų priėmimo mechanizmų keitimas (Nawaz, 2021; Zachrenko ir Elomäki, 2022).

Kompensacinės priemonės (būsto šildymo išlaidų kompensacija, kredito apmokėjimas renovacijai nepasiturintiems, subsidijos nepasiturintiems įsigyti saulės elektrines) yra tikslingai orientuotos į pažeidžiamas grupes ir tiesiogiai adresuoja energetinį skurdą, kurį jau identifikavome kaip „moterišką veidą“ turintį reiškinį (Toro et al., 2023). Šios priemonės turi akivaizdžiai teigiamą poveikį moterims, nes jos dažniau priklauso tikslinėms grupėms – vienišos motinos, pensinio amžiaus asmenys. Tačiau jų apimtis ir finansavimas yra ribotas, o sisteminio poveikio, pavyzdžiui, moterų dalyvavimo energetikos sprendimuose jos nesukuria.

Neigiama pusė – žaliosios darbo rinkos priemonės, nors ir numato teorines švietimo ir įtraukimo priemones, kuria regresyvų poveikį, nes didžioji dalis darbo vietų atsiranda vyrų dominuojamuose sektoriuose. Trūksta konkrečių, aiškių poveikį generuojančių ir išmatuojamų rezultatų siekiančių priemonių, kurios efektyviai įtraukia moteris į STEM profesijas jau dabar, o ne tik ilguoju laikotarpiu. Moterų vyraujama priežiūros ekonomika, kuri galėtų būti žaliosios transformacijos ašis plane neminama. Nors NEKSVP turi priemonę 2025 m. įvertinti politiką lyčių aspektu (H9), tačiau pati priemonė neturi plano ar mechanizmo po jos įgyvendinimo. T.y ar atsižvelgiant į H9 rezultatus, esamos NEKSVP priemonės bus koreguojamos. Lietuvos NEKSVP yra iliustratyvus pavyzdys, kaip eko-socialinė politika gali būti socialiai regresyvi, net kai yra technologiškai pažangi. Jei šios priemonės bus įgyvendintos be lyčių dimensijos integravimo, rizikuojama, kad Lietuvos žaliasis perėjimas taps ne teisingesnės visuomenės, o gilėjančios nelygybės projektu.

APIBENDRINIMAS

Kiekybinio ir kokybinio tyrimo rezultatų integravimas leidžia atsakyti į pagrindinį klausimą - ar ES ir Lietuva vykdo lyčiai jautrią eko-socialinę politiką? Atsakymas yra nevienareikšmis – tai politinis peizažas, kuriame lyčių lygybė formaliai deklaruojama kaip vertybinis kompasas, tačiau praktiniame lygmenyje ji dažnai ištirpsta technokratinio aklumo miglose.

Dvilypis Žaliojo kurso vaizdas

Kiekybinė analizė atvėrė dvilypį Žaliojo kurso vaizdą. Keturiuose tirtose srityse lyčių atotrūkiai nėra tik statistinės paklaidos – tai giliai įsišaknijusios, istoriškai užkonservuotos nelygybės aidas. Žaliojo užimtumo srityje dominuojantis „techninis vyriškumas“ (ES vidurkis +21,4 p.p.) ir dar didesnė segregacija švietimo sistemoje (+26,3 p.p.) rodo, kad kuriama ateities ekonomika kol kas turi „vyrišką veidą“. Lietuva šiuo požiūriu veikia kaip ES vidurkio atspindys (+21,7p.p. užimtumo ir +32,1 p.p. LA tarp absolventų), o transporto srityje moterų priklausomybė nuo viešojo transporto (-13,7 p.p.) yra viena didžiausių ES. Tai indikuoja ne laisvą pasirinkimą, o erdvinį ir ekonominį moterų įkalinimą infrastruktūroje, kuri vis dar prioritetą teikia linijiniam, individualiam vyriškam judumui.

Priežiūros sektoriuje dominuoja moterys (ES vidurkis yra -22,2 p.p.). Tačiau atlyginimų paradoksas (daugiau uždirba vyrai: +13,0 p.p. ES ir +13,7 p.p. Lietuvoje) atskleidžia sisteminių rūpybos darbo nuvertinimą. Tai įrodo, kad net feminizuotose srityse vyrų statusas išlieka privilegijuotas ir „stiklinis liftas“ greitai pakelia pozicijomis aukštyn net tose srityse, kur jų mažuma.

Klasterinė analizė – gerovės režimų atspindžiai su naujais niuansais

Tyrimas atskleidė, kad lytis žaliojoje transformacijoje nėra izoliuotas kintamasis – ji veikia kaip tarpusavyje susijusių indų sistema. Stipri koreliacija tarp segregacijos švietime ir darbo rinkoje ($\rho = 0,589$) patvirtina, kad ateities disproporcijos programuojamos jau dabar. Identifikuoti keturi ES šalių profiliai:

1. Vidurio-Rytų Europos klasteris (kuriam priklauso ir Lietuva) pasižymi viena didžiausia horizontalia segregacija. Žalioji transformacija vis dar suprantama per griežtą technokratinę-industrinę prizmę, paliekant socialinius aspektus politikos periferijoje.
2. Šiaurės-Vakarų Europos grupė demonstruoja „egalitarinį pragmatizmą“ – čia investicijos į viešąją infrastruktūrą veiksmingai mažina judumo atotrūkius, tačiau net ir šiose sistemose gilus profesinis pasiskirstymas išlieka nepajudinamas.
3. Žemyninis centras įstrigo konservatyviame kompromise tarp išvystytų gerovės sistemų ir tradicinės patriarchalinės struktūros šeimoje.
4. Pietų-Rytų Europos periferija pasižyminti dideliais atlyginimų atotrūkiais ir transporto skurdu palaiko rizikingą socialinį mišinį.

Politikos priemonės – technokratinis transformavimas be socialinio teisingumo

Kokybinė Lietuvos NEKSVP analizė leidžia diagnozuoti „transformacinį fasadą“. Nors 83 proc. priemonių klasifikuojamos kaip transformacinės, tačiau jų turinys lieka aklas lyčiai.

1. Egzistuoja tikslinės kompensacinės priemonės energetiniam skurdui mažinti (būsto šildymo kompensacija, subsidijos saulės elektrinėms nepasiturintiems), kurios yra tiesiogiai nukreiptos į pažeidžiamumą, kurį moterys patiria dažniau. Tačiau šios priemonės yra orientuotos į moterį kaip į pasyvią paramos gavėją, o ne kaip į aktyvią sprendimų priėmėją. Transporto srityje egzistuoja progresyvi priemonių grupė (viešojo transporto gerinimas, dviračių infrastruktūra, mažos taršos zonos).
2. Didžiausią regresyvų potencialą slepia investicijos į pramonę ir technologijas. Be specifinių moterų įgalinimo priemonių, šie milijardai įtvirtina esamą profesinę segregaciją. Tai sustiprina priežiūros ekonomikos ignoravimas NEKSVP – šis socialiai tvariausias ir mažiausiai taršus sektorius NESKVP lieka „nematomas“, tarsi rūpestis žmogumi nebūtų žaliosios ekonomikos dalis. Renovacijų politikoje trūksta mechanizmų, kurie užtikrintų, kad atnaujinimas nepaskatintų moterų, ypač mažas pajamas gaunančių, išstūmimo iš būstų.

Lyčių aspektu teisingas žalioji perėjimas – nepasiektas tikslas

Ar ES ir Lietuva siekia socialinio teisingumo lyčių lygybės ir eko-socialinės politikos sankirtoje? Formaliai – taip. ES Žaliajame kurse ir Lietuvos NEKSVP yra nuorodos į „teisingą perėjimą“, „nieko nepalikti nuošalyje“ ir lyčių lygybės svarbą. Net yra priemonė vertinti politiką lyčių aspektu (H9). Tačiau šie įsipareigojimai nevirsta mechanizmais. Nei vienai priemonei nėra atliktas *ex-ante* lyčių poveikio vertinimas. Nėra pagal lytį suskirstytų stebėsenos rodiklių. Nėra aiškių tikslų lyčių atotrūkiams mažinti žaliuosiuose sektoriuose. Nėra investicijų į priežiūros ekonomiką kaip į žaliosios transformacijos dalį. Išvada – teisingas žaliasis perėjimas lyčių aspektu lieka nepasiektu tikslu.

Fundamentali spraga – duomenų trūkumas kaip politinis pasirinkimas

Abiejuose tyrimo etapuose susidurta su ta pačia kliūtimi – sistemingo, pagal lytį ir kitas sankirtas suskirstytų duomenų trūkumu. Nerenkami duomenys, kurie padėtų tikslingai vertinti eko-socialinės politikos priemones ir jas palyginti ES mastu. Tie, kurie egzistuoja, renkami namų ūkio lygmeniu ir maskuoja vidinę namų nelygybę. Trūksta duomenų apie aktyvų dalyvavimą ypač energijos transformacijos srityje, pvz. gaminančių vartotojų, energetikos bendrijų narių, investuojančių į atsinaujinančią energetiką dalis populiacijoje pagal lytį ir kitus pažeidžiamumus. Galima teigti, kad šis trūkumas nėra techninis, bet politinis. Rinkti duomenis pagal lytį reikėtų pripažinti, kad eko-socialinė politika nėra lyčiai neutrali. Analizuoti šiuos duomenis reikėtų matyti nelygybes. Matyti nelygybes reikėtų prisiimti atsakomybę jas spręsti.

Lyčiai akla politika yra diskriminuojanti politika

Atlikta analizė leidžia teigti, kad ES ir Lietuvos eko-socialinė politika šiuo metu yra akla lyčiai, o tai reiškia, kad ji reprodukuoja ir gilina esamas struktūrines nelygybes. Ji nėra neutrali – ji yra diskriminuojanti. Technokratinis požiūris – orientacija į technologijas, infrastruktūrą, emisijų mažinimą dominuoja prieš socialinį. Lietuva nėra nei blogiausias, nei geriausias pavyzdys. Galima daryti prielaidą, jog problemos identifikuotos Lietuvos NEKSVP analizėje, greičiausiai yra būdingos daugeliui ES šalių. Žalioji transformacija vyksta, bet ji vyksta be teisingumo perspektyvos. Ar tai dar galima pakeisti? Taip, bet tam reikia fundamentalaus požiūrio pasikeitimo – nuo „ pridėti moterų ir pamaišyti“ prie sisteminio lyčių aspekto integravimo nuo politikos planavimo pradžios, su privalomais *ex ante* vertinimais, pagal lytį suskirstytų duomenų rinkimu ir atsakomybe už rezultatus. Kol to nėra, žaliasis perėjimas rizikuoja tapti ne teisingesnės ateities, o naujų privilegijų ir atskirčių projektu.

IŠVADOS

1. Literatūros analizė atskleidė keturias pagrindines lyčiai jautrias eko-socialinės politikos sritis: energijos transformacijos, tvaraus judumo, tvaraus būsto ir žaliosios darbo rinkos. Nustatyta, kad politikos priemonės veikia per du pagrindinius mechanizmus: kompensacinį (reaktyvų, nukreiptą į simptomų švelninimą) ir transformacinį (proaktyvų, siekiantį sisteminių galios santykių ir struktūrų pokyčių). Išskirtos trys eko-socialinės politikos priemonių kryptys pagal lytį: progresyvios (teigiamos), neutralios ir regresyvios (neigiamos krypties).
2. Mokslinėje literatūroje identifikuotas vyraujantis aklumas lyčiai (angl. gender blindness) sukuria riziką, kad eko-socialinė politika gali tapti socialiai regresyvi, t. y. ne mažinti, o gilinti esamą struktūrinę nelygybę, ypač per energetinio skurdo feminizaciją ir vyrų dominavimą technologiniuose sektoriuose.
3. Kiekybinėje analizėje identifikavus ir įvertinus 11 eko-socialinės politikos rodiklių trijose politikos srityse (energijos transformacijos rodikliai neatitiko analizės kriterijų), nustatyta sisteminė lyčių nelygybė visoje ES:
 1. Tvaraus judumo srityje patvirtinta literatūros analizėje aptarta moterų priklausomybė nuo viešojo transporto, kai tuo tarpu automobilį kaip pagrindinę transporto priemonę dažniausiai renkasi vyrai.
 2. Tvaraus būsto sritis, kaip ir literatūros analizėje, atskleidžia daugialypį ir fragmentuotą moterų pažeidžiamumo vaizdą. Skirtingi būsto rodikliai tarpusavyje nekoreliuoja, tad greičiausiai apima kelias tarpusavyje nesutampančias nelygybės dimensijas. Nors statistiniai skirtumai asmenų lygmeniu yra mažesni, moterys patiria didesnę būsto išlaidų naštą, o jų pažeidžiamumas energetiniame skurde dažnai maskuojamas namų ūkio lygmens duomenimis.
 3. Žaliosios darbo rinkos srityje fiksuojamas didžiausi lyčių atotrūkiai. Jie rodo horizontalia ir vertikalia segregaciją dominuojamą vyrų, kuri programuojama jau švietimo sistemoje. Tuo tarpu priežiūros ekonomika atvirkščiai – feminizuota. Tačiau net vyraujant moterims, aukštesniais atlyginimais sektoriuje pasižymi vyrai.
4. Kiekybinė analizė atskleidė, kad Lietuvos situacija ES kontekste išsiskiria keliais svarbiais aspektais. Šalis kartu su Estija fiksuoja didžiausią ES moterų priklausomybę nuo viešojo transporto bei aukštesnę nei vidutinį vyrų naudojimąsi automobiliai. Žaliojoje darbo rinkoje itin aukštas absolventų lyčių atotrūkis (+32,1 p.p.) signalizuoja apie gilesnę ateities segregaciją.

Tvaraus būsto srityje Lietuva demonstruoja netipiškus rezultatus – vyrai čia patiria nežymiai didesnę būsto sąnaudų našą (–1,0 p.p.) bei nežymiai dažniau gyvena prastesnės kokybės būstuose (–1,3 p.p.), tuo tarpu moterys kiek dažniau gyvena renovuotuose pastatuose (–0,8 p.p.).

5. Hierarchinė klasterinė analizė leido suskirstyti ES valstybes į keturias grupes pagal jų eko-socialinį profilį ir parodė, kad eko-socialinis teisingumas priklauso nuo gerovės valstybės modelio:

1. Vidurio-Rytų Europos klasteris (įskaitant Lietuvą) pasižymi viena didžiausia horizontalia segregacija darbo rinkoje ir stipria moterų priklausomybe nuo viešojo transporto.
2. Šiaurės-Vakarų Europos klasteris pasižymi mažiausiais mobilumo ir užimtumo atotrūkiais, tačiau STEM ir rūpybos studijų horizontali segregacija išlieka.
3. Žemyninio centro Europos klasteris – pasižymi vidutiniais lyčių atotrūkiais visose tirtose eko-socialinės politikos srityse. Šioje grupėje išvystytos gerovės sistemos dera su išliekančiomis patriarchalinėmis šeimos struktūromis.
4. Pietų-Rytų Europos klasteryje stebimi didžiausi atlyginimų skirtumai ES ir transporto skurdo rizika moterims.

6. Kokybinė Lietuvos Nacionalinio energetikos ir klimato srities veiksmų plano (NEKSVP) analizė atskleidžia, kad nors didžioji dalis eko-socialinės politikos priemonių yra transformacinio pobūdžio, jos nukreiptos į technologinę, o ne socialinę transformaciją. Politika formuojama laikantis „lyčių neutralumo“ prielaidos. Tačiau remiantis tuo, kad absoliuti dauguma (33 iš 36) priemonių turi poveikį pagal lytį, 12 iš jų yra neigiamos (regresyvios) krypties moterims ir tik 3 – vyrams, daroma išvada, kad jos yra lyčiai aklos.

7. Galiausiai tyrimas identifikuoja fundamentalią kliūtį vertinant eko-socialinės politikos jautrumą lyčiai ir socialinį teisingumą – sisteminį statistinių duomenų suskirstytų pagal lytį ir kitus pažeidžiamumus trūkumą.

REKOMENDACIJOS

Norint, kad eko-socialinė politika taptų veiksmingu socialinių nelygybių sprendimo būdu, būtina taikyti integruotą, sisteminių požiūrį. Šios rekomendacijos skirtos sprendimų priėmėjams trimis lygmenimis – Europos Sąjungos, Lietuvos nacionaliniu ir Lietuvos savivaldos.

Europos Sąjungos lygmeniu:

1. Būtina įpareigoti *Eurostat* ir kitas agentūras rinkti individualizuotus pagal lytį ir intersekcijas suskirstytus duomenis ne tik keturiose tirtose eko-socialinės politikos srityse (energijos transformacijos, tvaraus judumo, tvaraus judumo ir žaliosios darbo rinkos), bet ir apskritai sekant žaliosios transformacijos rezultatus. Tik matydami individualią vyrų ir moterų patirtį, galime kurti faktinį poveikį turinčias ir lyčiai jautrias eko-socialinės politikos priemones.
2. Rinkti daugiau eko-socialinės politikos stebėsenos rodiklių, ypač energijos transformacijos srityje pvz. gaminančių vartotojų, energetikos bendrijų narių, investuojančių į atsinaujinančią energetiką dalis populiacijoje pagal lytį ir kitus pažeidžiamumus ir kt.
3. Visi ES fondų skirstymo mechanizmai (pavyzdžiui, Socialinis klimato fondas) turėtų apimti privalomą išankstinį poveikio pagal lytį ir kitas sankirtas vertinimą. Reikėtų nustatyti aiškius rodiklius, pagal kuriuos būtų vertinama ar eko-socialinės politikos priemonės nepagilina esamos segregacijos ir nekuria naujų atskirties formų.
4. ES lygmeniu parengti gaires dėl lyčių aspekto integravimo į atsinaujinančios energijos projektų planavimą ir įgyvendinimą, užtikrinant, kad viešosios investicijos ne tik prisidėtų prie energetikos sistemos atsparumo, bet ir kryptingai mažintų moterų patiriamą energetinį nepriteklių.
5. Europos Komisija turėtų atnaujinti ES Darnaus judumo mieste planų gaires, oficialiai įtraukiant „rūpybos mobilumo“ (ang. mobility of care) sąvoką kaip privalomą vertinimo kriterijų. ES parama transporto infrastruktūrai turėtų būti teikiama prioriteto tvarka tiems projektams, kurie gerina ne tik linijinį (į darbus orientuotą) susisiekimą, bet ir kompleksines kelionių grandines (angl. trip-chaining) bei saugumą viešosiose erdvėse, taip mažinant tyrimo nustatytą moterų transporto skurdą.
6. Persvarstant Pastatų energinio naudingumo direktyvą įtraukti privalomus socialinės apsaugos mechanizmus, kurie užkirstų kelią „renovikcijos“ procesams. ES turėtų nustatyti

standartus valstybėms narėms, kad parama renovacijai iš ES fondų (pvz., Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonės) būtų susieta su nuomos kainų stabilizavimu ir prioritetine prieiga asmenims, kurie patiria didžiausią būsto sąnaudų našą.

7. Rekomenduojama į Europos žaliojo kurso strategijas oficialiai įtraukti priežiūros (rūpybos) ekonomiką kaip vieną iš esminių žaliosios transformacijos ašių. Investicijos į šį sektorių turi būti traktuojamos ne kaip socialinės išlaidos, o kaip mažataršės, tvarios darbo vietos.

Lietuvos nacionaliniu lygmeniu:

1. Lietuvos nacionaliniame energetikos ir klimato srities veiksmų plane (NEKSVP) turi atsirasti konkretūs, išmatuojami tikslai lyčių atotrūkiui žaliuosiuose sektoriuose mažinti. Strategija neturi apsiriboti vien technologijomis – ji privalo įtraukti moterų ir kitų pažeidžiamų grupių ekonominio įgalinimo priemones.

2. Sistemingas lyčių ir interseksionalumo aspekto integravimas (angl. gender mainstreaming) turi tapti privalomu, o ne savanorišku visoms NEKSVP priemonėms. Rekomenduojama įvesti teisinį reikalavimą atlikti išankstinį poveikio vertinimą kiekvienai naujai eko-socialinės politikos programai (ypač investicijoms į AEI infrastruktūrą, elektromobilumą ir pastatų renovaciją), siekiant nustatyti ar planuojamos priemonės neturės regresyvaus poveikio moterų, ar kitų pažeidžiamų grupių, ekonominei padėčiai. Taip pat ar jos tiesiogiai prisidės prie tyrimo metu nustatytų atotrūkių mažinimo.

3. Rekomenduojama taikyti lyčiai jautraus biudžeto sudarymo (angl. gender budgeting) principus skirstant nacionalinius ir ES paramos fondus (pvz., Socialinio klimato fondo lėšas). Finansiniai srautai skirti energetiniam nepritekliui mažinti, viešojo transporto tinklų plėtrai ar žaliųjų darbo vietų kūrimui turi būti paskirstomi remiantis detali lyčių ir sankirtine pažeidžiamumų analize. Biudžeto asignavimai turėtų būti prioritetizuojami toms priemonėms, kurios tiesiogiai mažina nustatytas nelygybes.

4. Siekiant užtikrinti procedūrinį teisingumą, rekomenduojama įteisinti privalomas lyčių kvotas (siekiant bent 40 proc. kiekvienos lyties atstovavimo) strateginio planavimo ir valdymo organuose visose keturiose eko-socialinės politikos srityse. Tai apimtų valstybinių energetikos įmonių valdybas, būsto renovacijos programų priežiūros komitetus, žaliosios pramonės transformacijos bei profesinio mokymo tarybas ir kt. Kvotos turi būti traktuojamos ne kaip privilegija, o kaip būtinas demokratinis saugiklis, užtikrinantis, kad valstybės lėšos ir žalioji

transformacija tarnautų visai visuomenei lygiaverčiai. Rekomendacija gali būti svarstoma ir platesniam pritaikymui visose sprendimų priėmimo grandyse.

5. Reikalinga nacionalinė programa, skatinanti moterų persikvalifikavimą į energetikos, tvarios statybos ir IT sektorius. Tai turėtų būti ne teoriniai švietimo planai, o tikslinės stipendijos, mentorystės programos bei „vyriškos“ organizacinės kultūros keitimo iniciatyvos.

6. Rekomenduojama prioritetizuoti investicijas į viešąjį transportą, o ne į asmeninių automobilių subsidijavimą. Pavyzdžiui, finansavimą savivaldybėms susieti su viešojo transporto tinklų pritaikymu kompleksinėms kelionių grandinėms.

7. Vystant socialinio būsto fondą, užtikrinti aukščiausius energinio naudingumo standartus, taip apsaugant ekonomiškai pažeidžiamiausius gyventojus (pensinio amžiaus moterys, vienišų motinų namų ūkiai ir kt.) nuo energetinio skurdo ilgalaikėje perspektyvoje.

8. Rekomenduojama oficialiai inregruoti priežiūros ekonomiką į nacionalinę žaliosios transformacijos strategiją. Tai turi virsti transformacinėmis investicijomis – sisteminiu darbo užmokesčio didinimu šiose srityse, siekiant panaikinti istorinį darbo užmokesčio atotrūkį. Tik užtikrinus orų ir konkurencingą atlygį, priežiūros sektorius taps ekonomiškai patrauklus visiems darbuotojams, nepriklausomai nuo jų lyties.

9. Būtina derinti technologinę priežiūros sektoriaus pažangą su tikslinėmis švietimo priemonėmis vyrams. Rekomenduojama investuoti į rūpybos darbo skaitmenizavimą ir fizinį krūvį mažinančias technologijas. Lygiagrečiai vykdomos nacionalinės komunikacijos kampanijos turėtų laužyti stereotipus, rūpybos darbą pristatant kaip aukštos kompetencijos reikalaujančią, prestižinę ir modernią ateities profesiją.

10. Sprendimų priėmimo procesai turi būti atviri ir įtraukūs. Būtina užtikrinti, kad moterų ir kitų marginalizuotų grupių nevyriausybinės organizacijos būtų lygiavertės partnerės formuojant, įgyvendinant ir stebint eko-socialinę politiką.

Lietuvos savivaldos lygmeniu

1. Savivaldybės turėtų optimizuoti viešojo transporto tinklus ne tik pagal piko valandų „darbas-namai“ logiką, o taip pat, pagal kompleksinių kelionių grandinių poreikį. Tai reiškia tankesnius maršrutus ne piko metu bei geresnį susisiekimą tarp mokyklų, darželių, sveikatos įstaigų ir gyvenamųjų rajonų.

2. Vykdyti NESKVP įsipareigojimą mažinti viešojo transporto kainas vartotojams, taip prisidedant prie transporto skurdo problemos sprendimo.
3. Modernizuojant gatvių apšvietimą, prioritetas turi būti teikiamas pėsčiųjų ir dviračių takams bei stotelėms siekiant mažinti nesaugumo jausmą tamsiuoju paros metu. Tai yra fundamentali sąlyga aktyviam moterų judumui skatinti.
4. Skatinant energetines bendrijas, savivaldybės turėtų nustatyti moterų dalyvavimo kvotas valdymo organuose bei organizuoti specializuotus mokymus vietos bendruomenėms. Aktyvus moterų dalyvavimas sprendimų priėmimo užtikrins, kad energetiniai projektai atitiktų visų gyventojų poreikius.
5. Rekomenduojama sukurti stebėsenos ir pagalbos mechanizmus nuomininkams bei nepasiturintiems būstų savininkams, kad pastatų renovacija netaptų priežastimi skurdžiausiems gyventojams išsikelti iš savo gyvenamosios vietos dėl išaugusių kaštų.

LITERATŪROS IR ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

1. Aarstad, J. (2024). Were the 2022 Summer Heatwaves a Strong Cause of Europe's Excess Deaths? *Climate*, 12(69). <https://doi.org/10.3390/cli12050069>
2. Aidukaite, J. ir Senkuvienė, K. (2019). The family support system in Lithuania: Experts' views and citizens' evaluation. *Problemy Polityki Społecznej*, 47(4), 29–46. <https://doi.org/10.31971/16401808.47.4.2019.2>
3. Aiken, S. R. ir Leigh, C. H. (2015). Dams and indigenous peoples in malaysia: development, displacement and resettlement. *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography*, 97(1), 69–93. <https://doi.org/10.1111/geob.12066>
4. Akgüç, M. ir Arabadjieva, K. (2024). Is the European Green Deal really leaving no-one behind? Exploring the intersection of gender with age, disability and migrant status. ETUI Policy Brief. <https://doi.org/10.2139/ssrn.4839031>
5. Alexander, N.-R., Cazzaniga, M., Fabrizio, S., Jaumotte, F., Li, L., Mondragon, J., Priano, S. ir Tavares, M. M. (2024). Green Jobs and the Future of Work for Women and Men. International Monetary Fund. <https://doi.org/10.5089/9798400286049.006> (ISBN: 979-8-40028-604-9).
6. Alonso-Epelde, E., García-Muros, X. ir González-Eguino, M. (2024). Climate action from a gender perspective: A systematic review of the impact of climate policies on inequality. *Energy Research & Social Science*, 112, 103511. <https://doi.org/10.1016/j.erss.2024.103511>
7. Aubry, S., McConnell, M., Saadoun, S. ir Simet, L. (2024). Human rights in the new eco-social contract: Exploring a just transition through public services and social security. UNRISD Working Paper, No. 2024-07. <https://cdn.unrisd.org/assets/library/papers/pdf-files/2024/wp-2024-7-aubry-mcconnell-saadoun-simet-human-rights-new-eco-social-contract.pdf>
8. Avlijaš, S. (2020). Growth Models and Female Labor in Post-Socialist Eastern Europe. *Social Politics*, 27(3), 534–561. <https://doi.org/10.1093/sp/jxz012>
9. Baldez, L. (2006). The Pros and Cons of Gender Quota Laws: What Happens When You Kick Men Out and Let Women In? *Politics & Gender*, 2(1), 101–128. doi: 10.1017/S1743923X06061010.
10. Bardazzi, R., ir Pazienza, M. G. (2023a). Vulnerable Households in the Energy Transition. In R. Bardazzi ir M. G. Pazienza (Eds.), *Vulnerable Households in the Energy Transition* (pp. 1-10). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-031-35684-1_1

11. Bardazzi, R., ir Pazienza, M. G. (2023b). Demographic Shifts, Household Energy Needs and Vulnerability. In R. Bardazzi ir M. G. Pazienza (Eds.), *Vulnerable Households in the Energy Transition* (pp. 29-58). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-031-35684-1_3
12. Birgi, O. G., Fuhrmann, A., Habersbrunner, K. ir Stock, A. (2021). Gender and energy poverty – Facts and arguments. *EmpowerMed*. <https://www.empowermed.eu/material/reports/>
13. Bohnenberger, K. (2023). Peaks and gaps in eco-social policy and sustainable welfare: A systematic literature map of the research landscape. *European Journal of Social Security*, 25(4), 328–346. doi: 10.1177/13882627231214546.
14. Bukowski, M. ir Kreissl, K. (2022). Social and Climate (In-)Equality Perspectives within the SDGs: Introducing the Inequality and Poverty Assessment Model for a Sustainable Transformation of Housing. *Sustainability*, 14(23), 15869. <https://doi.org/10.3390/su142315869>
15. Carrere, J., Peralta, A., Oliveras, L., López, M. J., Mari-Dell’Olmo, M., Benach, J. ir Novoa, A. M. (2021). Energy poverty, its intensity and health in vulnerable populations in a Southern European city. *Gaceta Sanitaria*, 35(5), 438–444. <https://doi.org/10.1016/j.gaceta.2020.07.007>
16. Carroll, P. (2022). Gender Mainstreaming the European Union Energy Transition. *Energies*, 15(21), 8087. <https://doi.org/10.3390/en15218087>
17. Carroll, P., Singh, B. ir Mangina, E. (2024). Uncovering gender dimensions in energy policy using Natural Language Processing. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 193, 114281. <https://doi.org/10.1016/j.rser.2024.114281>
18. Cavicchia, R., Friesenecker, M., Munson, L., Peverini, M., Susani, A. ir Waneska De Jesus, K. (2023). Greener housing, but affordable? A study of synergies and conflicts between environmental policy instruments and access to housing. *Sciences Po Urban School*. <https://www.sciencespo.fr/ecole-urbaine/sites/sciencespo.fr/ecole-urbaine/files/Rapport%20greenhousing.pdf>
19. Christensen, H. R. ir Hvidt Breengaard, M. (2025). *Green Transport Technology and Diversity. A Guide for Danish Municipalities*. Co-ordination for Gender Studies, University of Copenhagen. <https://www.sociology.ku.dk/research/research-projects/green-transport/>
20. de Madariaga, I. S., ir Zucchini, E. (2019). Measuring Mobilities of Care, a Challenge for Transport Agendas. In C. Lindkvist Scholten ir T. Joelsson (Red.), *Integrating Gender into Transport Planning* (pp. 145–173). Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1007/978-3-030-05042-9_7

21. Dobbins, A., ir Fahl, U. (2023). Effects of Carbon Tax Redistribution Schemes on Energy Welfare of Households in Germany. In R. Bardazzi ir M. G. Pazienza (Eds.), *Vulnerable Households in the Energy Transition* (pp. 139-172). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-031-35684-1_7
22. Druza, K., Kaddour, A., Ganguly, S. ir Sarea, A. M. (Red.). (2023). *Centering Gender in the Era of Digital and Green Transition: Intersectional Perspectives*. Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1007/978-3-031-38211-6>
23. Echavarren, J. M. (2023). The Gender Gap in Environmental Concern: Support for an Ecofeminist Perspective and the Role of Gender Egalitarian Attitudes. *Sex Roles*, 89, 610–623. doi: 10.1007/s11199-023-01397-3.
24. Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija. (2020). EPOC Survey on integrating gender in environmental policies: Reporting on key findings. Organisation for Economic Co-operation and Development. DOI: trūksta.
25. Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija. Strumskyte, S., Ramos Magaña, S., ir Bendig, H. (2022). Women's leadership in environmental action. *OECD Environment Working Papers*, No. 193. doi: 10.1787/f0038d22-en.
26. Ergas, C. ir York, R. (2012). Women's status and carbon dioxide emissions: A quantitative cross-national analysis. *Social Science Research*, 41, 965–976. <https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2012.03.008>
27. Esping-Andersen, G. (1990). *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Polity Press.
28. European Anti-Poverty Network. (2024). EU 2024 Poverty Watch: Towards a systemic approach to social protection. <https://www.eapn.eu/wp-content/uploads/2025/04/eapn-EU-2024-PovertyWatchReport-6131.pdf>
29. European Women's Lobby (EWL). (2025). For an Ambitious EU Gender Equality Policy: EWL's Recommendations to The European Commission on the EU Gender Equality Strategy Post-2025 (2026-2030). <https://womenlobby.org/wp-content/uploads/2025/07/EWL-contribution-Gender-Equality-Strategy-consultation-FINAL.pdf>
30. Europos energetikos ir klimato politikos institutas. (2022). A socially-just EU renovation wave: Recommendations for EU policymakers based on findings in 10 member states. Institute for European Energy and Climate Policy. <https://europeanclimate.org/wp-content/uploads/2022/05/ieecp-socially-just-homes-summary-report-may-2022.pdf>
31. Europos Komisija. (2019). A European Green Deal. https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en

32. Europos Komisija. (b. d.). Horizon Europe. https://research-and-innovation.ec.europa.eu/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-europe_en
33. Europos lyčių lygybės institutas. (2017). Economic Benefits of Gender Equality in the European Union: Report on the empirical application of the model. <https://doi.org/10.2839/970626>
34. Europos lyčių lygybės institutas. (2022). Gender Statistics Database: Gender gap in the transition to more sustainable transport modes. https://eige.europa.eu/gender-statistics/dgs/indicator/eige_gap_trans_ggs_trans_most
35. Europos lyčių lygybės institutas. (2023). Gender Equality Index 2023: Towards a green transition in transport and energy. Publications Office of the European Union. doi: 10.2839/64810.
36. Europos lyčių lygybės institutas. (2024). Gender Equality Index 2024: Sustaining momentum on a fragile path. Publications Office of the European Union. doi: 10.2839/9523460.
37. Europos lyčių lygybės institutas. (b. d.). Gender-sensitive. Gender Equality Glossary and Thesaurus. <https://eige.europa.eu/publications-resources/thesaurus/terms/1324>
38. Europos Sąjunga. (2016). Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo (suvestinė redakcija). Europos Sąjungos oficialusis leidinys, C 202. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A12016E%2FTXT&qid=1765130144482>
39. Fouillet, A., Rey, G., Laurent, F., Pavillon, G., Bellec, S., Guihenneuc-Jouyaux, C., Clavel, J., Jougla, E. ir Hémon, D. (2006). Excess mortality related to the August 2003 heat wave in France. International Archives of Occupational and Environmental Health, 80(1), 16–24. <https://doi.org/10.1007/s00420-006-0089-4>
40. Fragkos, P., Kanellou, E., Konstantopoulos, G., Nikas, A., Fragkiadakis, K., Filipidou, F., Fotiou, T., ir Doukas, H. (2023). Energy Poverty and Just Transformation in Greece. In R. Bardazzi ir M. G. Pazienza (Eds.), Vulnerable Households in the Energy Transition (pp. 235-268). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-031-35684-1_10
41. Gervasi, O., Murgante, B., Misra, S., Rocha, A. M. A. C. ir Garau, C. (Red.). (2022). Computational Science and Its Applications – ICCSA 2022 Workshops: Malaga, Spain, July 4–7, 2022 Proceedings, Part VI. Springer Nature. <https://doi.org/10.1007/978-3-031-10592-0>
42. Greens, T. (2021). Green Jobs: Successes and Opportunities for Europe. Retrieved from https://www.greens-efa.eu/legacy/fileadmin/dam/Documents/Publications/GND/Green_jobs_EN_01.pdf

43. Härtull, C. ir Nygård, M. (2023). A problem of gendered injustice? Objective and subjective poverty among older women and men across European welfare regimes. *European Journal of Ageing*, 21(3). <https://doi.org/10.1007/s10433-023-00796-5>
44. Yavorsky, J. E. ir Dill, J. (2020). Unemployment and men's entrance into female-dominated jobs. *Social Science Research*, 85, 102373. <https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2019.102373>
45. Ioannou, K., Karasmanaki, E., ir Tsantopoulos, G. (2025). Environmental Policy as a Tool for Sustainable Development. *Sustainability*, 17(8), 3674. doi: 10.3390/su17083674.
46. Kaklauskaitė, U. ir Navickė, J. (2021). Ekosocialinė valstybė Europos Sąjungoje: šalių narių socialinės ir klimato politikos santykio analizė. *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, 22, 101–115. <https://doi.org/10.15388/STEPP.2021.32>
47. Kandemir, A. S., Lone, R. R. ir Simsek, R. (2024). Women in Parliaments and Environmentally Friendly Fiscal Policies: A Global Analysis. *Sustainability*, 16(17), 7669. <https://doi.org/10.3390/su16177669>
48. Kawgan-Kagan, I. (2020). Gender Inequality of Innovative and Sustainable Mobility Solutions: Development of measures to bridge the gender mobility gap to overcome socially constructed gender-typical obstacles by means of free-floating e-carsharing in urban areas [Daktaro disertacija, Technische Universität Berlin]. https://www.researchgate.net/publication/361468244_Gender_inequality_of_innovative_and_sustainable_mobility_solutions_development_of_measures_to_bridge_the_gender_mobility_gap_to_overcome_socially_constructed_gender-typical_obstacles_by_means_of_free-
49. Killen, M., Yee, K. M. ir Ruck, M. D. (2021). Social and Racial Justice as Fundamental Goals for the Field of Human Development. *Human Development*, 65(5-6), 257–269. <https://doi.org/10.1159/000519698>
50. Koch, M., ir Fritz, M. (2014). Building the eco-social state: do welfare regimes matter? *Journal of Social Policy*, 43(4), 679–703. doi: 10.1017/S004727941400035X.
51. Kwauk, C. T. ir Casey, O. M. (2022). A green skills framework for climate action, gender empowerment, and climate justice. *Development Policy Review*, 40(S2), e12624. <https://doi.org/10.1111/dpr.12624>
52. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija. (b. d.). Istorija. <https://am.lrv.lt/lt/apie-ministerija/istorija/>
53. Lietuvos Respublikos energetikos ministerija. (b. d.). Istorija. <https://enmin.lrv.lt/lt/apie-ministerija/istorija/>

54. Lietuvos Respublikos valstybės kontrolė. (2020). Valstybės investicijų 2018–2020 metų programos valdymas (Valstybinio audito ataskaita Nr. VA-2018-P-10-1-1). <https://www.valstybeskontrolė.lt/LT/Product/23898>
55. Lietuvos Respublikos Vyriausybė. (2024). Galutinis atnaujintas Lietuvos Respublikos nacionalinis energetikos ir klimato srities veiksmų planas 2021–2030 m. <https://enmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-3/neksvp-atnaujinimas/>
56. MacGregor, S. (Red.). (2017). Routledge Handbook of Gender and Environment. Routledge. (ISBN 9780367352899).
57. Magnusdottir, G. L., ir Kronsell, A. (2024). Climate institutions matter: The challenges of making gender-sensitive and inclusive climate policies. *Cooperation and Conflict*, 59(3), 361–378. doi: 10.1177/0018367241230011.
58. Mandelli, M. (2022). Understanding eco-social policies: a proposed definition and typology. *Transfer*, 28(3), 333–348. doi: 10.1177/10242589221125083.
59. Martini, C. (2023). Assessing Ecobonus as Energy Poverty Mitigation Policy: Is Energy Efficiency for All? In R. Bardazzi ir M. G. Pazienza (Eds.), *Vulnerable Households in the Energy Transition* (pp. 207-234). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-031-35684-1_9
60. Mejía Dorantes, L. ir Murauskaite-Bull, I. (2023). Revisiting transport poverty in Europe through a systematic review. *Transportation Research Procedia*, 72, 3861–3868. <https://doi.org/10.1016/j.trpro.2023.11.497>
61. Moso-Diez, M., Mondaca-Soto, A., Gamboa, J. P. ir García-Blázquez, I. (2025). A quantitative analysis of the underrepresentation of women on green occupational programmes groups within VET in Spain: A new leaking pipeline phenomenon. *International Journal of Training and Development*, 29(2). <https://doi.org/10.1111/ijtd.12350>
62. Nawaz, S. (2021). Energy poverty, climate shocks, and health deprivations. *Energy Economics*, 100(105338). <https://doi.org/10.1016/j.eneco.2021.105338>
63. Nenning, L., Bridgen, P., Zimmermann, K., Büchs, M. ir Mesiaislehto, M. (2023). Climate Crisis and Social Protection - From Worker Protection to Post-growth Transformation? *Social Policy & Society*, 22(4), 695–714. <https://doi.org/10.1017/S1474746423000246>
64. Pasaulio banko grupė. Munoz Boudet, A. M., Buitrago, P., Leroy De La Briere, B., Newhouse, D. L., Rubiano Matulevich, E. C., Scott, K. ir Suarez Becerra, P. (2018). Gender differences in poverty and household composition through the life-cycle: a global perspective. Policy Research Working Paper No. WPS 8360. World Bank Group. <https://doi.org/10.1596/1813-9450-8360>

65. Pérez-Cirera, V., López-Corona, O., Teruel, G., Carrera, F., Reyes, M., ir García, A. (2017). Incorporating the environmental dimension into multidimensional poverty measurement: An initial proposition. Institute for Equitable Development. <https://doi.org/10.48550/arXiv.1701.04530>
66. Perzyńska, J. ir Guzowska, M. K. (2024). The Feminisation of Poverty in European Union Countries—Myth or Reality? Sustainability, 16(7594). <https://doi.org/10.3390/su16177594>
67. Polimeni, J. M., Simionescu, M. ir Iorgulescu, R. I. (2022). Energy Poverty and Personal Health in the EU. International Journal of Environmental Research and Public Health, 19(18), 11459. <https://doi.org/10.3390/ijerph191811459>
68. Porto, N., de la Vega, P., ir Cerimelo, M. (2022). Going Green: Estimating the Potential of Green Jobs in Argentina. Universidad Nacional de La Plata. <https://doi.org/10.1186/s12651-023-00359-2>
69. Punzo, G., Panarello, D. ir Castellano, R. (2022). Sustainable urban mobility: evidence from three developed European countries. Quality & Quantity, 56, 3135–3157. <https://doi.org/10.1007/s11135-021-01253-0>
70. Purvaneckienė, G., Pečiūrienė, J., Stonkuvienė, I., ir Žiliukaitė, R. (2024). Nemokamas darbas namuose: Nacionalinio reprezentatyvaus Lietuvos gyventojų nuomonės tyrimo ataskaita. Lietuvos moterų lobistinė organizacija (LMLO). <https://lygus.lt/tyrimai/kokybinis-tyrimas-neapmokamas-darbas-namuose-2024>
71. Sadiqa, A., Sahrakorpi, T., ir Keppo, I. (2023). Gender vulnerabilities in low carbon energy transitions: a conceptual review. Environmental Research Letters, 18(4), 043004. doi: 10.1088/1748-9326/acc819.
72. Sagaris, L. ir Tiznado-Aitken, I. (2023). New horizons for sustainable transport planning: An analysis of seven years of gender-related research in Chile. Journal of Transport & Health, 28, 101544. <https://doi.org/10.1016/j.jth.2022.101544>
73. Sauer, A. ir Stieß, I. (2021). Accounting for gender in climate policy advice: adapting a gender impact assessment tool to issues of climate change. Impact Assessment and Project Appraisal, 39(3), 262–273. <https://doi.org/10.1080/14615517.2021.1904710>
74. Scheiner, J. ir Holz-Rau, C. (2017). Women's complex daily lives: a gendered look at trip chaining and activity pattern entropy in Germany. Transportation, 44(1), 117–138. <https://doi.org/10.1007/s11116-015-9627-9>

75. Shrestha, R. P., Mainali, B., Mokhtara, C. ir Lohani, S. P. (2025). Bearing the Burden: Understanding the Multifaceted Impact of Energy Poverty on Women. *Sustainability*, 17(5), Article 2143. <https://doi.org/10.3390/su17052143>
76. Simionescu, M. ir Oancea, B. (2025). Income/gender inequality and energy use in the European Union. *Energy Efficiency*, 18, 32. <https://doi.org/10.1007/s12053-025-10314-4>
77. Smidfelt Rosqvist, L., Winslott Hiselius, L. ir Kronsell, A. (2024). The potential in moving mobility planning towards a feminine mobility concept. *Transportation Research Interdisciplinary Perspectives*, 26, 101168. <https://doi.org/10.1016/j.trip.2024.101168>
78. Soku, M. G., Amidu, M., ir Coffie, W. (2023). Environmental tax, carbon emission and female economic inclusion. *Cogent Business & Management*, 10(2), 2210355. doi: 10.1080/23311975.2023.2210355.
79. Soto, G. H. ir Martinez-Cobas, X. (2024). Green energy policies and energy poverty in Europe: Assessing low carbon dependency and energy productivity. *Energy Economics*, 136, Article 107677. <https://doi.org/10.1016/j.eneco.2024.107677>
80. Stephens, J. C. (2024). The dangers of masculine technological optimism: Why feminist, antiracist values are essential for social justice, economic justice, and climate justice. *Environmental Values*, 33(1), 58–70. doi: 10.1177/09632719231208752.
81. Streimikiene, D., Kyriakopoulos, G. L., Lekavicius, V. ir Siksnyte Butkiene, I. (2021). Energy Poverty and Low Carbon Just Energy Transition: Comparative Study in Lithuania and Greece. *Social Indicators Research*, 158, 319–371. <https://doi.org/10.1007/s11205-021-02685-9>
82. Subotovič, A., Baltutė, R., Adomavičienė, A., Vencius, T., Erentaitė, R., ir Vosylis, R. (2024). Skurdas ir socialinė atskirtis 2024 (Leidinyo nr. 2 (6)). Nacionalinis skurdo mažinimo organizacijų tinklas (NSMOT). <https://www.smtinklas.lt/wp-content/uploads/simple-file-list/Metine-skurdo-ir-socialines-atskirties-apzvalga/2024-09-16-Nacionalinis-skurdo-mazinimo-organizaciju-tinklas.pdf>
83. Szelewa, D. ir Polakowski, M. P. (2008). Who cares? Changing patterns of childcare in Central and Eastern Europe. *Journal of European Social Policy*, 18(2), 115–131. <https://doi.org/10.1177/0958928707087589>
84. Tammaru, T., Sevtsuk, A. ir Witlox, F. (2023). Towards an equity-centred model of sustainable mobility: Integrating inequality and segregation challenges in the green mobility transition. *Journal of Transport Geography*, 112, 103686. <https://doi.org/10.1016/j.jtrangeo.2023.103686>

85. Tarptautinė darbo organizacija. (2024). World Social Protection Report 2024–26: Universal social protection for climate action and a just transition. <https://doi.org/10.54394/ZMDK5543>
86. Toro, F., Fernández-Vázquez, E., ir Serrano, M. (2023). The Gender–energy–poverty Nexus Under Review: A Longitudinal Study for Spain. In R. Bardazzi ir M. G. Paziienza (Eds.), *Vulnerable Households in the Energy Transition* (pp. 117-138). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-031-35684-1_6
87. Valstybės duomenų agentūra. (2021). Būstai. <https://osp.stat.gov.lt/2021-gyventoju-ir-bustu-surasy-mo-rezultatai/bustai>
88. van Daalen, K. R., et al. (2024a). The 2024 Europe report of the Lancet Countdown on health and climate change: unprecedented warming demands unprecedented action. *Lancet Public Health*, 9, e495–e522. doi: 10.1016/S2468-2667(24)00055-0.
89. Vázquez, P., Gómez, E., Gallego, V. ir Potes, A. (2022). Integrating Gender Equity in Vocational Studies to Transform Agricultural Activities Towards Green and Inclusive Businesses. *European Journal of Sustainable Development*, 11(4), 141–157. <https://doi.org/10.14207/ejsd.2022.v11n4p141>
90. Vázquez-Vera, C., Fernández, A. ir Borrell, C. (2022). Gender-based inequalities in the effects of housing on health: A critical review. *SSM - Population Health*, 17, 101068. <https://doi.org/10.1016/j.ssmph.2022.101068>
91. Volodzkienė, L. ir Streimikienė, D. (2024). Towards Energy Equity: Understanding and Addressing Multifaceted Energy Inequality. *Energies*, 17(17), 4500. <https://doi.org/10.3390/en17174500>
92. Walk, P. (2024). From parity to degrowth: Unpacking narratives of a gender-just transition. *Energy Research & Social Science*, 112(103513). <https://doi.org/10.1016/j.erss.2024.103513>
93. Zacharenko, E. ir Elomäki, A. (2022). Constructions of Care in EU Economic, Social, and Gender Equality Policy: Care Providers and Care Recipients versus the Needs of the Economy? *Social Politics*, 29(4), 1314–1335. <https://doi.org/10.1093/sp/jxac014>

PRIEDAI

1 Priedas

ES eko-socialiniai rodikliai suskirstyti pagal eko-socialinės politikos sritis, duomenų rinkimo metus, lytį ir kitus parametrus.

Šalt.: Eurostat ir ELLI duomenų bazės

Sritis	Rodiklio pavadinimas	Rodiklio pavadinimas anglų k.	Metai	Duomenų suskirstymas pagal lytį	Duomenų suskirstymas pagal kitus parametrus	Duomenų paketo pavadinimas ir nuoroda	Kita
Energijos transformacija	Energijos kainų augimas buitiniams vartotojams	Electricity and gas prices for household consumers	iki 2025 m. 1S, kasmet	nėra	nėra	nrg_pc_204	Neatinka įtraukimo į kiekybinę analizę kriterijų.
	Skolos už komunalines paslaugas	Arrears on utility bills	iki 2024 m., kasmet	nėra	Pagal namų ūkių tipus, skurdo statusą	ilc_mdcs07	Neatinka įtraukimo į kiekybinę analizę kriterijų.
Tvarus judumas	Transporto išlaidų našta namų ūkiams	Structure of consumption expenditure by COICOP consumption purpose	iki 2020 m. (kas 5 m.)	nėra	Pagal amžių, pajamas, pajamų šaltinį, aktyvumą, urbanizacijos lygį, užimtumą, namų ūkio tipą	hbs_str_t211	Neatinka įtraukimo į kiekybinę analizę kriterijų.
	Dažniausiai naudojama transporto priemonė: automobilis	Most frequently used means of transportation/ car	tik 2022 m	yra	nėra	ELLI	

	Dažniausiai naudojama transporto priemonė: viešasis transportas	Most frequently used means of transportation/ public transport	tik 2022 m	yra	nėra	ELLI	
Tvarus būstas	Gyventojų dalis, negalinti pakankamai apšildyti būsto	Inability to keep home adequately warm	iki 2024 m., kasmet	nėra	Pagal namų ūkių tipus, amžių (tik vieno asmens namų ūkiams)	ilc_mdcs01	Neatinka įtraukimo į kiekybinę analizę kriterijų.
	Būsto išlaidų naštos lygis (proc. nuo pajamų)	Housing cost overburden rate	iki 2024 m., kasmet	yra	Pagal amžių, skurdo statusą, urbanizacijos lygį, pilietybę, gimimo šalį	ilc_lvho07a	Asmenų lygmens indikatoriai, apskaičiuojami remiantis gyventojų, gyvenančių tam tikro tipo namų ūkiuose ar būstuose, proporcija, o ne individualiomis būsto charakteristikomis.
	Asmenys, gyvenantys būstuose, kurių energinis naudingumas buvo pagerintas per pastaruosius 5 metus	Persons living in dwellings whose energy efficiency had been improved in the last 5 years	tik 2023 m	yra	Pagal amžių, skurdo ir socialinės atskirties riziką, urbanizacijos lygį, namų ūkio sudėtį, negalios (aktyvumo) lygį	ilc_lvhe08	Rodikliai nėra priskiriami vien tik namų ūkio galvai, bet apima visus asmenis, gyvenančius atitinkamame būste. Tai reiškia, kad jei namų ūkyje fiksuojama per didelė būsto išlaidų našta ir t.t., šios charakteristikos statistiškai priskiriamos visiems tame būste gyvenantiems asmenims – nepriklausomai nuo jų lyties, ekonominio statuso ar sprendimų galios būsto atžvilgiu.
	Gyventojų dalis, gyvenanti būste su kiaurais stogais, drėgnomis sienomis, grindimis ar pamatais	Total population living in a dwelling with a leaking roof, damp walls, floors or foundation, or	iki 2023 m., kasmet	yra	Pagal amžiaus grupes, pajamų lygį, namų ūkio sudėtį	ilc_mdho01	Atsižvelgiant į tyrimo tikslą pasirenkama analizuoti lyčių atotrūkius asmenų lygmeniu, neišskiriant jų pagal namų ūkio sudėtį ar šeiminių padėtį.

	arba puviniu langų rėmuose ar grindyse	rot in window frames or floor					
Žalioji darbo rinka	Užimtumo lygis žaliuosiuose sektoriuose	Employment in the green sectors	iki 2024 m., kasmet	yra	Pagal amžių ir ekonominės veiklos rūšį	lfsa_egan2 + NACE green sectors	[C] (ang. Manufacturing) – Apdirbamoji gamyba [D] (ang. Electricity, gas, steam and air conditioning supply) – Elektros, dujų, garo tiekimas ir oro kondicionavimas [F] (ang. Construction) – Statyba
	Vyrų ir moterų darbo užmokesčio skirtumas žaliuosiuose sektoriuose	Gender pay gap in unadjusted form by NACE Rev. 2 activity, green sector	iki 2023 m., kasmet	yra	nėra	earn_gr_gpgr2 + NACE green sectors	
	Absolventų skaičius pagal išsilavinimo sritį: žaliasis sektorius	Graduates by education level, programme orientation, sex and field of education, green sector	iki 2023 m., kasmet	yra	nėra	educ_uoe_grad02	[F05] (ang. Natural sciences, mathematics and statistics) – Gamtos mokslai, matematika ir statistika [F07] (ang. Engineering, manufacturing and construction) – Inžinerija, gamyba ir statyba Vertinami aukštojo išsilavinimo (ang. tertiary education) ir vidurinis profesinio išsilavinimo (ang. upper secondary (voc)) duomenys.
	Užimtumo lygis prižiūros (rūpybos) sektoriuose	Employment in the caring sectors	iki 2024 m., kasmet	yra	Pagal amžių ir ekonominės veiklos rūšį	lfsa_egan2 + NACE green sectors	[P] (ang. Education) – Švietimas [Q] (ang. Human health and social work

	Vyrų ir moterų darbo užmokesčio skirtumas priežiūros (rūpybos) sektoriuose	Gender pay gap in unadjusted form by NACE Rev. 2 activity, care sector	iki 2023 m., kasmet	yra	nėra	earn_gr_gpgr2 + NACE green sectors	activities) – Žmonių sveikatos priežiūra ir socialinis darbas
	Absolventų skaičius pagal išsilavinimo sritį: priežiūros (rūpybos) sektorius	Graduates by education level, programme orientation, sex and field of education, care sector	iki 2023 m., kasmet	yra	nėra	educ_uoe_grad02	[F01] (ang. Eeducation) – Ugdymo mokslai [F09] (ang. Health and welfare) – Sveikatos priežiūra ir socialinė gerovė; Vertinami aukštojo išsilavinimo (ang. tertiary education) ir vidurinio profesinio išsilavinimo (ang. upper secondary (voc)) duomenys.

ES šalių eko-socialinių lyčių atotrūkio rodiklių koreliacijos matrica (sudaryta autorės)

		Užimtumo lygio LA žaliuosiuose sektoriuose	Užimtumo lygio LA rūpybos sektoriuose	LA tarp absolventų : žalieji sektoriai	LA tarp absolventų : rūpybos sektoriai	Atlyginimų LA žaliuosiuose sektoriuose	Atlyginimų LA rūpybos sektoriuose	Būsto sąnaudų naštos LA	LA tarp gyvenančiųjų energiškaityvose būstuose	LA tarp gyvenančiųjų prastos kokybės būstuose	LA pagal dažniausiai naudojamą transportą: automobilį	LA pagal dažniausiai naudojamą transportą: viešasis
Užimtumo lygio LA žaliuosiuose sektoriuose	Koreliacijos koeficientas		-0.268	0.589	-0.084	0.304	0.574	0.164	-0.125	-0.137	0.124	-0.195
	p-reikšmė		0.177	0.001	0.678	0.123	0.002	0.413	0.535	0.495	0.538	0.330
Užimtumo lygio LA rūpybos sektoriuose	Koreliacijos koeficientas	-0.268		-0.161	0.553	-0.249	0.129	0.007	0.193	-0.277	0.184	-0.072
	p-reikšmė	0.177		0.422	0.003	0.210	0.522	0.973	0.336	0.162	0.359	0.720
LA tarp absolventų pagal išsilavinimo sritį: žalieji sektoriai	Koreliacijos koeficientas	0.589	-0.161		-0.034	0.212	0.428	0.481	-0.162	-0.350	0.238	-0.255
	p-reikšmė	0.001	0.422		0.868	0.289	0.026	0.011	0.419	0.073	0.232	0.199
LA tarp absolventų	Koreliacijos koeficientas	-0.084	0.553	-0.034		-0.073	-0.058	0.165	0.280	0.056	-0.013	0.023

pagal išsilavinimo sritį: rūpybos sektoriai	p-reikšmė	0.678	0.003	0.868		0.719	0.774	0.412	0.158	0.782	0.951	0.911
Atlyginimų LA	Koreliacijos koeficientas	0.304	-0.249	0.212	-0.073		0.233	0.432	0.146	-0.062	0.238	-0.087
žaliuosiuose sektoriuose	p-reikšmė	0.123	0.210	0.289	0.719		0.242	0.025	0.468	0.760	0.232	0.665
Atlyginimų LA rūpybos sektoriuose	Koreliacijos koeficientas	0.574	0.129	0.428	-0.058	0.233		0.136	0.250	-0.472	0.300	-0.345
	p-reikšmė	0.002	0.522	0.026	0.774	0.242		0.498	0.208	0.013	0.128	0.078
Būsto sąnaudų naštos LA	Koreliacijos koeficientas	0.164	0.007	0.481	0.165	0.432	0.136		-0.058	-0.291	0.258	-0.046
	p-reikšmė	0.413	0.973	0.011	0.412	0.025	0.498		0.772	0.140	0.194	0.821
LA tarp asmenų, gyvenančių būstuose, kurių energijos vartojimo efektyvumas buvo pagerintas per pastaruosius 5 metus	Koreliacijos koeficientas	-0.125	0.193	-0.162	0.280	0.146	0.250	-0.058		0.007	0.162	0.019
	p-reikšmė	0.535	0.336	0.419	0.158	0.468	0.208	0.772		0.973	0.418	0.924

LA tarp gyvenančių būste su kiaurais stogais, drėgnomis sienomis, grindimis ar pamatais arba puviniu langų rėmuose ar grindyse	Koreliacijos koeficientas	-0.137	-0.277	-0.350	0.056	-0.062	-0.472	-0.291	0.007		-0.428	0.460
	p-reikšmė	0.495	0.162	0.073	0.782	0.760	0.013	0.140	0.973		0.026	0.016
LA pagal dažniausiai naudojamą transporto rūšį: automobilį	Koreliacijos koeficientas	0.124	0.184	0.238	-0.013	0.238	0.300	0.258	0.162	-0.428		-0.686
	p-reikšmė	0.538	0.359	0.232	0.951	0.232	0.128	0.194	0.418	0.026		0.000
LA pagal dažniausiai naudojamą transporto rūšį: viešasis transportas	Koreliacijos koeficientas	-0.195	-0.072	-0.255	0.023	-0.087	-0.345	-0.046	0.019	0.460	-0.686	
	p-reikšmė	0.330	0.720	0.199	0.911	0.665	0.078	0.821	0.924	0.016	0.000	
Šalių skaičius visoje matricoje		27	27	27	27	27	27	27	27	27	27	27

Eko-socialinės politikos priemonių Lietuvoje (NEKSVP 2021–2030 m.) kokybinio vertinimo matrica lyčiai jautriu požiūriu

Priemonės Kodas	Pavadinimas (veiklos lygyje)	Eko-socialinės politikos tipas	Vykdymo mastas	Socialinis poveikis	Poveikis pagal lytį (Yra/Nėra)	Poveikio kryptis moterims	Poveikio kryptis vyrams	Pagrindimas
AEI3-E	AEI panaudojimas visuomeninės ir gyvenamosios paskirties pastatuose	Energijos transformacija	Nacionalinis	Transformacinis	Yra	Teigiama	Teigiama	AEI panaudojimas visuomeninės ir gyvenamosios paskirties pastatuose (dotacija) prisideda prie energetinio nepritekliaus mažinimo (Streimikiene et al., 2021). Nelygus galios pasidalijimas ir neapmokamo priežiūros darbo našta lemia stipresnį klimato kaitos poveikį moterims (TVF, 2024), todėl priemonės, užtikrinančios energijos stabilumą ir prieinamumą, teikia joms didesnę santykinę naudą.
AEI6-E	Kurti energijos išteklių bendrijas savivaldybėse, dalį pastatytų elektrinių priskiriant nepasiturintiems (energetinį nepriteklių patiriantiems) gyventojams	Energijos transformacija	Savivaldybės/ Nacionalinis	Transformacinis	Yra	Teigiama	Teigiama	Energijos išteklių bendrijų kūrimas su dalies pajėgumų priskyrimu nepasiturintiems asmenims yra tikslinė priemonė energetiniam nepritekliui mažinti. Tai ypač svarbu moterims, kurios yra neproporcingai labiau paveiktos šio reiškio (Volodzkiene ir Streimikiene, 2024). Be to, bendruomeninis modelis turi potencialą didinti moterų įsitraukimą ir įgalinimą, jei jis organizuojamas demokratiškai (Walk, 2024).

AEI17-E	AEI naudojimo centralizuoto šildymo sektoriuje skatinimas (įvairios veiklos, įskaitant CŠT elektrifikaciją)	Energijos transformacija	Nacionalinis/ Savivaldybės	Transformacinis	Yra	Teigiama	Teigiama	Priemonė stabilizuoja šildymo kainas ir mažina priklausomybę nuo iškastinio kuro, taip pat švelnina energetinio nepritekliaus poveikį pažeidžiamiems namų ūkiams (ELLI, 2023; Toro, 2023).
EE4-E	Susitarimai su energijos tiekėjais dėl vartotojų švietimo ir konsultavimo	Energijos transformacija	Nacionalinis	Transformacinis	Yra	Teigiama	Neutrali/ Teigiama	Moterys linkusios pasižymėti aukštesniu ekologiniu sąmoningumu ir dažniau renkasi aplinkai palankesnius namų ruošos sprendimus, pavyzdžiui, energijos taupymą (ELLI, 2023). Švietimas ir konsultavimas dar labiau sustiprina šią veiklą.
EE8-E	Pastatų vidaus šildymo ir karšto vandens sistemų modernizavimas („mažoji renovacija“)	Tvarus būstas	Nacionalinis	Transformacinis	Yra	Teigiama	Neutrali	Pastatų vidaus šildymo ir karšto vandens sistemų modernizavimas mažina energijos suvartojimą, o tai per subsidijas ir mažesnes sąskaitas palanku nepasiturintiems asmenims, tarp kurių dominuoja moterys (Streimikiene et al., 2021). Prastos būsto fizinės sąlygos neigiamai veikia abiejų lyčių sveikatą, tačiau moterys tai patiria intensyviau (Vásquez-Vera, Fernández ir Borrell, 2022).
EE11-E	Gatvių apšvietimo sistemų modernizavimas	Energijos transformacija	Nacionalinis/ Savivaldybės	Transformacinis	Yra	Teigiama	Neutrali	Daugiau nei 30 proc. moterų jaučiasi nesaugiai savo gyvenamosiose vietovėse vakarais ir dėl to vengia išeiti, palyginti su 9 proc. vyrų. Gatvių apšvietimo modernizavimas (kaip įtraukaus miesto dizaino dalis) didina saugumą, o tai kritiškai svarbu moterų galimybei naudotis viešosiomis erdvėmis ir transportu (Gervasi, 2022; de Madariaga, 2019).
EN1-E	Būsto šildymo išlaidų kompensacija	Energijos transformacija	Nacionalinis	Kompensacinis	Yra	Teigiama	Teigiama	Būsto šildymo išlaidų kompensacija yra finansinė parama, tiesiogiai nukreipta į pažeidžiamus namų ūkius. Tai ypač svarbu moterims, kurios ne tik dažniau patenka į pažeidžiamų grupių kategorijas (pvz., senjorai, vieniši tėvai), bet ir turi mažesnę

								galių savarankiškai sprendžiant energijos klausimus (Shrestha, 2025). Finansinė parama tiesiogiai mažina būsto sąnaudų našą, todėl teigiamai veikia abiejų lyčių, o ypač moterų gerovę.
EN2-E	Kredito, paimto daugiabučiui namui atnaujinti (modernizuoti), ir palūkanų apmokėjimas už asmenis, turinčius teisę į būsto šildymo išlaidų kompensaciją	Energijos transformacija	Nacionalinis	Kompensacinis / Transformacinis	Yra	Teigiama	Teigiama	Kreditų ir palūkanų apmokėjimas už daugiabučių atnaujinimą nepasiturintiems gyventojams užtikrina, kad labiausiai pažeidžiamos grupės galėtų pasinaudoti renovacijos nauda. Tai mažina energetinį nepriteklių, kuris labiau slegia moteris (Toro et al., 2023). Pagerėjusios gyvenimo sąlygos yra itin svarbios moterų fizinei ir psichinei sveikatai (Vásquez-Vera, Fernández ir Borrell, 2022).
EN3-E	Skatinti nepasiturinčius asmenis įsigyti saulės elektrines ir / ar pakeisti iškastinį kurą naudojančius šilumos įrenginius	Energijos transformacija	Nacionalinis	Transformacinis / Kompensacinis	Yra	Teigiama	Teigiama	Skatinimas nepasiturinčius asmenis įsigyti saulės elektrines ir/ar pakeisti iškastinį kurą naudojančius šilumos įrenginius tiesiogiai mažina energetinį nepriteklių (Soto ir Martinez-Cobas, 2024). Decentralizuotos AEI sistemos, tokios kaip saulės elektrinės, gali suteikti galimybių moterims verslininkėms ir padidinti jų įgalinimą (nors tai dažniau akcentuojama Global South kontekste, bendras įgalinimo principas išlieka) (Walk, 2024). Kadangi moterys yra neproporcingai paveiktos energijos nepritekliaus, tikslinė parama sumažina nelygybę, susijusią su energijos prieinamumu.
H5	Klimato kaitos tematikos integravimas į visas švietimo sistemos programas	Horizontali	Nacionalinis	Transformacinis	Yra	Teigiama	Neutrali	Švietimas klimato kaitos temomis gali padėti mažinti lyčių atotrūkį, stereotipus ir skatinti moterų įsitraukimą į STEM sritis (ELLI, 2017). Jei programose būtų akcentuojamas rūpestis aplinka, rūpybos specialybės galėtų tapti patrauklesnės ir

								berniukams, taip mažinant segregaciją abiejose sferose (Moso-Diez et al., 2025).
H9	Egzistuojančių klimato kaitai suvaldyti priemonių vertinimas lyčių lygybės ir lygių galimybių aspektu	Horizontali	Nacionalinis	Transformacinis	Yra	Teigiama	Neutrali/ Teigiama	Ši priemonė tiesiogiai nukreipta į lyčių lygybės principo užtikrinimą politikoje. Analizės lyties aspektu integravimas yra būtina sąlyga, siekiant, kad klimato politika būtų veiksminga, socialiai teisinga ir pasiektų tikslines grupes (Alonso-Elpelde et al., 2024).
T5-E	Mažiau taršių judumo priemonių skatinimas (Finansinės paskatos rinktis mažiau taršias judumo priemones/viešojo transporto bilietus)	Tvarus judumas	Nacionalinis	Transformacinis / Kompensacinis	Yra	Teigiama	Teigiama	Darnus judumas (ėjimas pėsčiomis, dviračiai, viešasis transportas) gerina moterų mobilumą, ypač sujungiant keliones (angl. trip-chaining), susijusias su priežiūros darbu (Sagaris ir Tiznado-Aitken, 2023). Moterys sudaro didžiausią tvarių transporto priemonių naudotojų dalį (Gervasi et al., 2022), tačiau finansinės paskatos asmeninėms transporto priemonėms teigiamai veikia ir vyrus (Christensen ir Hvidt Breengaard, 2025).
T9-E	Eismo spūsčių mažinimas (lankstaus darbo grafiko taikymas viešajame sektoriuje kaip viena iš priemonių)	Tvarus judumas	Nacionalinis	Transformacinis	Yra	Teigiama	Neutrali/ Teigiama	Lankstaus darbo laiko skatinimas padeda moterims geriau suderinti apmokamą darbą su neproporcingai joms tenkančiu priežiūros krūviu (ELLI, 2017; TVF, 2024). Sumažėjusios spūstys ir kuro sąnaudos taip pat turi teigiamą poveikį ekonominiam namų ūkių gerbūviui (Gervasi et al., 2022).
T12-E	Mažos taršos zonų nustatymas miestuose	Tvarus judumas	Savivaldybės	Transformacinis	Yra	Teigiama	Neutrali/ Teigiama	Mažos taršos zonos skatina perėjimą prie viešojo transporto ar aktyvaus judumo, kuriuo moterys naudojasi dažniau (Druza et al., 2023). Visgi ribojimai veikia asmeninių automobilių naudotojus, tarp kurių dominuoja vyrai (ELLI, 2023), todėl tai gali būti vertinama kaip iššūkis jų status quo.

T15-E	Darnaus judumo priemonių įgyvendinimas (DJPM įgyvendinimas, automobilių naudojimo mieste patrauklumo mažinimas)	Tvarus judumas	Savivaldybės	Transformacinis	Yra	Teigiama	Neutrali/ Neigiama	Priemonė apima aktyvaus judumo skatinimą mažinant automobilių patrauklumą (pvz., parkavimo vietų mažinimą), kas tiesiogiai remia moterų prioritetines judumo formas (Druca et al., 2023). Kaip ir T12-E atveju, tai gali turėti neigiamą poveikį vyrų nusistovėjusiems keliavimo įpročiams (ELLI, 2023).
T18-E	Dviračių transporto infrastruktūros plėtra	Tvarus judumas	Nacionalinis/ Savivaldybės	Transformacinis	Yra	Teigiama	Teigiama	Dviračių ir pėsčiųjų infrastruktūros gerinimas yra kritinis, siekiant sukurti saugias ir įtraukiančias aplinkas (de Madariaga ir Zucchini, 2019). Moterys dažniau renkasi dviračius nei automobilius (Gervasi et al., 2022), ir joms svarbus saugumas (Sagaris ir Tiznado-Aitken, 2023).
T23-E	Darnaus judumo skatinimas (tvarkaraščių derinimas, bilietų kainų mažinimas)	Tvarus judumas	Nacionalinis/ Savivaldybės	Transformacinis / Kompensacinis	Yra	Teigiama	Neutrali	Geresnis viešojo transporto koordinavimas ir bilietų kainų mažinimas palengvina sudėtingus moterų kelionių modelius, susijusius su priežiūros pareigomis (Sagaris, 2023; Christensen, 2025).
EE3-E	Viešųjų pastatų (centrinės valdžios ir savivaldybių) atnaujinimas	Tvarus būstas	Savivaldybės/ Nacionalinis	Transformacinis	Yra	Neutrali/ Teigiama	Neutrali	Nors poveikis neutralus visai visuomenei, moterys yra perteklinai atstovaujamos viešajame sektoriuje (pvz., sveikatos priežiūra, švietimas), todėl viešųjų pastatų būklės gerėjimas netiesiogiai gerina jų darbo aplinką (ELLI, 2023).
EE7-E	Katilų keitimas į efektyvesnes technologijas (Fiziniai asmenys)	Tvarus būstas	Nacionalinis	Transformacinis / Kompensacinis	Yra	Neutrali/ Teigiama	Neutrali/ Teigiama	Katilų keitimas švelnina energetinį nepriteklį (ELLI, 2023). Moterų vadovaujami namų ūkiai būstui šildyti išleidžia santykinai didesnę pajamų dalį (Bardazzi ir Pazienza, 2023). Technologijos keitimas yra brangus ir gali padidinti finansinę naštą žemesnes pajamas gaunantiems namų

								ūkiams, o tai labiau slegia moteris, kurios dažniau patiria energijos nepriteklių (ELLI, 2023).
H6	Visuomenės informuotumo ir įtraukties į klimato kaitos valdymo politiką didinimas	Horizontali	Nacionalinis	Transformacinis	Yra	Neutrali/ Teigiama	Neutrali/ Teigiama	Kaip ir T10-E, ši informavimo priemonė yra teigiama moterims, atsižvelgiant į jų aukštesnį aplinkosauginį sąmoningumą ir didesnį pasirengimą elgtis tvariai (Echavarren, 2023). Tačiau labai svarbu ar kampanijai tikslingai bus nutaikyta į moteris. Jei bus viena reklama bendrai visuomenei - tada poveikio moterims nebus. Pvz. viena iš priemonių - kampanija elektromobilumo tema gali būti palankesnė vyrams, jei nebus tikslingai nutaikytos į moterų poreikius (Kawgan-Kagan, 2020).
T10-E	Visuomenės informavimas (socialinė sklaida, įpročių formavimas elektromobilumo tema)	Tvarus judumas	Nacionalinis/ Savivaldybės	Transformacinis	Yra	Neutrali/ Teigiama	Neutrali/ Teigiama	Moterys yra aplinkosaugai sąmoningesnės ir labiau linkusios keisti savo elgseną tvarumo link (Echavarren, 2023). Švietimas apie tvarius įpročius palankiai veikia moterų teigiamą požiūrį į tvarumą (Sadiqa, Sahrakorpi ir Keppo, 2023). Tačiau labai svarbu ar kampanijai tikslingai bus nutaikyta į moteris. Jei bus viena reklama bendrai visuomenei - tada poveikio moterims nebus. Pvz. viena iš priemonių - kampanija elektromobilumo tema gali būti palankesnė vyrams, jei nebus tikslingai nutaikytos į moterų poreikius (Kawgan-Kagan, 2020).
H2	Žaliųjų pirkimų taikymo srities išplėtimas ir įpareigojimų	Horizontali	Nacionalinis	Transformacinis	Nėra	Neutrali	Neutrali	Žaliųjų pirkimų taikymo srities išplėtimas yra reguliacinis/administracinis mechanizmas. Nėra tiesioginio diferencijuoto poveikio lyčiai. Horizontaliai paliečia visa kitas sritis. Priemonių

	viešajam sektoriui didinimas							poveikis pagl lytį skiriasi, tad suminį poveikį įvertinti sunku.
T11-E	Transporto priemonių atnaujinimas, taikant žaliuosius pirkimus	Tvarus judumas	Nacionalinis (viešasis sektorius)	Transformacinis	Yra	Neutrali	Teigiama	Ši priemonė daugiausia veikia transporto sektorių, kuris Lietuvoje yra dominuojamas vyrų (26 proc. moterų 2022 m.) (ELLI, 2023). Tai sukuria žaliąsias darbo vietas esamame, vyriškos lyties atstovų dominuojamame sektoriuje (Porto, de la Vega ir Cerimelo, 2022). Moterims poveikis netiesiogiai neigiamas dėl galimai didėjančios segregacijos, bet ir iš dalies teigiamas, nes atnaujinimos viešojo transporto priemonės (Smidfelt Rosqvist et al., 2024).
T14-E	Ekologiškas vairavimas	Tvarus judumas	Nacionalinis	Transformacinis	Yra	Neutrali	Neutrali	Tai yra įgūdžių formavimo priemonė, skirta vairuotojams. Kadangi vyrai yra žymiai skaitlingesni automobilių naudotojai (de Madariaga ir Zucchini, 2019), ekologiškas vairavimas pirmiausia veikia juos. Remiantis literatūros analize poveikis elgsenai pagal lytį ilgalaikėje perspektyvoje yra neaiškus.
EE2-E	Daugiabučių pastatų atnaujinimas (modernizavimas)	Tvarus būstas	Nacionalinis	Transformacinis	Yra	Neutrali/ Neigiama	Neutrali	Renovacija yra susijusi su didelėmis investicijų sąnaudomis, kurios gali padidinti būsto kainas ir taip padidinti nelygybę, paskatindamos gentrifikaciją ir gyventojų išstūmimą (Cavichia et al., 2023). Finansinės problemos (įperkamus/kaštai) smarkiausiai veikia moteris. Nors renovacija gerina sąlygas, ji didina finansinę naštą, kuri neproporcingai paveikia pažeidžiamas grupes, įskaitant moteris (Volodzkiene ir Streimikiene, 2024).

EE10-E	Fizinių asmenų vieno ar dviejų butų gyvenamųjų namų atnaujinimas (modernizavimas)	Tvarus būstas	Nacionalinis	Transformacinis	Yra	Neutrali/ Neigiama	Neutrali	Kaip ir EE2-E atveju, modernizavimas gali sukelti finansinę naštą, kurią sunkiau pakelti moterims ir mažas pajamas turintiems asmenims, didinant nelygybę (Volodzkiene ir Streimikiene, 2024). Nors ir prisideda prie bendro energetinio nepritekliaus mažinimo.
MT10-E	Užtikrinti energetikos sektoriaus specialistų poreikį atitinkančią paklausą ir energetikos profesijos populiarinimą Lietuvoje	Žalioji darbo rinka	Nacionalinis	Transformacinis	Yra	Neutrali/ Neigiama	Teigiama	Investicinė parama technologiškai orientuotam sektoriui (AEI/infrastruktūra). Šios sritys yra vyriškos. Dėl nepakankamo moterų atstovavimo STEM srityse (Kwauk ir Casey, 2022) trumpuoju laikotarpiu tai didina vyrų galimybes, nebent būtų taikomos specialios lyčių lygybės skatinimo priemonės (TVF, 2024).
MT11-E	Aktyvinti valstybės, mokslo ir studijų institucijų bei energetikos įmonių bendradarbiavimą rengiant specialistus	Žalioji darbo rinka	Nacionalinis	Transformacinis	Yra	Neutrali/ Neigiama	Teigiama	Parama technologinėms inovacijoms. Panašiai kaip Pramonės sektoriaus priemonės, tai yra STEM dominuojama sritis, kurioje moterys susiduria su dideliu atotrūkiu ir struktūrinėmis kliūtimis (Kwauk ir Casey, 2022).
T1-E	Elektromobilių įsigijimo skatinimas (Fiziniais ir juridiniams asmenims)	Tvarus judumas	Nacionalinis	Transformacinis	Yra	Neutrali/ Neigiama	Teigiama	Dėl lyčių atotrūkio pajamose ir darbo rinkos segregacijos moterims sunkiau įsigyti naujų, mažataršių transporto priemonių (ELLI, 2023). Vyrai dažniau turi geresnę prieigą prie automobilio (ypač šeimose) ir labiau vertina EVs savybes, tokias kaip greitis ar statusas (Kawgan-Kagan, 2020).
T2-E	Alternatyvių degalų infrastruktūros ir TP skatinimas (viešojo transporto gamyba/perdarymas)	Tvarus judumas	Nacionalinis	Transformacinis	Yra	Neutrali/ Neigiama	Teigiama	Alternatyviųjų degalų infrastruktūros ir TP skatinimas, ypač viešojo transporto (autobusų, troleibusų) įsigijimas, yra naudingas moterims, kurios dažniau priklauso nuo viešojo transporto nei vyrai (Smidfelt Rosqvist, Winslott Hiselius ir

								Kronsell, 2024). Tačiau priemonė panaši į T1-E. Labiau skatina privačios infrastruktūros naudojimą, o moterys dažniau naudojasi viešuoju transportu (Gervasi et al., 2022).
MT15-E	Energetikos technologijų vystymo centro įkūrimas	Žalioji darbo rinka	Nacionalinis	Transformacinis	Yra	Neigiama	Teigiama	Investicijos į MTEP stiprina sritį, kurioje moterys istoriškai susiduria su diskriminacija, mažesniu atstovavimu ir finansavimo spragomis (ELLI, 2023). Jei priemonė yra lyties požiūriu neutrali, ji akcentuoja esamas socialines normas ir gali marginalizuoti moteris. Lyčių atžvilgiu neutralios politikos rizikuoja sustiprinti esamą profesinę segregaciją, nes didžioji dalis naujų aukštos kvalifikacijos "žaliųjų" darbo vietų atiteks vyrams (Walk, 2024).
P10-E	Tradicinės pramonės technologinės transformacijos skatinimas	Žalioji darbo rinka	Nacionalinis	Transformacinis	Yra	Neigiama	Teigiama	Tradicinės pramonės technologinės transformacijos skatinimas remia MTEPI įrangos įsigijimą. Pramonės transformacija kuria naujas darbo vietas. Tačiau pramonės ir technologijų sektoriai Lietuvoje yra silpnai atstovaujami moterų (ELLI, 2023). Lyčių atžvilgiu neutralios politikos, orientuotos į pramonę, rizikuoja sustiprinti esamą profesinę segregaciją, nes didžioji dalis naujų aukštos kvalifikacijos "žaliųjų" darbo vietų atiteks vyrams (Walk, 2024).
P17-E	Alternatyvaus kuro diegimas	Žalioji darbo rinka	Nacionalinis	Transformacinis	Yra	Neigiama	Teigiama	Priemonė skatina tvarių darbo vietų kūrimą. Kadangi priemonė orientuota į pramonės sektorių (vyrauja vyrai) (Smidfelt Rosqvist, Winslott Hiselius ir Kronsell, 2024), be tikslinių priemonių, skirtų moterų įtraukimui, nauda darbo rinkoje bus neproporcinga vyrams (TVF, 2024).

P19-E	Skatinimas įmones investuoti į energijos vartojimo efektyvumo didinimą ir keisti taršias technologijas mažiau taršiomis	Žalioji darbo rinka	Nacionalinis	Transformacinis	Yra	Neigiama	Teigiama	Ši priemonė skirta technologinei transformacijai. Dėl esamos lyčių segregacijos pramonės sektoriuose, nauda naujų technologinių darbo vietų srityje labiau tenka vyrams, tad galimas moterų nelygybės didinimas, jei neatsižvelgiama į lyties dimensiją (TVF, 2024).
P22-E	Žaliųjų pramonės technologijų skatinimas	Žalioji darbo rinka	Nacionalinis	Transformacinis	Yra	Neigiama	Teigiama	Kaip ir kitos pramonės transformacijos priemonės, be lyties dimensijos integravimo, gali išlaikyti lyčių segregaciją (Walk, 2024).
T28-E	ATLPS2 įgyvendinimas (ATLPS2 sistemos sukūrimas ir viešinimas)	Energijos transformacija / Horizontali	Nacionalinis	Transformacinis	Yra	Neigiama	Neigiama	ATLPS2 įgyvendinimas (Akcizų įstatymo pakeitimas, didinantis kuro kainų poveikį). Bendrai neigiamas poveikis visiems vartotojams dėl padidėjusių kuro kainų, ypač vyrams, nes jie labiau priklausomi nuo kelionių automobiliu (Smidfelt Rosqvist, Winslott Hiselius ir Kronsell, 2024). Paraleliai turi vykti kitos kompensacinės ir transformacinės priemonės sumažinti priklausomybę nuo iškastinio kuro (Volodzkiene ir Streimikiene, 2024).